

DENG'den Sunu

Dergimizin 37'inci sayısıyla sizlere bir kez daha 'Merhaba' diyoruz.

Bir önceki 'merhaba'mızdan bu yana geçen iki ayın en önemli gündemi kuşkusuz cezaevlerinde yaşanan ve 12 devrimcinin ölümüyle sonuçlanan katliam ile RP'li koalisyon hükümetinin cesaret-siz 'barış girişi' idi. Her iki gelişme de, koalisyon hükümetinin asıl yüzünü göstermesi açısından önemlidir. Yaşananlar, aynı zamanda şimdiye kadar RP'ye yönelik dillendirdiğimiz, yazdığımız politikaların doğrulanmasını da beraberinde getirmiştir.

RP, devlete -MGK'ya- rüşünü cezaevlerinde devrimcileri katlederek ispatladı. Yazar İsmail Nacar ve bir kısım RP'li parlamenterin girişiyle konuşulmaya başlanan 'barış girişi' ise önce Demi-rel'in, sonrasında ise Erbakan'ın başkanlığındaki koalisyon hükümetinin duvarına çarptı.

Son gelişmeler de açıkça gösteriyorki, RP de Kemalist rejimin diğerleri gibi bir yedeğidir ve RP'nin iktidar olması rejimi ancak rahatlatır; RP'nin Kürt halkına, emekçilere getireceği bir rahat-lama yoktur.

Öte yandan RP, Türkiye'de yaşayan halklar bakımından ciddi bir risktir de. O, Ortadoğu'daki di-ğer Kürt düşmanlarını biraraya getirerek Kürtleri katletmenin hesabını bir kez daha yapıyor. Bu-nun için, rejim tarafından da onaylanan 'müslüman' kimliğini kullanıyor. İran, Irak ve Suriye'nin Türkiye tarafından düşünülen 'dörtlü zirve'ye katılmalarının talep edilmesinin başka izah tarzı yoktur.

Kürtler açısından talihsiz bir diğer gelişme de, Güney Kürdistan'da devam eden çatışmalardır. Güney Kürdistan'ı aralarında paylaşan KDP ve YNK hâlen çatışmalarını sürdürüyorlar. ABD Di-şişleri Bakanlığı Sözcüsü'nün devreye direk girerek çatışmaları durdurmak için çabaladığı basına açıklandı. Buna rağmen, YNK ve KDP yetkililerinin, "ABD'nin, 'çatışan tarafların görüşmesi' tale-bini kabul ettik. Ancak karşı taraf saldırıya devam ettiği için kendimizi savunuyoruz" gerekçesinin arkasına sığınmaları gerçekçi değil. Onlar, aralıklarla da olsa yaklaşık 3 yıldır devam eden ça-tışmaların Kürt halkına nelere mal olduğunu en iyi bilenlerdendir. Eğer bugün Türkiye, İran ve Irak ajanları ve zaman zaman bu ülkelerin orduları Güney Kürdistan'da cirit atıyorlarsa, bunun suçluları bizzat kendileridir. Bugün de, Güney Kürdistan'ın yeniden bir işgal boyunduruğuna gir-mesi tehlikesi vardır. İran, bu kez daha açıkça, yalnız İranlı muhalif güçlere ya da İran Kürdistan Demokrat Partisi'ne değil, aynı zamanda Irak Kürdistan Demokrat Partisi'ne de saldırıyor. O, ça-tışmalarda resmen YNK'nin yanında yer almıştır. Üstelik İran'ın bu tarafgirliğinin, uzun vadede YNK'ya sağlayacağı bir yarar da yoktur.

21'inci yüzyıla az bir zaman kala, Kürtler, kendi coğrafyalarında zulüm altında yaşamaya de-vam ediyorlar. Ancak şuna da inancımız tamdır. Kürtler de kendi coğrafyalarında özgür yaşaya-caklar. Bu, Ortadoğu coğrafyasında en çok Kürtlerin hakkıdır ve Kürtler bunun bedelini fazlasıyla ödediler. 21'inci yüzyıla özgür bir halk olarak girme inancımızı kimse kıramaz...

Bu sayımızda yazarımız İbrahim Metin tarafından kaleme alınan "Siyasal Sürecin Getirdikleri ve Görevlerimiz" başlıklı yazı, ağırlıkla son iki ayın gündemini yorumlayarak, geleceğe dönük gö-revlerin ne olması gerektiği konusunda yol gösteriyor. Yazarımız Hasan Diyar'ın "Türk Siyaseti, Kürt Sorunu ve Türk Sosyalist Hareketi" başlıklı yazısında ise, değişik siyasal cephelerde yer alan siyasal düşüncelerin ve onların dünyaya bakış açılarının bir tahlili var. Üç ayrı blok halinde ele alınan siyasal düşüncelerin ilki devlet katındaki ırkçı ve Kemalist cephede yer alanlar iken, diğer ikisi, Kürt ulusal hareketi ve Türk sosyalist hareketi içinde yer alan düşüncelerdir.

KESK 1'inci Olağan Kongresi'ne katılarak düşüncelerini yayınladıkları broşürle geniş bir şekilde kongre tabanına da yansıtan Özgürlük ve Barış Emekçileri'nin broşürünün tamamını bu sayımız-da yayımlıyoruz. Ayrıca Kongre Genel Kurulu'nda Özgürlük ve Barış Emekçileri'ni temsilen konu-şan Şerif Altıntaş'ın konuşması da sayfalarımız arasında yer alıyor.

Dergimizin 37'inci sayısında güncel yorum ve gelişmelerin dışında, İsveç'in başkenti Stock-holm'da geçtiğimiz ay içinde "dil" üzerine düzenlenen bir toplantının sonuçlarını irdeleyen Araştırmacı-Yazar Münzûr Çem'in Zazaca (Dimilki) lehçesi ile kaleme alınmış bir yazısı ile İran'ın Almanya ile ticari ilişkilerini ve İran rejiminin muhaliflere yönelik terörünü irdeleyen, Dr. Golmo-rad Muradi tarafından kaleme alınan bir araştırmayı da yayımlıyoruz. Dr. Moradi'nin araştırma-makalesi Ziya Laçin tarafından Türkçeleştirildi. Araştırmacı-Yazar Mehmet Bayrak'ın yayına ha-zırlanan "Kürtlerde Dinler: Kızılbaşlık, Alevilik, Ehl-i Hak, Yezidilik" adlı kitabından alınan çeviri-leri yayınlamayı bu sayıda da sürdürüyoruz.

Gelecek sayılarda buluşmak dileğiyle...

Siyasal sürecin getirdikleri ve görevlerimiz

İbrahim METİN

Uluslararası işbirliği ve dayanışmanın olmadığı, mazlum halklar ve emekçi yığınlar bakımından derin ulusal ve toplumsal acıların yaşandığı bir dönemden geçiyoruz. Dünyada, bölgede ve ülkemizde bunalım üreten birçok sorun hala çözüme ulaştırılabilmiş değil.

Uluslararası işbirliği ve dayanışmanın olmadığı, mazlum halklar ve emekçi yığınlar bakımından derin ulusal ve toplumsal acıların yaşandığı bir dönemden geçiyoruz. Dünyada, bölgede ve ülkemizde bunalım üreten birçok sorun hala çözüme ulaştırılabilmiş değil. Afrika'nın birçok ülkesinde yaşanan derin yoksulluk, geri ekonomik ve toplumsal yapı kanlı boğazlaşmalara yol açıyor, can almaya devam ediyor. Çe-

çenistan'da Rus işgalci birlikleriyle Çeçen miliyetçilerinin direnişleri arasında ülke harabeye döndü. İrlanda'da başlatılan barış girişimi ise karşılıklı güven ilişkilerinin eksikliği ve İngiliz hükümetinin kuşkucu tutumu nedeniyle tehdit altına girmiş bulunuyor. İrlanda Kurtuluş Ordusu'nun ilan ettiği ateşkes bu yüzden bozuldu. Bu durum Katolik ve Protestan İrlandalılar ve aynı zamanda Katolik Kuzey İrlanda halkı ile İngiliz

hükümeti arasında yeni bir savaş sürecinin başlaması anlamına geliyor.

Bölgemizde ise Filistin ve İsrail hükümetleri arasında başlatılan barış süreci ağır aksak sürüyor. Ancak üstesinden gelinmesi gereken bir yığın engel halen var. Birincisi, gerici Arap devletleri yanıbaşlarında güçlü, sorunlarından kurtulmuş bir Filistin devleti istemiyorlar. İkincisi, Hamas örgütünün giriştiği kanlı eylemler Filistin hükümetinin İsrail karşısındaki konumunu zayıflatıyor ve İsrail'deki barış karşıtı kesimlerin güçlenmesine yol açıyor. Bu yüzden İsrail hükümeti daha önce çekileceğini açıkladığı yerlerden çekilmeyi süreci yayıyor. Bu, barış sürecini ağırlaştıran ve üzerinde gölgeler oluşturan bir durumdur. Filistin İsrail barışının güven ve-

rici ve istikrarlı bir tarzda gelişmemesi Lübnan ve Suriye ile olan sorunların da bekletilmesine yol açıyor. Bu gelişme Ortadoğu'da yeni işgal, katliam ve savaş olasılığını doğurabilecek bir potansiyelin varlığını gösteriyor. İsrail'de yaşanan hükümet değişikliği, yeni hükümetin "Golan Tepeleri'nden çekilmeyiz" demesi ve yeni askeri ittifak arayışlarına girmesi, Ortadoğu'da, Arap-İsrail boyutunda süren gerginliğin bir müddet daha devam edeceğini gösteriyor. Öte yandan gerek Ortadoğu ülkeleri gerekse bölgede çıkarları bulunan kapitalist-emperyalist ülkeler sarsılan dengeleri yeni unsurlar ve yeni ittifaklarla yerine oturtmaya ve çıkarlarını korumaya çalışıyorlar. Ama herşey egemenlerin istediği tarzda ve yönlendirdiği biçimde gelişmiyor. Çoğu zaman bölgesel güçlerin çıkar çatışmaları, özgün konumları, var olan sorunların içinden çıkılmaz bir hal almasına, karmaşık, çelişkili bir duruma gelmesine yol açıyor. Bu nedenle, Ortadoğu coğrafyasında düşmanlar ve dostlar hızla yer değiştirirken, bu durum kimseye şaşırtıcı gelmiyor.

Hiç kuşkusuz bölge dengelerini derinden sarsan en büyük etkenlerden birisi 40 milyona yaklaşan nüfusu ve 4 parçalı konumuyla Kürt halkı ve Kürdistan'dır. Bugün hiçbir politik ilişki ya da denge Kürtler düşünülmeden kurulamamakta ve Kürtleri hesaba katmayan hiçbir çözüm kalıcı olamamaktadır. Bugün Ortadoğu ülkelerinin birçoğunda gerici, şoven, despotik yönetimlerin egemen durumunda olmasının önemli ne-

Bugün Ortadoğu ülkelerinin birçoğunda gerici, şoven, despotik yönetimlerin egemen durumda olmasının önemli nedenlerinden birisi, bu ülkelerde Kürtlerin kendi kaderlerini belirleme haklarının zorla ellerinden alınmış olması ve ulusal taleplerinin süngü gücü ile bastırılmasıdır. İkinci nedeni ise, emperyalist ülkelerin bu ülke yönetimleriyle kimi zaman el altında, bazen de açıkça geliştirdikleri çıkar ilişkileridir.

denlerinden birisi, bu ülkelerde Kürtlerin kendi kaderlerini belirleme haklarının zorla ellerinden alınmış olması ve ulusal taleplerinin süngü gücü ile bastırılmasıdır. İkinci nedeni ise, emperyalist ülkelerin bu ülke yönetimleriyle kimi zaman el altında, bazen de açıkça geliştirdikleri çıkar ilişkileridir.

Kürdistan'ın Kuzey, Doğu ve Güney parçalarında geliştirilen özgürlük mücadelesi Ortadoğu'daki çatlakları derinleştirmiş, çıkar çelişkilerini açığa vurmuştur. Aralarındaki din birliği ve komşuluk ilişkilerine rağmen, Kürt halkını sömürgeleştiren ülkeler arasında, güvene dayalı komşuluk ilişkileri yoktur. Her devlet "kendi Kürdünü komşusunun kışkırttığını" söylemekte ve herbiri elinde tuttuğu Kürdistan parçasındaki Kürtleri ezerken, komşu ülkedeki Kürtlere "dost" olduğunu söylemektedir. Bunun ikiyüzlü, düşmanca bir politika olduğu geçmişte yaşanan bir çok olayla görüldü.

Ne varki, Kürtler olup bitenlerden yeterince ders çıkarmamış görünüyorlar. Kürt yurtsever hareketinin bazı kesimleri, bugün de Kürt halkını

sömürgeleştiren devletlerle Kürtler aleyhine sonuçlar doğurabilecek bir ilişki ağı içindedirler. Bugün hükümette yaralan RP kanadı İslam kardeşliği unsurunu ve sözkonusu ilişkileri kullanarak, Kürt hareketine ciddi darbeler vurmanın hesabı içindedir.

Hükümet değişikliği ne anlama geliyor?

Dünya Barış Günü'nün kutlandığı bugünlerde, dünyada ve bölgede olduğu gibi Türkiye'de de barış hala ulaşılması zor bir kavramdır. Barış sever güçler, devimciler, sosyalistler, yurtseverler insan hak ve özgürlüklerinin barışçı bir ortamda gelişip, güçleneceğini biliyorlar. Rejimin barbarlıklarına karşı, mücadeleyi geliştirmeye çalışıyorlar. Ve salt bu yüzden şiddet yöntemlerinden medet umanların pusularında can veriyor, işkence tezgahlarında acı çekiyor, hapishanelerde yaşamlarını yitiriyorlar.

Ayrıcalıklarını başkalarına baskı ve zulüm uygulayarak sürdürenler, salt mazlum halkları değil, kendi geleceklerini de tehlikeye atıyorlar. Bunların yaşamı sanıldığı gibi rahat

değil, aslında diken üstünde oturuyorlar. Dipten gelen bir dalganın herşeyi altüst edeceği, servetleriyle birlikte kendilerini de yutacağını düşünüyor ve bu akıbetten kurtulmak için daha çok baskı uygulamayı çözüm sanıyorlar. Oysa günümüz dünyasında, başkasının özgürlüğünü ve haklarını gasp ederek güvence içinde yaşamak olanaklı değil. Son yıllarda yaşanan bir çok gelişme; egemenlerin bu açmazını açığa vurdu. Türk emekçi yığınlarının sömürü ve baskıya karşı geliştirdiği eylemler, şiddet yöntemleriyle bastırılıp, özgürlük isteyen Kürt halkına imha ve göç dayatılınca sorunlar daha çok büyüdü ve içinden çıkılmaz bir hal aldı. Egemen blok bile, kendi içinde çatlak sesler vermeye başladı. Siyasal istikrar bozuldu, ekonomik yaşam çekilmez bir hal aldı, enflasyon askeri harcamaların ağır yükü altında 3 haneli rakamlara ulaştı. Ve Cumhuriyet tarihinde ilk defa Kemalist rejim istemiye istemiye hükümetin düzenlerini dinci bir partiye bıraktı. Rejimin genel kabulü düşünülürse bu değişikliği önemli saymak gerekir.

Bilindiği gibi ırkçı, şoven Kemalist rejim yıllar yılı diline doladığı laiklik söylemiyle dinsel gerciliğe karşı olduğunu propaganda etti. Kendisini "ilerici ve solcu" olarak kamuoyuna gösterdi. Cumhuriyet Halk Partisi'nin siyasi temsilciliğini yaptığı bu kesim, söz konusu propaganda ve engelleme politikalarıyla gerçek solun gelişmesini önledi. ırkçı, sömürgeci karakterini gözlerden sakladı. Ancak peş peşe patlayan toplumsal olaylar ve Kürt hal-

Kürt halkına imha ve göç dayatılınca sorunlar daha çok büyüdü ve içinden çıkılmaz bir hal aldı. Egemen blok bile, kendi içinde çatlak sesler vermeye başladı. Siyasal istikrar bozuldu, ekonomik yaşam çekilmez bir hal aldı, enflasyon askeri harcamaların ağır yükü altında 3 haneli rakamlara ulaştı

kının özgürlük, barış ve demokrasi talebi karşısında ipliği pazara çıktı ve gülünç durumlara düştü. Özel savaşı durdurma hayalleriyle CHP'li şovenlerle kolkola girip işbirliği yapanlar da, çok geçmeden yanıldıklarını anladılar. Tabii bu sürecin getirdiği önemli yanlar da var. Cumhuriyet Halk Partisi'nin 24 Aralık Seçimleri'nde aldığı ağır yenilgi, rejim için önemli bir kayıp sayılsa bile, geniş emekçi yığınlar ve Kürt halkı açısından önemli bir kazanımdır. Öte yandan rejimin dürist lider olarak kitlelere sunduğu Bay Ecevit ise, Kürt halkına karşı duyduğu derin nefret duygusu ile, bula bula faşist Türkes'in kana bulanmış, ırkçı, faşist imajının gölgesinde bir yer bulmuştur. Diğer düzen partilerinin durumu ise, hiçbir açıklama gerektirmeyecek kadar açıktır. Onlar, içine yuvarlandıkları rüşvet, hırsızlık, yolsuzluk ve mafya ilişkileri batağında birbirlerinin suratına çamur atmakla meşguller. Halk

kitleleri, sorunların çözümünü bunlardan beklemiyor ve biran önce bu mafya bozuntularından kurtulmak istiyor.

Yıllar boyu baskı altında tutulan ve şiddet politikalarıyla yönetilen kitleler, değişim ve dönüşümün kapılarını aralayacak ciddi bir muhalefet gücünden hala yoksunlar. Bütün demokratik kapıların ve hak arama yollarının sıkı sıkıya kapalı tutulduğu bu ortamda, yığınlar bula bula karşılarında "İslam kardeşliği" şiarıyla sorunlara çözüm bulabileceğini söyleyen Refah Partisi'ni buldular. 12 Eylül faşist darbesi ile ağır bir yenilgi alan demokratik, yurtsever sol güçler, rejimi geriletebilecek güçlü, birleşik bir muhalefet cephesi oluşturamayınca kitlelerin RP'ye yönelmesi şaşırtıcı bir gelişme olarak görülmedi.

Sistemin dayandığı dengelerin sarsıldığı bu ortamda, RP'nin bulduğu kitle desteği ve hükümet oluşu rejimin bir temel tercihi olarak değil, gelişmelerin dayattığı bir zorunluluk olarak ortaya çıktı. Çünkü egemenler cephesinde beliren yönetememe krizini aşabilecek bir başka parti kalmadı. Darbe hukukunun geçerli olduğu, ülkenin yarısında Olağanüstü Hal'in uygulandığı ve bütün işlerin askerlerin yönetim ve denetiminde yürütüldüğü bir ortamda yeni bir darbe ile işleri yoluna koymanın olanaklı yoktur. Ancak yine de darbe söylemleri ile tehditler savrulmuş, çıkar çelişkileri ve yolsuzluk iddialarıyla kanlı bıçaklı hale gelen merkez sağ partiler bir araya getirilmek istenmiş, başarılamamıştır. Refah-yol hükümeti bu gelişmeler so-

nucunda bir bakıma rejim krizinin istenmeyen çocuğu olarak siyasal ortama doğmuştur. Egemen klik, daha önce bağırarak, çağırarak gayri-meşru ilan ettiği bu çocuğu, şimdi kabul etmenin utancı içindedir. Refah Partisi bunun farkındadır ve egemenlerin sıkıntısını gidermenin azami çabası içindedir. Muhalefetteyken söylediklerini unutmamış, önüne konulan politikaları uygulamaya çalışmaktadır. Zaten Refah Partisi'nin lideri ve önde gelen kadroları için politikada ilke ve kural yoktur. Bunlar son derece çıkarıcı ve faydacıdır. Kemalist rejimin niteliklerini iyi biliyor ve rejime aykırı gelen söylemlerini uygulama alanına koymamaya özen gösteriyorlar. Hükümet oluşunun üzerinden daha iki ay geçmeden, rejimin şoven rengine girmeyi başarmış, renk değiştirmede bu kalemunları bile kışkırtmışlardır. Refahyol'un rejimin temel tercihlerine aykırı bir adım atacağı beklentisi bir yana, O. rejime aykırı gelen yanlarını düzeltme çabası içindedir. Daha şimdiden içindeki "Milli Görüşçü" radikalleri etkisiz kılmaya çalışıyor. Hiç kuşkusuz bu gelişme egemen güçlerin hoşuna gidiyor. RP'nin korulacak bir parti olmadığını, pekala işe yarayabileceğini görüyorlar.

RP'nin hükümet oluşu ve politikaları, Kürt halkı ve emekçi yığınlar bakımından büyük bir tehlike oluşturuyor. RP, kadrolarının göreceli olarak yolsuzluk ve pisliklere bulaşmamış, başka bir deyişle yolsuzluklarının yeterince bilince çıkmamış oluşu yüzün-

den, geniş yığınlar bakımından sahte umutların yeşermesine yol açıyor. Bunu fark eden egemenler yavaş yavaş RP hükümeti etrafında birleşmeye ve onun ömrünü uzatmaya çalışıyorlar. Belli ki, RP'nin yoksul kitleler üzerinde ki etkisini halk muhalefeti dağıtma ve bastırmada kullanmak istiyorlar. Açıkça ki, bu, rejim açısından yeni ve elverişli bir durumdur. Muhalefet güçleri, RP'nin bu yanını kitleler nezdinde bilince çıkarıp, ciddi bir muhalefet gücü yaratamazsa, Refahyol hükümetinin ömrü beklenenden de uzun olacaktır.

Bu bakımdan gelecek günlere yön verecek olan en önemli gelişme, rejim muhalifi güçlerin yaratacağı iş ve güç birliği zemini üzerinde yükseltilecek olan toplumsal, siyasal dalgadır. Bu dalga'nın yükselme süresi RP ve benzeri oluşumların ömrünü belirleyecektir.

Özetlersek, RP hükümeti; Kürt halkı ve emekçi yığınlar bakımından olumlu bir gelişmeye yol açmayacak, aksine rejim tarafından kitleleri oyaltma ve zaman kazanma aracı olarak değerlendirilecektir. Öte yandan bölgenin, gerici ve despot yönetimleriyle geliştirilen ilişkiler, Kürt hareketini sıkıntıya sokacak, aleyhte gelişmelere yol açacaktır. RP hükümetinin politikası ve pratiği bu yöndedir. O, rejim tarafından şaşırtılarak kucağına itilmiş kitlelerin desteğini Kürt halkının özgürlük ve barış istemini bastırmada kullanacaktır. Şu kısa dönemde yaşadığımız birçok olay, popülist politikaların iç yüzünü ortaya çıkar-

RP'nin hükümet oluşu ve politikaları, Kürt halkı ve emekçi yığınlar bakımından büyük bir tehlike oluşturuyor. RP, kadrolarının göreceli olarak yolsuzluk ve pisliklere bulaşmamış, başka bir deyişle yolsuzluklarının yeterince bilince çıkmamış oluşu yüzünden, geniş yığınlar bakımından sahte umutların yeşermesine yol açıyor.

mış, cilasını dökmüştür.

iki aylık hükümet icraatı geleneksel devlet politikalarının geçerliliğini ortaya koymuştur

Bilindiği gibi RP hükümetinin, güven oylamasından sonra yüzyüze kaldığı en ciddi sorunlardan birisi de cezaevi sorunuydu. Anayol hükümetinin polis şefliğinden gelme Adalet Bakanı Mehmet Ağar'ın cezaevlerini "ıslah etme" adına tutukluların bütün haklarını gasp eden genelgelerinden sonra, cezaevlerinde önce kısa süreli, dönüşümlü bir şekilde başlayan, daha sonra genelgelerin iptal edilmesi üzerine süresiz açlık grevine ve ölüm orucuna dönüşen tutuklu ve hükümlü eylemleri

kamuoyunda önemli bir duyarlılık yarattı ve büyük bir gerilime yol açtı. Anayol hükümetinin yerini alan, RP hükümeti ise izlenen yöntemden vazgeçme niyetinde olmadığını gösterdi. RP'li Adalet Bakanı Şevket Kazan, Ağar'ın genelgelerini bir genelgede toplayarak, sözüm ona söz konusu genelgeleri iptal ettiğini söyledi. Ancak inandırıcı olamadı. Ölüm orucunun ısrarla sürdürülmesi üzerine, "Gıda alıyorlar, ölmezler" diyerek insan hayatına ve ciddiyete ne kadar uzak olduğunu ortaya koydu. Bir kez daha görüldü ki, RP'li bakanların tavrı 12 Eylül generellerinin tavrından pek farklı değil. Generaller, "Asmayıp, besleyelim mi?" derken, bunlar "biz suçluları otellerde mi saklıyalım?" diyerek mantıklarının benzerliğini açığa vuruyorlardı. Bu insanlık dışı tutum, çok geçmeden cezaevlerinde peş peşe ölümlerin yaşanmasına ve toplumsal bir infialin doğmasına yol açtı.

RP hükümeti bu olayla sorunları çözmeye yeteneğinde olmadığını, bilinen şiddet yöntemlerinden başka yöntem bilmediğini ortaya koymuş oldu. Bu Refah açısından erken bir dökülmeydi. Başarısızlığını gizlemek ve daha çok sayıda ölüm olayının önüne geçmek için çareler ararken, yazar, çizer ve sanatçılardan oluşan bir grup aydının arabuluculuk girişimlerine dört elle sarıldı. Cezaevleri İzleme Komitesi adıyla ortaya çıkan yazar Yaşar Kemal başkanlığında Zülfü Livaneli, Av. Eşber Yağmurdereli, Av. Ercan Kanar'ın öncülüğünde oluşan komitenin girişimi ile ölüm oruçları dur-

Çözumsuzlük noktasında Cezaevleri İzleme Komitesi'nin varlığını kabul eden hükümet, sorunun aşılmasından sonra cezaevi politikasında bu komiteye hayat hakkı tanımak istemiyor. Türkiye'de barış ve demokrasi adına, özgürlükler adına yapılan ne varsa hepsini kendi tekelinde görmek isteyen bir kısım tekelci anlayış, bu komitenin bağımsız aydınlardan oluşan yapısını pek içlerine sindiremiyorlar

durulabildi. Genelgeler iptal edildi, tutukluların yargılandıkları yer mahkemelerine yakın cezaevlerinde tutulmaları, tutukluların savunma, tedavi ve diğer insani ihtiyaçlarının giderileceği kabul edilerek, bir protokole bağlandı. Buna rağmen, cezaevi sorunu bütünüyle çözülmüş değil. Kürt tutukluların bulunduğu birçok cezaevinde açlık grevleri devam ediyor. Birçok cezaevinde eski uygulamaları aratmayan baskılar yeniden devreye sokulmuş bulunuyor. Bu durumda, ölüm orucunun bitirilmesinde etkin olan Cezaevleri İzleme Komitesi'nin söz konusu cezaevlerine dikkat etmesi ve kamuoyunun duyarlılığını canlı tutması gerekiyor.

Ancak, çözumsuzlük noktasında Cezaevleri İzleme Komitesi'nin varlığını kabul eden hükümet, sorunun aşılmasından sonra cezaevi politikasında bu komiteye hayat hakkı tanımak istemiyor. Cezaevleri İzleme Komitesi'nin işini güçleştiren yalnızca hükümetin tutumu değil kuşkusuz. Türkiye'de barış ve demokrasi adına, özgürlükler adına yapılan ne varsa hepsini kendi tekelinde görmek isteyen bir kısım tekelci anlayış, Cezaevleri İzleme Komitesi'nin bağımsız aydın-

lardan oluşan yapısını pek içlerine sindiremiyorlar. Bu kesimler, söz konusu komitenin kapsamını bütün siyasi anlayışları (aslında kastettikleri kendileridir) içine alacak tarzda yapılandırılmasını istiyorlar. Kanımca bu önerinin gerçekleşmesi halinde mevcut komite daha işlevli bir hale gelmeyecek, aksine asgari müşterekler de bile bir araya gelemeyip, birbiriyle itişen kesimlerin çekişme alanına sahne olacak. Bırakalım bu işi aydın sorumluluğu ve bilinci ile yerine getirmeye çalışan yazar ve sanatçılar, yapabilecekleri oranda özgür bir biçimde yapsınlar. Onları siyasi anlayışların etki alanına almaya çalışmak birçoklarının tekrar köşelerine çekilmesine, barış ve demokrasi mücadelesinde etkisizleşmesine yol açacaktır. Bu hiç kimsenin yararına olmaz.

Cezaevi olayı MGK eliyle tespit edilen politikaların, RP hükümetinin temel politik tercihleri haline geldiğini gösteriyor. Başta ekonomik işleyiş ve faiz politikaları olmak üzere, Gümrük Birliği, Çekiç Güç, İsrail'le yapılan "Askeri Eğitim Antlaşması", -bunu askeri işbirliği antlaşmasıyla geliştirmek istiyorlar- Olağanüstü Hal ve Kürt sorunu olmak üzere diğer

bütün sorunlarda da devletçi yörüngeyi terk etmeyeceğini, geleneksel devlet politikasının dolap beygiri rolünü oynayacağını gösteriyor.

Erbakan hoca, savaş yanlısı kılığı memnun etmek uğruna ilk icraatlarından birisini cezaevlerindeki olayları anlatan programlara yasak koyarak yaptı. Ardından DBP, ÖDP, İHD ve ÇHD'nin de içinde bulunduğu birçok siyasal parti ve kitle örgütünün ortaklaşa düzenlemek istediği "Hak ve Özgürlükler Mitingi"ni yasakladı. Bir yandan ulusal ve toplumsal muhalef yasakçı uygulamalarla susturulmaya çalışılırken, öte yandan ırkçı düşlerinin peşinden koşup gittiği Orta Asya'da öldürülen ve bunca yıldır Türkiye'ye getirilmeyen Enver Paşa'nın cenazesi alel-acele getirilerek devlet töreniyle gömüldü. Böylece, politikalarının kimden yana olacağını gerici, faşist kamuoyuna hissettirdi. RP hükümetinin icratları yalnız bunlar değil elbet. O, bütün toplumsal ve siyasal olayları rayından saptırmak, rejimin ömrünü uzatmak ve sistemi işler hale getirmek istemektedir.

Sokak ortasından kaçırılarak, ya da gözetimindeyken kaybettirilen devrimci ve yurtseverlerin anne, baba, eş ve çocuklarının bir yıldan beri İstanbul'da Galatasaray Lisesi önünde gerçekleştirildikleri oturma eylemi önceki hükümetleri olduğu gibi, RP hükümetini de oldukça rahatsız etti. Ancak RP, önceki hükümetlerin polis marifetiyle eyleme müdahale etme yöntemi yerine, daha ince ama çok daha teh-

Bu arada ibret verici tutumlardan birisi de Kürt sorununun çözümüne ilişkin olarak yaşandı. Hükümetin bilgisi dahilinde olduğu söylenen ve yazar İsmail Nacar eliyle başlatılan girişim birkaç gün gündemi işgal ettikten sonra, tekrar onu başlatanlarca durduruldu.

likeli bir yöntemle müdahale yolunu seçti; Cumartesi Anaları'nın karşısına çocuklarını kirli savaşta kaybeden asker annelerini çıkardı. Her hafta Cuma günleri Edirnekapı Şehitliği'ne ellerinde MHP bayrakları ve ırkçı pankartlarla yürüyen faşist militanların eşliğinde getirilen acılı annelerin çığlıklarıyla Cumartesi Anaları'nın çığlıkları boğulmaya çalışılıyor. Oysa, her iki kesimin de gözyaşına neden olan devletin kendisidir. O, başarı şansı olmayan bir kirli savaşta insanları karşı karşıya getirerek, kırdırarak kan üstünde yol almaya çalışıyor. Her iki kesimin de yapması gereken şey öfkelerini devlete, militarist şiddet politikalarına yöneltmektir. Yeni bir takım acıların yaşanmaması, kirli savaşın bir an önce durmasına ve barışçıl bir ortamın sağlanmasına bağlıdır. RP hükümeti böyle bir ortamı sağlaya-

cağına, yeni bir takım gerilim noktalarını yaratma peşindedir. Kamoyu vicdanında kabul gören ve geniş bir sempati dalgası yaratan Cumartesi Anaları'nın eylemini etkisizleştirmeye dönük tavırlar son derece iğrençtir ve RP hükümetinin öncekilerden daha tehlikeli olduğuna ilişkin tespitlerimizi haklı çıkartmaktadır.

Öte yandan evleri yakılarak köylerinden göç ettirilenlerin tekrar köylerine döndürüleceğine ilişkin hükümet açıklamasının göz boyamadan ibaret olduğu ve koruculuğu kabul etmediği için köylerini terke zorlananlara tekrar koruculuğu kabul ettirmeye dönük olduğu da ortaya çıktı.

Bu arada ibret verici tutumlardan birisi de Kürt sorununun çözümüne ilişkin olarak yaşandı. Hükümetin bilgisi dahilinde olduğu söylenen ve yazar İsmail Nacar eliyle başlatılan girişim birkaç gün gündemi işgal ettikten sonra, tekrar onu başlatanlarca durduruldu. Bu durum bazı kesimlerde oldukça iyimser beklentilere yol açarken, birçok kesimde de kuşku- ların ve soru işaretlerinin doğmasına yol açtı.

RP hükümeti bu girişimi MGK'ya rağmen mi başlattı? Eğer öyleyse neden bu kadar çabuk geri adım attı?

Hükümetin aracılar eliyle muhatap tayin edip, sonrada "muhatabını" teröristlikle suçlayıp diyalogdan vazgeçmesi ne anlama geliyor?

Bu kadar cana ve yıkıma malolmuş, yüzyıllara dayanan bir sorunda izlenmesi gereken yol bu muydu?

İslami Yazar diye lanse

Aklı başında herkes biliyor ki, Kürtlerin bir kesiminin silaha başvuruyor olması Kürt sorununu doğuran bir etken değil; bu sorunu çözmek istemeyen, silahlı zor yoluyla, göçle, sürgünle Kürt halkının istemlerini bastırmaya çalışan devlet politikalarının yarattığı bir sonuçtur.

edilen ancak islami çevrelerde itibar ve kabul görmeyen İsmail Nacar'dan başka soruna duyarlı bir şahsiyet Türkiye'de yok muydu?

Sorular çoğaltılabilir ve her soruya ilişkin birçok şey söylenebilir, ancak durum birçok yönüyle nettir. Egemen kesim sorunun barışçı çözümünü istemiyor. RP, içindeki birkaç iyi niyetlinin varlığına rağmen bu kesimden farklı düşünmüyor. Ancak O, ekonomik, sosyal, siyasal yaşamı derinden etkileyen Kürt sorununun çözümünden yana olduğunu, ama birilerinin önünü tıkadığını propaganda ederek puan toplamak istiyor. Yarın seçim meydanlarında Kürt ve Türk halkına "Ben sorunu çözecektim bırakmadılar, beni tek başıma iktidara getirin bu sorunu çözeyim" diyebilmenin alt yapısını oluşturmaya çalışıyor. Bu riyakar ve ikiyüzlü bir siyasettir.

Aklı başında herkes biliyor ki, Kürtlerin bir kesiminin silaha başvuruyor olması Kürt sorununu doğuran bir etken değil; bu sorunu çözmek istemeyen, silahlı zor yoluyla, göçle, sürgünle Kürt halkının istemlerini bastırmaya çalışan devlet politikalarının yarattığı bir sonuçtur. Devletin bu acımasız politikalarına rağmen Kürtle-

rin önemli bir kesimi silaha başvurmamış, siyasal, barışçı politikalarla sonuç alıp, hasarın arttırılmasının önüne geçmek istemiştir. Şiddete kurgulanmış olan devlet ise barışçı güçlerin önünü tıkamış, siyasi çözüm yollarını kapatmıştır. RP hükümeti de ötekiler gibi Kürt sorununu PKK'den ibaret sayarak, sorunun devasa boyutunu ve taraflarını gözlerden saklamaya çalışarak militarist politikaların sürdürücüsü olduğunu göstermektedir.

Hükümetin politikaları üzerinde endişelere yol açan diğer bir etken de Ortadoğu'ya dönük tutumudur. Hükümet, bütün dünyanın "kanlı ve terörist" ilan ettiği İran, Irak ve Suriye gibi devletlerle giriştiği, bu ülke halklarının ve Kürt ulusunun çıkarına olmayan ilişkileri kuşku verici bir tarzda geliştiriyor. Erbakan Hoca'nın İran, Şevket Kazan'ın Irak'a yaptığı gezinin sonuçları, kısa süre geçmeden Güney Kürdistan'ın yeniden karışmasıyla ortaya çıktı. Suriye ile ilgili boyutu ise çok geçmeden netleşecektir. İsrail-Türkiye yakınlaşmasıyla köşeye sıkışan, batı kamuoyu ve ABD'nin ablukasından bunalan Suriye, RP'nin hükümet oluşunu bir çıkış yolu olarak görmekte ve Kürt hareketinin ezilmesi karşılığında su-

ve benzeri sorunlarını çözebilemeyi ummaktadır.

Oysa Ortadoğu'da barışın, işbirliği ve dayanışmanın sağlanması öncelikle güven ortamının oluşmasına bağlıdır. Bunun için Kürt sorunu başta olmak üzere diğer bütün bölgesel sorunların çözüm yoluna girmesi gerekir. Özellikle Kürt sorununda adil, kalıcı ve barışçı bir çözüm sağlanmadan diğer sorunların çözümü de olanaklı değil. Tarihsel olarak birbirine güven duymayan, düşmanlık besleyen devletlerin Kürt ulusal hareketini bastırma noktasında oluşturacağı işbirliği ve dayanışma çok fazla kalıcı olmaz. Nitekim RP hükümetinin İran, Irak ve Suriye ile oluşturmak istediği dörtlü zirve arayışı ulusal ve uluslararası dengelere çarpıp geri dönmüştür. Söz konusu ittifak arayışının Kürtlerle başı belada olan devletler arasında sürdürülmesinin mantığını ve yolaçağı sonuçları bütün kamuoyu biliyor. Bilinmeyen ve kamuoyunun kafasını karıştıran yan ise PKK'nin tutumudur. bilindiği gibi bu gelişmeler sürerken PKK'nin İran ve Suriye ile anti-emperyalist temelde bir işbirliği ve dayanışma içinde olduğu yönünde bir açıklaması basına yansdı ve aksi yönde bir PKK açıklaması bugüne kadar görülmüdü. Emperyalizme ve sermayenin uluslararası saldırılarına karşı olmak için baskı yöntemlerinde hiçte onlardan geri kalmayan Ortadoğu'nun gerici, despot ve kanlı rejimleriyle işbirliği içinde olmak gerekmiyor. "Düşmanımın düşmanı dostumdur" özdeyişi bir an için düşünülse bile, bu durum

adını andığımız ülkeler için geçerli olmaz. Zira bu ülkeleri Türkiye ile dost değil ama, Kürt halkına da hiç bir zaman dostça davranmamışlardır. Onları birleştiren tek yan Kürt halkına olan düşmanlıklarıdır. RP hükümetinin bu devletler ile geliştirmeye çalıştığı dostluk ilişkisi belli ki Kürt düşmanlığı üzerinde şekillenecektir. Bu durumda, PKK'in söz konusu devletlerle kurduğunu söylediği "dostluk ilişkisini" gözden geçirmesi gerekmektedir. Kürt halkının sömürge boyunduruğunu kırması, Ortadoğu halklarının sömürü ve baskı ilişkilerinden kurtulması, öncelikle bu devletlere egemen olan ırkçı, sömürgeci, despot yönetimlerin alaşağı edilmesine bağlıdır. Bunun başarılabilmesi Kürdistan'ın her parçasındaki Kürtlerin yanyana yaşadıkları kardeş halkların emek, barış ve demokrasi güçleri ele ele verip ortak mücadele koşulları yaratmalarına bağlıdır.

Ne var ki, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de bu konuda ciddi sıkıntılar var. Geleneksel dargrupçu alışkanlıklarını terkedemeyen, demokratik işleyişi ve çoğulculuğu hazmedemeyen tekelci anlayışlar, birlikteliği zorlaştırıyorlar. Bütün yakıcılığına ve herkesimin birlik söylemine rağmen, eğer birlik sağlanamıyorsa bunun sorumlusu söz konusu ben merkezci anlayışlardır.

Bazıları için "birlik", başkasını baskılama ve kuyruğuna takma taktiği olarak görülüyor

Egemenlerin siyasi krizi aşmak, siyasal ve toplumsal

muhalefeti etkisiz kılmak amacıyla gerçekleştirdiği 24 Aralık Seçimleri'ni etkilemek ve halk yararına sonuçlar elde etmek amacıyla oluşan Emek, Barış, Özgürlük Bloku "EBÖB", bir dizi sorunu içinde taşımasına rağmen düzene karşı duruşu ve aldığı kitle desteği ile önemli bir etki yarattı. Bu etkinin, sol ve yurtsever muhalefeti bir cephede toplaması ve kalıcı hale getirmesi beklenirken tam tersi oldu. En başta HADEP, değişik bir çok siyasal yapının katkısıyla yaratılan muhalefet dalgasının üzerine binerek, kendini blok yerine koymaya, blok adına açıklamalar yapmaya başladı. Buna diğer blok bileşenlerinin isteksiz ve ikircikli tavırları da eklenince EBÖB 24 Aralık Seçimleri'ne özgü bir işbirliği olarak kaldı. Kalıcı olamadı, ancak kitlelerde beliren birlik istemi ortadan kalkmadı, giderek büyüdü. Bunu gören birçok kesim üstüne düşeni yapmış görünmek için, birlik söylemini diline doladı, işbirliği konusunda ciddi adımlar atmaya yanaşmadı, atılan adımları ya görmezden geldi ya da açıkça engelledi.

Konunun açıklığa kavuşması için, bu alanda yapılan kimi girişimlerin hatırlatılması ve konuşulanların bilinmesi gerekir. Zira bazı siyasal partiler ve çevreler "taktik" adına çiğnedikleri ilkeleri ve içine düştükleri tutarsızlıkları kendi yandaşlarından bile gizliyor, kamuoyunu yanıltıyorlar. Devletin yönelimi karşısında kaçınılmaz hale gelen birlik sorununda başkalarıyla eşit konumda olmayı içlerine sindiremeyenler hiçbir zaman bu konuda samimi olamazlar.

Bilindiği gibi devlet 1 Mayıs olaylarından sonra şiddetin dozajını arttırdı. HADEP Kongresi'nde yaşanan bayrak indirme olayından sonra ise açıkça kitleleri kışkırtarak sokağa dökmeye çalıştı. Yükselen şovenizm, hak arayan işçi, memur, öğrenci ve diğer toplum kesimlerini yutmaya hazır, bir dalga gibi yükseltildi. Gelişmeler düzene muhalif bütün kesimleri ürküttü ve bir kez daha muhalif güçlerin birliği sorunu kendini dayattı.

Daha önce Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Demokrasi ve Değişim Partisi 14 Ekim 1995'te yaptığı ilk ve son kurultayında muhalefet güçlerine özetle şu çağrıyla yapıldı:

"Rejim geleceğimizi tehdit ediyor. Muhalefet güçlerinin bölünmüşlüğünden yararlanarak muhalif gördüğü her kesime saldırıyor. Bu tahrip edici süreci durdurmak, geleceğimizi kurtarmak gerekiyor. Tek tek siyasal parti ve örgütlerin gücü rejimin saldırılarını durdumaya yetmiyor. O halde gelin gücümüzü bir Demokrasi ve Barış Cephesi'nde birleştirelim." Bu çağrı, kimsenin kılını kıpırdatmaya yetmemiştir. Ama yaşanan süreç birliğin zorunluluğunu birkez daha ortaya koyunca sanki yeni duyuluyormuş gibi herkes ilgili görülmeye ve benzer şeyler dillendirmeye başladı. DDP'nin yapmış olduğu, daha sonra Demokrasi ve Barış Partisi'nin (DBP) sürdürdüğü barış çağrıları ancak HADEP Kongresi'nden sonra muhataplarını buldu. Rejimin HADEP'e saldırısı ve yöneticilerinin tutuklanmasından sonra, HADEP yetkilile-

rinden DBP'ye "Bir güç birliği zemininin oluşmasına öncülük edin" önerisi geldi. DBP yönetimi konuyu zaten gündeminde tuttuğu için, birkez daha işbirliği çağrısı yaptığı diğer sol parti yetkilileriyle ikili görüşmeler gerçekleştirdi. Bunun sonucunda, SİP, HADEP, ÖDP ve EP'in temsilcilerinden oluşan siyasal parti temsilcileri DBP Genel Merkezi'nde biraraya gelerek iş ve güç birliğinin olanaklarını, perspektifini ve kapsamını tartıştılar. Bu partiler kendi aralarında ikinci bir toplantı yaptıkları zaman, İHD'nin de aynı dönemde yapmış olduğu güç ve eylem birliği çağrısını değerlendirdiler ve birlikte İHD'nin düzenlemiş olduğu bu toplantıya katıldılar. Bugünkü statükodan rahatsızlık duyan, düzenin değişmesini ve devletin demokratik temelde yeniden yapılandırılmasını isteyen, sömürüye ve baskıya karşı duran ne kadar kitle örgütü, sendika, meslek örgütü ve siyasal parti varsa hepsinin temsilcileri bu toplantıda hazır bulundu. Süreç değerlendirildi, çıkış yolları arandı ancak somut bir sonuca varılamadı. Bu toplantının bilince çıkardığı en önemli konulardan birisi, iktidar araçları olan siyasal partilerin toplumsal ve siyasal muhalefetin oluşmasına öncülük etmeleri gerektiği konusuydu. Bu düşünce, DBP tarafından öteden beri savunuluyordu. Bu toplantıda TMMOB, Türk Eczacılar Birliği, Türk Tabipler Birliği ve İHD yetkilileri tarafından da bu görüşler savunuldu, karşı görüş belirten pek olmadı. Öteden beri kitle ve meslek örgüt-

DDP'nin yapmış olduğu, daha sonra DBP'nin sürdürdüğü barış çağrıları ancak HADEP Kongresi'nden sonra muhataplarını buldu. Rejimin HADEP'e saldırısı ve yöneticilerinin tutuklanmasından sonra, HADEP yetkililerinden DBP'ye "Bir güç birliği zemininin oluşmasına öncülük edin" önerisi geldi. DBP yönetimi konuyu zaten gündeminde tuttuğu için, birkez daha işbirliği çağrısı yaptığı diğer sol parti yetkilileriyle ikili görüşmeler gerçekleştirdi.

lerine yanlış misyonlar biçen, asli görevleri yerine onları siyasi parti olarak gören kimi tutumlar destek görmedi.

Rejim kartıttı beş siyasal parti (DBP, ÖDP, SİP, HADEP ve EP) bu toplantıdan sonra kendi aralarında daha önce başlatmış oldukları toplantıları sürdürmeyi ve toplantıların yer ve zamanının DBP tarafından tespit edilmesini kabul ettiler. Bunun hemen ardından DBP gerekli hazırlıkları başlattı. Toplantıların somut projeler üzerinde yoğunlaşması ve biran önce sonuca varılabilmesi için iş birliğinin kapsam ve işleyişini düzenleyen bir tüzük taslağı hazırlandı ve katılımcı partilerle ikili görüşmeler yapılarak, uygun bir toplantı tarihini tespiti çalıştı. Bu çalışmalar sürdürülürken siyasi nezaket kurallarıyla ve varılan ortak mutabakatın mantığıyla bağdaşması mümkün olmayan bir gelişme yaşandı. Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) sanki iş birliği görüşmelerinden habersizmiş gibi daha önce defalarca görüştüğü siyasi parti liderlerine birer

çağrı mektubu göndererek, onları 1 Ağustos'da toplantıya çağırdı. Birçok siyasal parti temsilcisi gibi DBP yetkilileri de başlatılan sürecin sekteye uğratılmaması, en azından niyetlerin bilince çıkması bakımından toplantıya katıldılar. ÖDP Genel Merkezi'nde yapılan bu toplantı hiçbir şey üretmeden dağıldı. Ancak, DBP Genel Başkanı, daha önce ortaklaşa alınan karar uyarınca bütün siyasi parti yetkililerini 8 Ağustos'da DBP Genel Merkezi'nde, hazırladıkları Platform Tüzük Taslağı'nı görüşmeye çağırdı. Bu çağrıya katılacaklarını bildirmiş olmalarına rağmen SİP temsilcisi dışında kimse katılmadı. Emek Partisi (EP) ise, toplantıdan bir sonuç beklentisi içinde olmadığını belirten bir yazı ile katılmayacağını DBP Genel Merkezi'ne bildirdi. Bu gelişme, adı geçen siyasal partilerin yeni bir takım arayışlara, ikili kombinezonlara yöneldiklerinin işareti oldu. Zaten sol siyasal partiler daha işin başında önceliklerinin emek eksenli olduğunu, Kürt sorununun bu çerçevede de-

ğerlendirilmesi gerektiğini söylüyor ve Kürt sorununu programlarının odağına koyan siyasi partilerle iş ve güç birliğine pek de istekli olmadıklarını hissettiriyorlardı. Ama, Türk sol siyasal partileri birer Kürt ayağı oluşturmamanın da ihtiyacı içinde kıvrıyorlardı. Onların istediği Kürtlerle eşit bazda bir iş ve güç birliğinden çok, Kürtleri arkalarına alabilecek bir birlik modeliydi. HADEP'in birlik anlayışı ise biliniyor. O, birlik soruna hep taktik gözle baktı. Gününbirlik sıkıntılarının aşılması ve politik ihtiyaçların karşılanması söz konusu olduğunda birlik konusunu hatırladılar. Bu ihtiyaç giderildiğinde ise birliğin gerektirdiği tavırlardan hızla uzaklaştılar. Hiç kuşkusuz bu tutumlar bugüne kadar iyi niyetle atılan birçok işbirliği adımını akamete uğrattı ve muhalefet güçleri arasında bir güvensizliğin doğmasına yol açtı.

DBP'nin düzenlemiş olduğu 8 Ağustos toplantısına katılmayarak, geniş kapsamlı bir iş birliğinden yana olmadıklarını ortaya koyan ÖDP ve HADEP iş birliği konusunda kamu oyununda oluşan beklentileri boşa çıkardı. Daha sonra Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu'nun (KESK) 1. Olağan Kongresi'yle ortaya çıkan iş birliği olanağı ise, yine bu iki partinin yandaşı durumundaki sendikacılar eliyle engellendi. Kendilerine Yurtsever Emekçiler (YE) ve Devrimci Sendikal Dayanışma (DSD) adını takan gruplar ortak liste üzerinde anlaşarak ve aralarına EP yanlıları ile Sendikal Birlik adı altında bir araya gelen grubu da alarak DBP ve SİP yanlısı ka-

mu emekçilerini tasfiyeye çalıştılar. Yapılan işbirliğini birçok kesim "uyumsuzların uyu-mu" olarak değerlendirdi. Gerçekten bu işbirliğinin temelinde KESK'i güçlendirme düşüncesinden çok, rakiplerini tasfiye ederek güçlenme düşüncesi yatıyor. Kulislerde konuşulanlara bakılırsa ÖDP'in bu işbirliğinden beklentileri büyüktür. O, bir yandan rakip gördüğü SİP'i HADEP'le anlaşıp saf dışı bırakırken, olası bir erken seçimde hakkında kapatılma davası açılmış olan ve kapatılabileceği düşünülen HADEP kitlesini yanında tutmayı umuyor. Böylece çok özlediği Kürt ayağına kavuşmuş olacak. HADEP ise bu işbirliğine DBP'den kurtulma şartıyla "evet" demiştir. Açıkçası KESK kongresini cansız ve sönük kılan bu işbirliği karşılıklı olarak DBP ve SİP'in safdışı tutulması üzerine gerçekleşmiş; ilkesiz, yararsız bir işbirliğidir. ÖDP'liler bu durumu pek saklamıyorlar. Özgürlük ve Barış Emekçileri'yle (ÖBE) yaptıkları görüşmelerde aslında birlikte çalışmak istediklerini, ancak YE'nin kendilerini dayattıklarını, Özgürlük ve Barış Emekçileri'nin yönetime yansımaları halinde çekileceklerini belirttiklerini, kendilerinin de bu durumda onlarla işbirliğini daha uygun gördüklerini ifade ettiler. Belliki söz konusu yapılar hala kendi parti ve grup çıkarlarını genel çıkarların önünde görüyorlar. Dillerine doladıkları birlik ise, sadece kitleleri oyalamaya ve kandırmaya dönük bir söylem olmaktan öteye gidemiyor. Tabi ÖDP yanlısı kamu emekçilerinin Özgürlük ve Barış Emekçi-

leri'ne yaptığı "Gelin grup adını terkedin, birey olarak bizim kontenjanımızdan yönetime yansın" yönündeki teklifi ÖBE temsilcilerince şiddetle rededildi.

Başkalarıyla ortak amaçlar uğruna eşit ve ilkesel birlikler kurmak ve geliştirmek cesaretinden yoksun olanlar, delege çoğunluğuna güvenerek demokratik, çoğulcu yapıları tekleştirmeye çalışıyorlar. Oysa, bu tür yapıların gelişme ve güçlenme şansı, azınlığın çoğunluk olabilme hakkının gözetilmesine bağlıdır. KESK'in başlangıçta yaratmış olduğu etki ve bulduğu kamuoyu desteğini hızla yitirmesi, kurultayının sönük ve sessiz geçmesinin sorumlusu işte bu hakkı tanımayan anlayışlardır.

KESK kongresi ve yaşadığımız diğer gelişmelerin, herkes için ortaya koyduğu öğretici birçok yan var. Önemli olan, şu ya da bu örgütün yönetim kademesinde bulunmak değil. Önemli olan, sürecin içinde olmak, değişik hayat alanlarında kitle ilişkisi yakalayabilmektir. Biz kendi adımıza hiçbir gücün ya da işbirliğinin söküp atamayacağı tarzda özgürlük, barış ve demokrasi mücadelesinin içindeyiz. KESK ve benzeri yapıları ekonomik, demokratik mücadelede etkin bir silah haline getirmenin yolu kitle tabanında ciddi bir örgütlenme yaratmaktan geçiyor. Önümüzdeki görev; çoğulcu, demokratik işleyişe sahip, kalıcı ve kapsamlı iş ve güç birliklerini yaratacak bir güce ulaşmaktan geçiyor. Başkasını ilkesel davranmaya zorlayacak ve bizi yönetimlere taşıyacak olan da budur.

Türk Siyaseti, Kürt Sorunu ve Türk Sosyalist Hareketi

Hasan DİYAR

Yönetenlerin yönetme erkinde aciz kaldığı, yönetilenlerin de artık eskisi gibi yönetilmek istemediği bir dönem yaşıyoruz. Bu, tabiri caizse tam da bir devrimci durumdur. Rejimin katı ve esnemeyen tutumu, Resmi ideolojinin statükocu ve yasakçı anlayışı karşısında toplumsal dinamiklerin canlanması, hareketlenmesi beklenmeyecek bir şey değil. Rejim tıkanma noktasında ve sıkıntıları içinde boğulmaktadır. Düzenin değişerek çağa uygun

hale gelmesi, kitlelerin değişen ve gelişen ihtiyaçlarına yanıt verebilecek, özgür, demokratik ve adil bir düzenin gerçekleşmesi kaçınılmaz hale geldi.

Türkiye'de artık bir takım sermaye grupları da değişimi hevesliyor, bekliyor. Ama değişim ve demokrasinin önünde ciddi bir engel olan ve ülke yaşamını kontrol altında tutmayı sürdüren MGK ve öteki gizli kuruluşlar halen varlığını sürdürüyor ve sözde "milli ve manevi manfaatler" adına ül-

keyi uçurumun kıyısına sürüklemeye devam ediyorlar.

Türkiye'de "sol" diye tanımlanan ve kendini "sosyal demokrat" olarak tanıtan CHP ve DSP gibi Kemalist partilerin de sistemi yenilemeye, çürüyün taraflarını koparmaya cesaretleri yok. Kaldı ki böyle bir niyetleri de yok. Ecevit'in DSP'si yeni misyonlar edinerek, "Türk Kovboy" bir milliyetçilik ekolünü oturma azminde. DSP, bugün bir çok konuda MHP ve BBP'yi sollamış durumdadır. Irkçılık, şovenizm ve Kürt düşmanlığı DSP'nin vazgeçilmez ilkeleri haline geldi.

CHP ise, hala devletin varisi, Kemalizmin ev sahibi olduğu teraneleri ile kendi içinde boğuşmayı sürdürmeye devam ediyor. Savaş alanında esir düşüp silahları elinden alınmış yenik kumandan misali, Baykal koalisyon ortağı iken yapmadığı şeyleri şimdi muhalefete düşmüşken gerçekleştirme vaadlerinde bulunmaktadır. Açıktır ki bunların kitleler nezdinde hiç bir itibarı ve saygınlığı kalmadı. Bunların, ülkenin biriken sorunlarını tekbaşlarına iktidar olsalar bile çözemeyecekleri

Sağ merkezli siyaset, Türkiye'de çok kültürlü bir yapının bulunduğu ve bu ülkede farklı etnisitelerin yaşadığı resmi makamlarca da kabul görmüşken, hala "Türkiye Türklerindir" "Türkiye'de yaşayan herkes Türktür" söylemlerinin arkasında fukara beyinleri ile siyaseti sürdürmektedirler. İşin en ilginç tarafı da, yıllardır "Türkiye'de Türkten başka kimsenin olmadığı" iddia edildiği halde, her ne hikmetse sağ merkezli siyaset, dahası Kemalizm hep Türklere Türklüğü empoz etmeye çalıştı.

gün gibi ortadadır.

Sağ merkezli Türk siyasetinde ise tam da bir karnaval havası hakim. Din, iman, milli ve manevi değerler, vatanın bütünlüğü ve milletin birliği ile terör edebiyatı hemen tüm sağ merkezli partilerin ortak ilkelere, yegane söylemleri haline geldi.

Dün beyaza kara diyenler bugün ak diyor, dün beraber olmazlar imajını verenler bugün kol kola geziyor, hükümet oluyor, atıp tutuyor. Bu tam da rezil bir tablodur. Tıpkı düzenin kendisi gibi, bir ahlaki çöküşün göstergesidir.

Sağ merkezli siyaset, Türkiye'de çok kültürlü bir yapının bulunduğu ve bu ülkede farklı etnisitelerin yaşadığı resmi makamlarca da kabul görmüşken, hala "Türkiye Türklerindir" "Türkiye'de yaşayan herkes Türktür" söylemlerinin arkasında fukara beyinleri ile siyaseti sürdürmektedirler. İşin en ilginç tarafı da, yıllardır "Türkiye'de Türkten başka kimsenin olmadığı" iddia edildiği halde, her ne hikmetse sağ merkezli siyaset, dahası Kemalizm hep Türklere Türklüğü empoz etmeye çalıştı. "Türk'e

Türk" olduğu sürekli hatırlatılarak, adeta "Türklüğün biteceğinden" kaygılar duyuldu. Oysa ki bu bir sıkıntının ifadesidir. Ne Türkiye'de yaşayan herkes Türk, ne de Türk olan herkes mutludur. Bu bakımdan ülkede yaşayanların tümünün Türk kabul edildiği bir düşünce, ya da Türk'e Türkcülük yapılması saçmalaktan öte birşey değildir. Oysa Türkiye'deki reel durum açıktır ve bu durum pembe gözlükler takıp, dünyayı seyretmekle gizlenemez. Dahası, yetmiş yıllık Cumhuriyet tarihinde devlet başkanlığı görevini üstlenmiş cumhurbaşkanlarının bile birçoğunda "asil Türk kanı"nın olmadığı açıktır. Altmış milyonu aşkın toplam nüfus karşısında ise, Türkler toplam nüfusun yarısından daha azdırlar; ama buna karşın ırk esasına dayalı şovenist bir rejimi de hala şu veya bu yolla -ağırlıklı da baskı ve şiddet yolu tercih edilerek- ellerinde tutmayı başardılar. Rejimin şoven anlayışı ve şimdiye kadar ki faşizan uygulamaları onu korkutuyor. O, ülkenin Türk olmayan insanların fedaratif bir anlayışla bir araya gelmesi ve sonra da demokra-

tik bir referanduma gidilmesi durumunda, saltanatının başına yıkılacağını iyi biliyor. Rejimin bekçileri, sürdürdükleri şovenizmin kendilerine düşmanlık olarak döneceği korkusundan hareketle, halkların birliğini engellemek, demokrasiye hayat hakkı vermemek anlayış ve azmindedir. İşte sıkıntı da zaten buradan gelmektedir.

Garip bir çelişki; sağ merkezli Türk siyaseti, Bulgaristan ve Yunanistan'da Türklerin demokratik haklarından yana diplomasi geliştirir, Türkiye cumhuriyetlerin tek savunucusu, Uzakdoğu'nun Türk kavimlerine dost, Çeçenistan ve Bosna Hersek'teki direnişlerin yandaşı ve destekçisi durumunu sürdürürken, Türkiye'deki insani ve demokratik hakların tanınması konusunda da asla olumlu bir adım atmamaktadır. Rejim çıkarları gereği çevre ülkelerin bir kısmını dost, kimilerini düşman ilan ederken gerçekten de kimin dost kimin düşman olduğunu şaşırmış durumdadır. Oysa bilinmeli ki dostlukları en iyi halklar tayin edebilir. Örneğin, Türkiye'de yaşayan halklara çoğu zaman düşman belletilen Yunan halkının hiç de öyle sanıldığı gibi düşman olmadığı, halklar tarafından çok iyi bilinmektedir. Rejim her zaman vitrine bir düşman olgusu yerleştirmeyi ve projektörleri o tarafa yöneltmeyi, kendi çıkarına sayıyor ve şimdiye kadar da bunu ihmal etmedi. Çünkü vitrinde her zaman "bir düşman" varsa ve "bir tehlike söz konusu ise", içteki zorlu taleplere sünger çekip onları ertelemek daha ko-

laylaşır.

Kürt halkına karşı sürdürülen kirli ve edepsiz savaş, Suriye ve Yunan düşmanlığı ve "dış tehlike" işaret edilerek örtbas edilmeye çalışılıyor. Bu tam da bir riyakarlık ve hayasızlıktır. Gerçekte ise ne Yunan, ne Suriye, ne de İran halkları Türkiye halkları ile bir çatışma içinde değiller. Bu ülke yönetimlerinin Türkiye ile kimi sorunları olsa bile, onların çözümü, savaşı ve düşmanlığı zorunlu kılacak nedenlere dayanmamaktadır.

Öte yandan, Türk sağ merkezli siyaset, açıktır ki tarikatçılığı temel öge olarak benimsemiştir. Solcu görünen DSP ve CHP gibi partiler ise, bir başka tarikatı, yani Kemalizmi kalkan etmişlerdir. Özcesi tarikatlar, Türkiye'de tüm politik yaşama damgasını vurmuş durumdadır.

Sağ makyajlı Türk siyasetinin, nankör ve vicdansız olduğu da bir başka gerçektir. Örneğin Saidi Kurdi diye de bilinen, Kürdistan'ın Nors köyünde doğan Bediüzzaman Saidi Nursi bir Kürttür ve Kürt asıllı olduğunu da hiçbir zaman inkar etmemiştir. Salt bu yüzden yıllarca Kemalistlerin gazabına uğramış olan Saidi Nursi, sonuça kendini ağırlıkla İslama ve ümmete adanarak dinsel doktrinlerle yaşamını sürdürmüştür.

Bugün Türkiye'de var olan bir çok tarikat kendilerini Risaleyi Nur Külliyesi'ne mensup olarak görüyorlar. Bunun dışında, Nakşibendi, Kadiri ve Geylani gibi tarikat liderleri de Kürt kimlikli insanlar olarak Kürdistan'da yaşamışlardır. Bugünkü Menzil Şeyhi de nü-

fuzlu bir tarikat reisi olan Şeyh Reşit Erol'dur ve o da Kürt asıllı bir şahsiyettir.

Sağ merkezli Türk siyasetinin yedek motoru durumunda ki tarikatların kurucuları Kürtler olduğu halde, sağcılar tarikata girmeyi, o tarikatın bir mensubu olmayı yeğlerken, hatta vazgeçilmez bulurken, tarikat liderlerinin hatırı için bir kezliliğine de olsa Kürtlük kavramını ağızlarına almakta; almaktan kaçınmaktadırlar. Bu tam bir nankörlük ve riyakârlık değil de nedir? Kuşkusuz bu görünen madalyonun bir yüzüdür. Bir de diğer yüzü var ki, o daha beter.. Örneğin, Fethullah Gülen'in bir söyleşide söylediği gibi: "Türklük gururum el vermediği için Saidi Nursi'yi ziyaret etmedim." söylemi, Türk sağ siyasetinin ikinci yüzüdür ve bu yüz açıktır ki daha ırkçı ve daha şoven bir yapılanma içindedir. Görüldüğü gibi, sağ merkezli Türk siyasetinde Türklük gururu çoğu zaman herşeyden üstün gelebilmektedir.

Türk sağ merkezli siyasetin maneviyatına, Kürtlerin yön vermiş olduğu gerçeği de bir başka dramdır. Menzil Şeyhi Reşit Erol'un BBP Lideri Yazıcıoğlu'nu güven oyu konusunda ikna ettiği de son günlerin canlı bir örneğidir.

Diğer yandan Türk ekonomisine hatırı sayılır ölçüde yarar sağlayan bir çok sermayedarın, Kürt kimlikli olduğu halde Kürt ulusal davasına hizmet etmekten uzaklaşmış olduğu gerçeği de biliniyor. Şe-tat, Ceylan Grubu, Eros, Cankurtaran, Kent Bank, Toprak Holding, Bitlis Holding, Gen-Pa, Süzer Grubu ve daha adını sa-

yamadığımız birçok güçlü sermayedar Türk sağ merkezli siyasetin finansörlüğünü üstlenmiş durumdadır. Böyle olduğu halde Türk sağ siyaseti Kürt olgusunu yadsımaya devam etmektedir. Bu, faziletle bağdaşmaz bir tutumdur.

Bir diğer gerçek de şudur ki, sağ siyaset yıllardır Kürdistan'ı bir oy deposu olarak kullanmaktadır. Bölgedeki şeyh ve ağalara dayalı yürütülen siyaset-aşiret ilişkileri sonucu büyük bir oy sağ kesime yönelmektedir. Bu yüzdendir ki rejim, Kürdistan'da ağalığın, şeyhliğin, daha doğrusu bir kurum olarak feodalitenin çözülmesinden hoşnut değil; o, aşiret ilişkilerinin diri kalmasını arzulamaktadır. Çünkü aşiretçilik ve feodalite çözüldükçe, ulusal uyanış ve kimlik mücadelesi hızlanacaktır. Rejimin son dönemlerde Bucaklar ve Tatarlar gibi güçlü Kürt aşiretlerini para-militer güçlere dönüştürmüş olması da tesadüfi değildir. Ancak bir tehlike de vardır ki, para-militer Kürt güçleri bugün silahlarını ulusal değerlere yöneltmişlerse bile, onların yarın ne olacağı, silahlarının da kime döneceği belli olmaz. Çünkü feodalitede en belirleyici etken güç dengesidir.

Sonuç olarak söylenebilir ki, sağ merkezli Türk siyasetini besleyen Kürt realitesi -ki bu korkunç bir çelişkidir-, özüne yabancılaşmış bir avuç entegrasyon ürünü çıkarperest ile kimliğine yabancılaşmış, hatta düşman haline gelmiş avare takımının tekelindedir. Ülkesi ve halkı edepsiz bir katliam altında iken bir Kürdün, MHP, BBP gibi ırkçı ve Türk milliyetçisi

akımlara destek veriyor olması, açık söylemek gerekirse soysuzluktan başka birşey değildir.

Adı geçen kesimler Kürt ulusal hareketine gönül vermeyebilir, ona şu veya bu nedenle dost olmayabilirler. Bu anlaşılır bir tavrıdır. Ama durduk yerde hiç bir Kürdün direkt olarak onlara karşı bir fiziki yönelim içinde olmadığı bir durumda "gönüllü" olarak sömürgeci rejime destek olan işbirlikçi Kürtler, tarih önünde hesap vermek zorundadırlar.

Türk siyasetinin düşün yaşamının biçimlenmesinde ve bugünkü "Cumhuriyet" ortamına gelinmesinde Kürt kimlikli kimi insanların da rolü büyüktür. Ziya Gökalp denilen zat, önce Kürt aşiretleri üzerine, daha sonraları ise Türkçülüğün esasları üzerine araştırmalar yapmış Kürt asıllı bir vatanıdır. Jön Türk hareketinin önemli iki siması Abdullah Cevdet ile İshak Sükütü de birer Kürttür. Öte yandan Doktor Sekbanlı, Selim Sırrı, Süleyman Nazif ve daha bir çok yazar ile günümüzde Ahmet Arif, Yılmaz Güney, Yaşar Kemal, İbrahim Tatlıses, Yıldız Tilbe, Hülya Avşar gibi ünlülerin, Yılmaz Erdoğan gibi popüler isimlerin Kürt kimlikli olduklarını bilmiyen yok. Ayrıca adı geçenleri kendi alanında "bir numara" kabul etmeyen de yok. Hal böyle olduğu halde

MHP ve BBP gibi ırkçı-faşist partilere destek sunan kesimler Kürt ulusal hareketine gönül vermeyebilir, ona şu veya bu nedenle dost olmayabilirler. Bu anlaşılır bir tavrıdır. Ama durduk yerde hiç bir Kürdün direkt olarak onlara karşı bir fiziki yönelim içinde olmadığı bir durumda "gönüllü" olarak sömürgeci rejime destek olan işbirlikçi Kürtler, tarih önünde hesap vermek zorundadırlar.

Türk siyaseti tüm Kürtlük değerlerini yerle bir ederek, utanmazca adı geçenleri Türk diye lanse etmektedir. Bu karaya beyaz deme riyakarlığıdır. Oysa ki Türkiye'de çok kültürlülük, çok ulusluluk bir tehlike değil, tersine önemli ve herkeşe nasip olmayan bir güzelliştir. İsveç hükümeti yıllarca önce kaybolmuş olan bir etnik grubun yeniden canlandırılması için milyarlarca kron harcarken, Türk rejimi ise 20 milyonluk bir halkı yok etmek için elinden gelen herşeyi yapmaktadır. Bu yüzden Türk rejimini, yıllardır Avrupalılar bile bir türlü içlerine sindiremediler. Son günlerde Yazar İsmail Nacar'ın barışçıl çözüm girişimleri üzerine hareketlenen toplumun barış yanlısı kesimlerinin heveslerini kursaklarında bırakan Sayın Demirel de, cumhurbaşkanı olarak bu tür girişimlere arka çıkıp destekleyici ve de saygın politikalar üretmeliyken, toplumun çarpık yapısının sürmesinden yana tavır koyuyor, generallerin generali kesilerek tehditler savurmaya devam ediyor.

Tam da bu aşamada "Kıbrıs" ta fetih ruhunun yeniden şahlandırılması için provakasyon tertip etmek, kamuoyunun

gündeminde. Kürt sorununun barışçıl yollarla çözümü varken dikkatleri "düşmana" çevirmek için "Yunan" tehlikesini işaret etmek gibi taktikler, Türk siyasetinde öteden beri uygulana gelmiştir. Kıbrıs yarısını bu tür provakasyonlarla kaşımak ülkeyi uçuruma doğru götürmektedir. Ancak görünen o ki Türk rejimi için, "barış uçurumu", ülkenin dipsiz bir uçuruma gitmesinden daha tehlikelidir. Bu yüzden Türkiye'de barış istemek suçtur; barış isteyenler vatan haini diye bellenir.

Kürt ulusal hareketinin durumu

Kürt ulusal silahlı hareketlerinin yıllardır adres olarak, yalnızca Kürdistan'daki yerleşim birimlerini esas alması, kuşkusuz önemli bir hata idi. Bu tüm parçalar açısından böyledir. Çünkü sonuçta güçlerin denk olmadığı savaşlar yaşandı. Savaş kural ve kaidé tanımadı. Sömürgeci rejimler hayasızca davranarak, uluslararası hukuk normlarını ve kuralarını hiçe sayarak kirli bir savaş yürüttüler. Kürdistan'daki yerleşim birimleri harab oldu.

Bunun dışında, Kürt özgürlüğünün kayıtsız, şartsız ve her

zaman namlunun ucunda görülmüş olması, bir bütün halinde Kürt ulusal manevi yaşamında canlı bir motif olarak silahın ve şiddetin sürekli tutulmuş olması da bir başka hatadır. Kürt psikolojisinde var olan kavga olgusunun her seferinde silahlı kalkışmalara yönelmiş olması, Kürt ülkesine ve ulusal Kürt davasına açıktır ki zaman zaman önemli zarar da getirmiştir.

Öte yandan, Kürt örgütlerinin merkezlerine sınıf temelindeki ihtilal ideolojilerinin oturmuş olması da, Kürt ulusal hareketinin son dönemlerinde, birçok yapılanmanın ulusal çıkarları görmezlikten gelmesi ile sonuçlandı. Oysaki ulusal kurtuluş yaşamın her alanında ki sınıf ve katmanları içermek zorundadır. Ulusal bakımdan fakir kalmış bir siyasetle kurtuluş özleminin gerçekleşmesi beklenemez.

Kürt ulusal hareketinin bir diğer zaafı da, her parçada kendine özgü koşullarda geliştirilen, ancak kontrol altında tutulamayan dış ilişkileridir. İran'lı Kürtlerin Irak rejmi ile, Iraklıların Suriye ve İran rejimi ile Türkiye'deki silahlı hareketin Suriye ve diğer ülkelerle olan ilişkileri birçok kez teslimiyet tehlikesini de beraberinde getirdi. Ulusal çıkarlar merkezli Kürt hareketi, çeşitli ülkeler ve güçlerle ilişkiler kurabilir ve zenginleştirebilir. Ancak bu ilişkiler sonucu elde edilen avantajlar ve kazanımlar öteki parçalardaki ulusal kurtuluş hareketlerine zarar vermemek durumundadır.

Dört parçada tek örgüt, parçaların birleşimi, "Birleşik,

Kürt örgütlerinin merkezlerine sınıf temelindeki ihtilal ideolojilerinin oturmuş olması da, Kürt ulusal hareketinin son dönemlerinde, birçok yapılanmanın ulusal çıkarları görmezlikten gelmesi ile sonuçlandı. Oysaki ulusal kurtuluş yaşamın her alanındaki sınıf ve katmanları içermek zorundadır. Ulusal bakımdan fakir kalmış bir siyasetle kurtuluş özleminin gerçekleşmesi beklenemez

Bağımsız, Sosyalist Kürdistan" belgisi, yıllarca Kürt gençlerinin kafasını kurcaladı; deyim yerindeyse onların süslü ütopyalarını oluşturdu. Oysa ki böylesine büyük bir projeyi gerçekleştirmek kısa zamanın işi değil. Dahası her parça kendi özgül koşullarında biçimlenmiş örgütleri ve mücadele anlayışları ile ancak başarıya gidebilir. Öte yandan, her parçada halkın yöneldiği talepler de farklılık arz ediyor. Aynı zamanda dört parçanın gerçeklikleri, psikolojileri, sosyo-ekonomik yapıları da birbirinden farklıdır. Öte yandan kimi parçalar özerklik için kimileri federasyon için mücadele ettiklerini söylüyorlar. Bu farklı strateji bile ayrı ayrı parçalarda, her parçanın kendine özgü mücadele yöntemleri ile kurtuluş hareketini örgütlemesini zorunlu kılıyor.

Kürt ulusal hareketindeki bir diğer yanlış da, aydınlara ve sanatçılara biçilen konumdur. Dünyanın her yerinde aydınlar politikacıların önünde, politikacılar ise askerlerin önünde seyrederken, Kürdistan'da bunun tam tersi bir durum söz konusudur. Özellikle silahlı örgütlerin moralitesinde ve mantığında, dünyanın

tersine seyir izleyen bu davranış önemli bir yer etmiştir. Oysa ki aydınlar ülke sorunlarını işaret eder, politikacılar da o sorunların siyasal çözümünü programlarlar. Eğer askeri bir çözüm söz konusu olursa o zaman, belki olay -kuşkusuz yine siyasilerin kontrolünde- askere havale edilebilir. Yalnızca Doğu Kürdistan'da İ-KDP kadroları aydınları ve politikacılarını peşmergelerin insafına terk etmedi. Onlar, yani permergeler İ-KDP saflarında her zaman kendilerini "nizami", parti yöneticilerini de "siyasi" kabul ederek onlara riayet etmekte kusur etmediler. Kuşkusuz bu anlayışın egemen olmasında Dr. Qasımlo'nun rolü büyüktür.

Türkiye'de ise Kürt aydını olmanın ölçütü cahil olma ile eş değer tutuldu. Liderin her söylediğini Tasdikçi Mehmet Efendi gibi onaylayan, askeri baskınları doğru-yanlış demeden romanlaştıran, ona ağıtlar yakan, aykırı sesleri küçümseyen, örgüt liderini tanı, örgüt ideolojisini ise din kabul eden, düşünce ve politika üretmekten ziyade denizaşırı karargahlardan gelen talimatları doğrulayan, savunan, lider ve partiyi fetiştiyen kişiler "ay-

Bir diğer önemli nokta da Kürt gruplarının, özellikle silahlanmış grupların kendi aralarında barışık olmayışıdır. Zaman zaman diyalog yolu yerine sorunlarını silahlı yöntemler ve çarpışmalar yolu ile çözülebileceği kanısının Kürtler de egemen olması, Kürt ulusal dinamiklerine büyük zararlar vermektedir.

dın" olarak tanıtıldı. Doğrusu, bu tanım cahilin tanımıdır.

Diğer yandan Kürt ulusal hareketi kesin olarak aydın ve sanatçıları katı merkezi disiplini altında tutmamalıdır. Aydın ve sanatçının örgüt üyesi olması çok doğal, ama o kendi misyonu gereği askeri bir militan gibi sıkı denetim altında, dahası partinin sansürü altında olmamalı, bu türden kaygılar taşımamalı, beynini özgür ve bağımsız hissetmelidir.

Sanatçı toplulukları da kimi zaman ideolojik tercihlerini sanatlarına egemen kılmak gibi bir yanılsa savrulmaktalar. Bu dar bir ufuktur. Kürt ulusal hareketi, Kürt aydın ve sanatçıları kendi parçası gibi görmeli onları doğru zeminlerde değerlendirmeyi ve onlardan daha çok verim almayı kendine ilke edinmelidir; aydınların ve sanatçıların mesleki gururunu inciten, onların kariyerlerini ve onurlarını hiçe sayan tutumlardan uzak durmalıdır.

Yukarıda kısaca irdelediğimiz sorunlar sonucu, bugün ne yazık ki ulusal çıkarlar özellikle Kürt silahlı gruplarınca bir tarafa itilmiş, grupsal çıkarlar esas alınmıştır. Bu yüzdendir ki her silahlı Kürt hareketi başına buyruk davranıp, kendilerini doğrunun merkezine oturtmuş ve kendi-

ne toz konduktmamıştır; Kürtlerin ulusal istemleri de hayal olmaktan öteye gidememiştir. Öyle bir hayal ki, korkunç bedellerle beslenen...

Bir diğer önemli nokta da Kürt gruplarının, özellikle silahlanmış grupların kendi aralarında barışık olmayışıdır. Zaman zaman diyalog yolu yerine sorunlarını silahlı yöntemler ve çarpışmalar yolu ile çözülebileceği kanısının Kürtler de egemen olması, Kürt ulusal dinamiklerine büyük zararlar vermektedir. Kardeş kavgası Kürt halkının manevi yaşamında onarılmaz yaralar açmakta, halkın ulusal harekete olan güvenini sarsmakta, dahası özgür Kürdistan ütopyası konusunda ciddi kopyalar yaratmaktadır. Kürt ulusal direnişinin yoksul ilişkiler içinde olması ise bir başka vahim sorun olarak ortada durmaktadır. Bu yoksulluk savrulmayı, hatta kimi zaman hoşgörülmez ilişkileri de beraberinde yaratmaktadır. Kürt ulusal hareketinin zenginleşemiyor olması da bu yoksul stratejilerin sonucudur.

Burada bizim irdelemeye çalıştığımız ve satırbaşları ile değindiğimiz sorunlar, hiç kuşkusuz var olan sorunların ekleridir. Bir bütün halinde ele alındığında ise Kürt ulusal hareketinin bir çok sorunla

karşı karşıya olduğu ve bu handikaplarını ve stratejik taktik hatalarını düzeltmediği sürece de olumlu ve sonuç alıcı bir düzeye gelemeyeceği aşıkardır. Özgür ve demokratik Kürdistan, sadece silahların diliyle gerçekleştirilemez, aksine bu yolun fetişleştirilmesi ile özgürlük daha çok uzağa itilir. Öyleyse yeniden oturup uzun uzun düşünmeli, gerekirse ulusal harekete yeni ulusal stratejiler tespit edilmelidir.

Öte yandan, bugün Kürt ulusal hareketini bekliyen en önemli görevlerden bir diğeri de ulusal konsensüstür. Yani bir ulusal kongre ya da ulusal konsey. Araştırıldığında görülecektir ki, hemen tüm Kürt gruplar söylemde bu tutumdan yanadırlar. Ancak özellikle Kürt silahlı gruplarından kimilerinin benmerkezci tutumu ve sekte grup mantıkları böylesi ciddi bir kurumlaşmanın önünde, halen önemli bir engel olarak durmaktadır. Eğer bir ulusal konsey oluşturulacak ise, bunun için irisine ufağına bakılmaksızın ifade ve temsilde tüm Kürt örgütlerine eşit haklar sağlanmalı ve işleyişin merkezi mekanizması tümü ile demokratik olmalıdır. Bu "konsey" içinde, Kürt aydın, sanatçı, yazar ve bağımsız şahsiyetleri de kendilerini ifade edebilmelidirler.

Silahlı Kürt gruplarının zaman zaman kamuoyuna da yansıyan kimi hataları, açıktır ki, Kürt ulusal davasını hem iç hem de dış kamuoyu bazında neredeyse savunamayacak noktaya kadar götürdü. Aynı hataların halen tekrar ediliyor

Türkiye'de ise, bu ortalık yerde kalma kendini daha çok sosyalist hareketler bazında gösterdi.

Sosyalist hareketlerin birçoğu hala kendini toparlayabilmiş değil. Bu yüzden bir yandan sosyalist bloktaki alt-üst oluşlar, öte yandan ise 12 Eylül faşizmi sol harekete ağır bir darbe indirdi. Yeni yeni toparlanma süreci yaşayan sosyalist hareket ise, ne yazık ki güven vermekten uzaktır.

olması ise tümü ile bir hezimet. Oysaki Kürtler gibi kocaman bir ulus adına hareket edenlerin hata yapma lüksleri yoktur; ya da pek azdır. Hele yapılan hataların birden fazla tekrarı ise asla bağışlanacak bir durum değil.

Kürt örgütlerinin hata ve eksiklerini ilgili egemen devletler çok iyi değerlendirmekte ve sonuçta Kürt ulusal hareketi ile bir bütün halinde, Kürt ulusal değerleri ve manevi yaşamı da ağır yaralar almaktadır. Kürt halkı tüm bunları hak etmemiştir kanısındayız.

Türkiye'de sosyalist hareketin durumu

Türkiye'deki eski SBKP merkezli sosyalist hareketler, bugün dünün aymazlığını üstünden atma çabası içindedir. Bunlardan kimileri ise terki diyar ederek kabuğunu çekildi; kimileri de yeni değerler üretmek için karınca kararınca bir çaba içindedir.

Dünün ideolojik politik boğazlaşmaları, bugün dün nisbeten geçerliliğini yitirmiş, değişen koşullara denk düşen yeni politikaların oluşum merkezi de, her sosyalist hareketi kendi özgülünü yaratmak durumunda bırakmıştır. Öte yan-

dan, geçmişini değerlendirirken "Biz saftık, sadıktık, onlar bizi aldattılar, yanılttılar" demek de, kuşkusuz geçerli bir gerekçe olmamalıdır. Çünkü sosyalist dünya görüşü dinamik ve üretkendir, nesnel ve canlıdır.

Reel sosyalizmin hazime-te uğraması karşısında şaşkına uğrayanlar tutunamadı; serin kanlı partiler ise bugün hala ayakta. Ayrıca, kimi partiler bir yana devletler bile dağıldı. Çünkü SBKP merkezli sosyalist-komünist partiler, ülkeler ekonomik, sosyal ve politik bakımdan ciddi bir çöküntü yaşadılar. Sistem dağılırken, kuşkusuz beraberinde önemli sorunlar da doğurdu. Geçmişte özellikle SSCB içinde yer alan ülkeler, uzmanlık ve üretim verimliliği bakımından görev dağılımı sonucu, sistem dağılmadan önce sorun yaşamıyorken, sistemin çöküşü ile beraberinde birçok sorun da yaşamaya başladı. Örneğin üretim bazında bugün, Gürcistan şaraptan, Ermenistan konyaktan, Romanya ise patatesten başka birşey tanıtmıyor. Sistemin çöküşünden sonra adı geçen ülkeler, deyim yerindeyse iyot gibi ortalık yerde kaldı.

Türkiye'de ise, bu ortalık

yerde kalma kendini daha çok sosyalist hareketler bazında gösterdi. Sosyalist hareketlerin birçoğu hâlâ kendini toparlayabilmiş değil. Bu yüzden bir yandan sosyalist bloktaki alt-üst oluşlar, öte yandan ise 12 Eylül faşizmi sol harekete ağır bir darbe indirdi. Yeni yeni toparlanma süreci yaşayan sosyalist hareket ise, ne yazık ki güven vermekten uzaktır. Klinik sol anlayışı hâlâ sürdüren bazı kesimler kendini yenileme ve geliştirmeye şimdi-lik ihtiyaç duymuyor. Oysaki sosyalist hareketin ete kemiğe bürünebilmesi için, özellikle bunca ağır darbelerden sonra ciddi bir reorganizasyona ihtiyacı vardır. Hâlâ birçok solcu geçmişte yaşıyor, değişen koşulları görmüyor, dünyaya eski gözlüklerinden bakmaya devam ediyor. Sekterizm, benmerkezcilik, dar grupçuluk 12 Eylül öncesini hatırlatıyor. Tartışmalar derinleşemiyor, sosyalizmin sorunları ve ülke gerçekleri karşısında takınılması gereken tutumlar konusunda hoşgörülü ve serinkanlı bir dayanışma -istenilen ölçülerde- gözlemlenmiyor.

Türk sosyalist hareketlerinin çoğunda, Kürt sorununa yönelik "babalık", "bilgelik" ve "bilgiçlik" tavrı devam ediyor. Kimisi ise, hariçten gazellerle dün kadar sürdürdükleri dalkavuk politikalar konusunda özeleştiri verme erdemini bile göstermiyor. Silahlı gruplar ise, ne hikmetse PKK ateşkes ilan eder etmez özellikle Kürdistan'da -neden Bolu ya da Karadeniz değil de Kürdistan- silahlı baskınlar

düzenlemekten geri kalmıyor. Bu kaygı verici bir davranıştır. Kuşkusuz onların yaptığı gibi "akıl hocalığı" bizim işimiz değil. Ama eğer bir ülkeyi silah zoru ile kurtaracaklarına inanıyor ve bu ülkenin de Türkiye olduğunu söylüyorlarsa, onlar pekala Türkiye topraklarında, kırsal alanlarında "gerilla" savaşı sürdürebilirler; sürdürmeleri de en mantıklı olanıdır.

Kendi dışındaki demokratik ve sol muhalefete "öncülük" gibi "tarihsel misyon"larını sürdürmeye devam eden Türk sosyalist hareketi, bugün hâlâ kalıcı, güçlü ve kitlesel-demokratik mücadele platformları oluşturmaktan uzaktır. Çoğu

hâlâ bu zemini ihtilal provaları için bir denek zannediyor ve öyle davranıyor. Gerek onlar, gerekse Kürt silahlı grupları bu tutumları ile legal demokratik zemini, deyim yerindeyse dinamitliyor, buradan elde edilebilecek kazanımlarının önüne adeta duvar örüyorlar. Açıkçası, günümüzde legal demokratik mücadele zemini önemli bir olanak olup, bundan büyük kazanımlar elde edilebilir. Bu zemin kazanımlar elde etmeye en uygun zemindir. Ancak bu zemin doğru kavranırsa ondan verim alınabilir. Legal, barışçıl ve demokratik mücadele yol ve yöntemleri etrafında örülecek iyi bir birliktelik ülkede köklü

dönüşümleri gerçekleştirmeye aday en önemli güç olabilir. Bu ülkenin sorunlarını çözmeye aday hiçbir "İhtilalci", "Marksist-Leninist" ya da "Proleterya Partisi", bu sorunları tek başına çözmeye muktedir olamaz. Zaferin garantisinin birlik olduğu asla unutulmamalıdır.

Bu bakımdan Türk sosyalist hareketi kendini toparlamalı; onun için, reorganizas-

tiği, kimin iyi, kimin kötü olduğuna bıraksınlar Kürtler karar versin. Öte yandan, Kürt ulusal çıkarlarına denk düşen politikalar oluşturmak, daha doğrusu Kürt halkının çıkarlarını korumak en çok Kürt ulusal güçlerinin görevi ve işlevidir. İş sahibi bırakmak en doğrusudur. Kürt halkının neyi ve kimi isteyip istememesi ve kendi geleceğini nasıl belirleyeceği de tümü ile bu halkın kendi sorunu-
nudur. Türk sosyalist hareketinin kendi emel ve iradelerini, halkın emel ve iradesinin yerine koyarak "tek kurtuluş" formülasyonlarını önerme gibi klinik bir mantıktan kurtulmalarının za-

Kendi dışındaki demokratik ve sol muhalefete "öncülük" gibi "tarihsel misyon"larını sürdürmeye devam eden Türk sosyalist hareketi, bugün hâlâ kalıcı, güçlü ve kitlesel-demokratik mücadele platformları oluşturmaktan uzaktır. Çoğu hâlâ bu zemini ihtilal provaları için bir denek zannediyor ve öyle davranıyor. Gerek onlar, gerekse Kürt silahlı grupları bu tutumları ile legal demokratik zemini, deyim yerindeyse dinamitliyor, buradan elde edilebilecek kazanımlarının önüne adeta duvar örüyorlar.

yon kaçınılmazdır. Koşullar, artık yalnız başına şiddetle hiçbir yere varılamayacağını da daha net gösteriyor. Türk sosyalist hareketi önce kendi kimliğini kabul etmeli, Kürdistan demokratik muhalefeti ile ortak mücadele halkaları yakalamalı, Kürt ulusal hareketi ile dayanışma içinde olmalıdır. Türk sosyalist hareketleri Kürt siyasetlerini de yeniden gözden geçirmeli, "kurtarıcılık" ve "Kürtlere öncülük" rolünü eşyanın tabiatı gereği Kürt ulusal güçlerine bırakıp onların iç işlerine müdahale etmemelidir. Hele birini ötekine tercih etmek gibi tutumlardan mutlaka vazgeçmelidir. Kimin Kürtleri temsil et-

manı geldi, geçiyor bile. Bugün Türkiye'de Kürtler bakımından da, Türkler bakımından da acil olan, özgür ve demokratik bir toplum oluşturmaktır. Şiar Türkiye'ye demokrasi, Kürdistan'a özgürlük şiarıdır. Bu, özgür ve demokratik bir Türkiye ile özgür ve demokratik bir Kürdistan'ın vucut bulması ile mümkün olur. Bu istemin özü, kısaca gönüllü demokratik bir federasyon anlamına gelmektedir. Her iki halk bakımından da, sosyalizmin, geleceğin teminatı olduğu açıktır. Ancak çağımızda, son gelişmeler de açıkça gösterdi ki, sosyalizme de, ancak demokratik yollarla ulaşabilmek mümkündür.

Sermayenin tüm yenilenme çabalarına rağmen Türkiye hala çağdaş, ileri bir ülke olmaktan uzaktır ve ciddi sorunlarla yüz yüzedir.

Bu sorunların başında ekonominin kötü durumu, demokrasi yokluğu ve Kürt sorunu gelmektedir.

Süregelen kirli savaş halklar arasında düşmanlık duygularını arttırmış, ülkenin ekonomisini kendine bağımlı hale getirmiştir.

Hergün yeni bir faili meçhul cinayetin ve gözaltında kaybettirmenin yaşandığı ülkemizde, cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülere de ağır baskılar yapılmakta, insanlık dışı şartlar dayatılmaktadır. Yaşanan cezaevi olaylarında 12 devrimci ölmüş ve siyasal iktidar bu ölümleri büyük bir yüzüzlük ve aymazlıkla izlemiştir.

Olağanüstü hal, özel tim ve köy koruculuğu sisteminin uygulamaları sonucu binlerce Kürt köyü yakılıp yıkılarak boşaltılmıştır. Kürt insanı büyük şehirlerin varoşlarına sürülerek, sefil, perişan bir hayata mahkum edilmiştir.

Sorunların çözümünü; onları kendi bencil çıkarları, hırsları ve kısa görüşlülükleri ile yaratmış olan egemen sınıflardan, düzenin dünkü ve bugünkü sorumlularından bekleyemeyiz. Bu sorunları çözecek olan güçler, bugünkü durumdan zarar görenlerdir, değişimden, demokrasi ve barıştan çıkarı olanlardır.

Çözüm, üreten kesimlerin ortak ve örgütlü mücadelesindedir. Çözüm, Kamu Emekçilerinin ekonomik, demokratik

Sorunların çözümünü; onları kendi bencil çıkarları, hırsları ve kısa görüşlülükleri ile yaratmış olan egemen sınıflardan, düzenin dünkü ve bugünkü sorumlularından bekleyemeyiz. Bu sorunları çözecek olan güçler, bugünkü durumdan zarar görenlerdir, değişimden, demokrasi ve barıştan çıkarı olanlardır. Çözüm, üreten kesimlerin ortak ve örgütlü mücadelesindedir.

mücadelesinin, özgürlük, demokrasi ve barış güçleri ile dayanışmasıdır. Kuşkusuz bu mücadelede sendikaların rolü önemlidir.

KESK KONGRESİNE GİDERKEN

Türkiye'de demokrasi sorununun öne çıktığı günümüzde Kamu Emekçileri 1989'lu yıllardan itibaren kurdukları sendikalarla bu mücadele içinde yer aldılar. Aradan geçen 6 yılın sonunda fiili ve meşru sendikal mücadele yöntemi ile önemli başarılar elde ettiler. Kuşkusuz bunların en önemlisi memur anlayışının yerini sınıfsal anlayışın almasıdır. Bu süreç ekonomik-demokratik mücadelenin sınıf ve kitle sendikacılığı ile bütünleştiği bir dö-

nemdi. Kamu emekçilerinin 20 Aralık 1994 İş Bırakma, 17 Haziran 1995 Toplu Sözleşmeye Çağrı ve 18 Nisan 1996 İş Bırakma eylemleri, bu mücadele içinde güçlerini birleştirme, dayanışma sağlama çabaları sonucu çeşitli yapılanmalar (SYK, KÇSP, EŞGÜDÜM, KÇSKK) oluşturdular. Bu birlikte mücadele azminin sonucu olarak Kasım 1995'te kurulan KESK, sermayenin ulusal ve uluslararası saldırılarına karşı tüm kamu emekçilerinin ortak mücadele örgütü olmayı hedefledi. Kısa bir geçmişe sahip olan KESK varolan biçimiyle önemli eksiklikler içindedir. En son 18 Nisan eylemliliğine kadar uzanan mücadele programından çıkan sonuçlardan da gördüğümüz gibi, eylemler geleceği kucaklayan bir perspektif içinde yapılmadı. Sendikaların kapatılma olaylarında KESK'in yeterli örgütlülüğü gösterdiği söylenemez. Altı yıldır sürdürülen grevli-toplu sözleşmeli sendikal hak mücadelesinde, sendikaların içinde bulunduğu durağanlık noktasında ortaya çıkan KESK, bugün Kamu Emekçileri Sendikalarının yaşadığı birçok sorunu bağrında taşımaktadır. Kamu Emekçileri Sendikalarının başlangıçtan beri devam eden sorunlarından, kurumsallaşmaya kadar birçok sorun, KESK içinde de önemli sorunlar olarak görülmektedir. Yetkiyi aşağı doğru aktarma ve yayma, tabanın görüşlerini karar alma süreçlerine en iyi bir şekilde yansıdığı yapılanmayı hedefleyen kurumsallaşma, hem diğer sendikalarımız hem de KESK için önem taşımakta-

dır. KESK'in yaşadığı bir diğer sorun örgütlenme sorunudur. KESK üyesi sendikalar toplam çalışan üye sayısının ancak % 20'sini örgütleyebilmiş durumdadır. Yeni dönemde KESK'in önemli hedeflerinden birisi yeni bir üye kampanyasının başlatılması olmalıdır.

SENDİKAL DEMOKRASİ

Sendikal birliğin, sendikal mücadele içinde en gelişmiş biçimini ifade eden konfederasyonlar, karar alma, temsil edilme ve uygulama süreçlerinde çoğulculuk, katılımcılık ve açıklık ilkelerine yer vermelidir. Sınıf ve kitle sendikacılığının olmazsa olmaz koşulu da sendikal demokrasidir. Bu anlayış tabanın söz ve karar sahibi olmasını gerçekleştirecek bir örgütsel yaşam ve işleyiş egemen kılmaya çalışır. Bütün üyelerin sendikal süreçlere katılabildiği, azınlık haklarının güvence altına alındığı ve azınlığın çoğunluk olma olanaklarının gerçekten bulunduğu örgütsel işleyiş benimsenir. Sendikal yapılanmalar genel olarak birbirine benzer. Aynı zamanda toplumsal örgütlenme biçimleri ile toplumda yer alan örgütlerin örgütlenme yapıları ve ilişkileri de büyük bir benzerlik içindedir. Sendikal yapılar demokratik tarzda ne denli örgütlenirse, bu, toplumsal ilişkileri de o denli olumlu bir şekilde etkileyecektir.

Toplumda demokrasiyi olgunlaştırmak, toplumun bilinç ve kültürünü geliştirmekle de yükümlü olan sendikalar, kendi içlerinde demokrasiyi sağlamazlarsa, toplumda demokrasinin gelişmesini, yerleşmesini ve ilkelerinin yaşam bul-

masını sağlayamazlar.

KESK'in kuruluşu, yönetimin oluşturulması, eylemlilik kararlarının alınıp uygulanması sürecinde görülen aksaklıklardan birisi de sendikal demokrasinin yeterince uygulanmayışdır. Aradaki organların sayısının artmasıyla, üye görüşlerinin KESK yönetimine yansımalarının güçlüğü ortadadır. KESK üyesi sendikalar kendi içlerinde sendikal demokrasiyi olgunlaştırdıkları oranda bu KESK'e de yansıyacak, KESK yönetimi ile üyeler arasında daha sağlıklı ilişkiler kurulacaktır. Sendikal demokrasi politik kaygıların ağır bastığı zaman hatırlanır bir kavram olmaktan çıkarılmalı, sendikaları geliştirmek, büyütme, yarınlara daha güçlü taşımak için bir amaç olmalıdır.

KÜRT VE TÜRK EMEKÇİLERİNİN BİRLİĞİ BİR ZORUNLULUKTUR

Son yıllarda sendikal demokrasinin yeterince işletilmemiş olması ve yönetimin birbirine yakın kesimler tarafından paylaşılmış olması nedeniyle Kürt ve Türk Kamu Emekçilerinin bir arada bulunmalarının zorluklarından söz edilerek ayrı örgütlenme gündemleştirilmek istenmektedir. Bizce bu durumu gerektirecek siyasal ve sosyal veriler oluşmuş değildir.

Sendikal yapılarda küçük çapta da olsa görülen şovenizm, Kürt Kamu Emekçileri-

KESK üyesi sendikalar kendi içlerinde sendikal demokrasiyi olgunlaştırdıkları oranda bu KESK'e de yansıyacak, KESK yönetimi ile üyeler arasında daha sağlıklı ilişkiler kurulacaktır. Sendikal demokrasi politik kaygıların ağır bastığı zaman hatırlanır bir kavram olmaktan çıkarılmalı, sendikaları geliştirmek, büyütme, yarınlara daha güçlü taşımak için bir amaç olmalıdır.

nin ayrı örgütlenmelere yönelmeleri için yeterli neden değildir. Zira şovenizm dalgasını kırmak, her iki kesim için de bir arada olmayı gerektirir. Unutmamalıyız ki, sendika, tüm kesimleri kucaklayabildiği ölçüde etkili olabilir ve sonuç alabilir. Toplumun değişik kesimlerinin kendilerine has sendikal örgütler oluşturması sürece hizmet etmez. Aksine, sermaye ve işveren kesimini güçlendirir, ona katkı yapar. Ayrı örgütlenme ancak herkes için kaçınılmaz bir sonuç olduğu ve genel çıkarlara uygun olduğu ortamda tartışılmalıdır.

Biz Özgürlük ve Barış Emekçileri olarak bu alandaki şoven dalgayı kırmak ve olumsuzlukları gidermek için Kürt ve Türk emekçilerinin bir arada olması gerekliliğine inanıyoruz.

Kürt sorunu demokratik ve

barışçıl bir anlayışla tartışılmalı, bu sorunu adil, demokratik ve barışçı çözüme çabaları desteklenmelidir. Sürdürülmekte olan savaşın acilen durdurulması, Kürtlerin haklı taleplerinin kabul edilmesi için çaba gösterilmesi gerekmektedir. Bu görüşleri tutarlı ve kararlı biçimde gündemleştirmek ve ülkede **Barış ve Demokrasi Cephesi**'nin oluşturulması çabalarında KESK'in aktif biçimde rol alması gerekmektedir. Ülkede **Barış ve Demokrasi Cephesi**'nin yaratılmasında, Kürt ve Türk emekçilerinin birlikte mücadelesinde önemli rolü olan sendikaların yönetiminin oluşturulmasında tüm emekçiler duyarlı davranmalıdır. Sendika yönetimleri oluşturulurken yeni şovenist dalgaların oluşmasına fırsat verilmemelidir.

Bu amaçla:

- KESK, Kamu Emekçileri Mücadelesinin yenileyici tarzda yürütmesi, fiili-meşru ve bağımsız mücadele çizgisinin hayata geçirilmesinde devrimci yöntemlerin ısrarla izlenmesinin takipçisi olmalıdır.

- KESK'e bağlı sendikalar da üye sayısının önemli bölümünü kadınların oluşturmasına rağmen, kadın üyelerin yönetimlerde temsili istenilen oranda değildir. Kadın üyelerin yönetime gelme çabaları desteklenmeli, KESK'in kadın sekreteryası konusundaki çalışmaları bütün şubelerde etkinlikle sürdürülmelidir.

- KESK, uzun vadede işçi sınıfı ile birlikte mücadele örgütü olmayı hedeflemeli, kısa vadede işçi sendikaları ile birlikte mücadele araçları yaratıl-

Sürdürülmekte olan savaşın acilen durdurulması, Kürtlerin haklı taleplerinin kabul edilmesi için çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Bu görüşleri tutarlı ve kararlı biçimde gündemleştirmek ve ülkede **Barış ve Demokrasi Cephesi**'nin oluşturulması çabalarında KESK'in aktif biçimde rol alması gerekmektedir. Sendika yönetimleri oluşturulurken yeni şovenist dalgaların oluşmasına fırsat verilmemelidir.

malıdır. Gerekirse Ortak Şubeler Platformları kurulmalıdır.

- KESK, toplumun diğer muhalefet güçleriyle demokrasi mücadelesinde dayanışma içinde olmalıdır.

- KESK, sermayenin ideolojik saldırılarına karşı koymalı, sermayenin entellektüel gücü karşısına emekçilerin silahlı olan bilgi ve aklı harekete geçirmelidir. Bu alanda araştırma çabalarına özel bir önem verilmelidir.

- KESK, halkların kardeşliği ve halkların eşit, gönüllü birliği konusunda sistemli çabalar göstermelidir.

- KESK, sermayenin yeni uluslararası işbölümü yaratma çerçevesinde yürüttüğü saldırının bir parçasını oluşturan özelleştirme girişimlerine karşı, işçi sendikaları ile birlikte mücadele hattı oluşturmalıdır.

- KESK, Grevli-Toplu Sözleşmeli Sendikal Mücedelenin yanı sıra Kamu Emekçilerinin örgütlü siyaset yapma talebini güncelleştirmelidir.

- KESK, bağımsız mücadele çizgisinin yürütülmesine özen gösterilmeli, Ekonomik Konsey gibi bu çizgiyi olumsuz etkileyecek yapılanmalardan uzak durmalıdır.

YAŞASIN

TÜRK VE KÜRT
EMEKÇİLERİNİN
BİRLİĞİ

*

YAŞASIN
ÖZGÜRLÜK, BARIŞ
VE DEMOKRASİ
MÜCADELEMİZ

*

YAŞASIN
GREVLİ-TOPLU
SÖZLEŞMELİ
SENDİKAL
MÜCADELEMİZ

*

YAŞASIN KESK

ÖZGÜRLÜK
VE
BARIŞ
EMEKÇİLERİ

Mücadelemiz KESK'in daha da gelişmesi içindir

Şerif ALTINTAŞ

**Sayın Divan,
Değerli konuklar,
Değerli basın mensupları
KESK Kurultayı'nın
onurlu delegeleri;**

Konfederasyonumuzun 1. Olağan Genel Kurulu'nu topladığımız bugüne kadar Türkiye'de, sendikal alanda ve siyasal hayatta önemli gelişmeler yaşandı ve halen de yaşanmaktadır.

Bugün sendikal mücadelede, yarın demokrasi ve barış mücadelesinde omuz omuza birlikte yürümekten gurur duyduğumuz siz değerli mücadele arkadaşlarım; hepinizi yürekten selamlıyorum.

Demokratik hak ve özgürlüklerin sınırlı olduğu ya da askıya alındığı ülkelerde, esas görevi ekonomik, demokratik ve sosyal hak mücadelesini yürütmek olan sendikalar, doğal olarak ülkenin siyasal sürecine de müdahale etmek zorundadır; bu hakları elde etmek için demokrasi mücadelesine omuz vermek durumundadır. Zira demokrasi mücadelesi ile haklar ve özgürlükler mücadelesi içiçedir.

Değerli arkadaşlarım, sendikalarımızın en üst kurulu olan KESK'in temel hareket noktası grevli-toplu sözleşmeli sendikal hak mücadelesidir. Bu mücadele Türkiye toplumunun yüzyüze bulunduğu sorunlardan kopuk değildir. Ekmeğimiz, özgürlüğümüz

aynı kesimler tarafından kısılmaktadır. Hak ve özgürlüklerimiz düşmanı, gerçekte tüm toplumun düşmanıdır. Bunu kavramayan bir sendikal anlayışın başarılı olma şansı yoktur.

Türkiye'de neler olduğunu ve Türkiye'nin nereye gittiğini görmek; yarınlarımız adına önemli kararlar almak için son derece gerekli bir tutumdur. Devrimci birikimin bize defalarca gösterdiği gerçek de budur.

Türkiye'de her geçen gün yeni sorunlar yaşanmaktadır. Faili meçhuller, gözaltında kaybettirmeler, yazar ve siyasetçilerin cezaevine tıkmaması, köylerin yakılıp yıkılması, binlerce Kürt insanının zorla göçettirilmesi sıradan olaylar haline geldi. En son olarak cezaevlerinde, en doğal insani talepleri için mücadele eden ve ölüm orucunda onurlu bir şekilde şehit düşen oniki devrimci insanın durumu rejimin dehşet politikasının açık bir örneğidir. Bu onurlu insanları unutmamak, unutmayacağız. Şehitleri burada saygıyla anıyoruz.

Sendikamız KESK, bundan sonra gelişebilecek bu tür durumlara karşı yerinde ve zamanında müdahale etmelidir.

KESK ekonomik ve demokratik mücadele hattını demokrasi ve barış mücadelesini yürüten güçlerle birleştirmeli-

dir. İnanıyoruz ki bu yönde bir güçbirliği oluşturulursa, bu mücadele de kısa bir sürede uzun mesafeler alınacaktır. KESK demokrasiden, barıştan yana olan tüm güçlerin birliği için mücadele etmeli, bu alanda üzerine düşen görevleri yerine getirmelidir.

Biz emekçilerin istem ve talepleri ancak demokrasinin ve barışın sağlandığı ve kalıcılaştığı bir ortamda gerçekleşebilir. Bu bilinçle biz kamu emekçileri bir yandan ekonomik ve demokratik mücadeleyi sürdürürken, diğer yandan özgürlük ve barış mücadelesine omuz vermeliyiz.

Kürt ve Türk Emekçilerin Birliği

KESK Kurultayı'nın saygın delegeleri;

Kürt ve Türk emekçilerinin birlikte ve yanyana mücadele sürecine ilişkin, son günlerde basında ve zaman zaman sendikalarımızda, ayrı örgütlenme yönünde bir tartışmanın açıldığına tanık olunmaktadır.

İlgiyle izlediğimiz bu tartışmaların, Türkiye toplumunun ihtiyaçları ve sendikal mücadelenin gerekleri bakımından doğru bir noktada gelişmediğini belirtmek istiyorum.

Tarihi sürecin de bizi defalarca doğruladığı gibi, birlikte mücadele, emekçi kesimlerin

başarısı ve zaferi için ön koşuldur. Bugün de, eğer kamu emekçileri gaspedilen ve verilmeyen hakları elde etmek istiyor ve zorba rejimi geriletmeyi amaçlıyorsa bunun yolu birlikte ve yanyana mücadeleden geçmektedir.

Kuşkusuz birlikte mücadele söyleminden yanlış sonuçlar çıkaran anlayışlar ve kesimler de var. Bu anlayışlar özgürlük, demokrasi ve barış güçleri arasında arzulanan bir birlik zemininin doğuşuna bugüne kadar bu tavırlarıyla engel oldular. Bugün de aynı tavırların çeşitli yansımalarını görüyoruz.

Her görüş ve düşüncede kamu emekçisini KESK'in karar süreçlerine ve yönetim organlarına yansıtmak gerekirken, bazı çevreler "delege çoğunluğu" ve "ulusal temsil" söylemleri gibi ilk bakışta kulağa hoş gelen söylemlerle KESK'in kapsamını daraltan, önünü tıkayan bir politikanın sürdürücüsü durumuna düşüyorlar.

Biz **Özgürlük ve Barış Emekçileri** olarak, kendi kimliğimizle yansıtılmadığımız bir zeminde, başkalarının bizi ve emekçi halkımızı temsil iddiasıyla ortaya çıkmasını doğru ve uygun bir politika olarak görmüyoruz. Birlik politikası farklı düşünen toplumsal ve ulusal kesimleri kapsadığı oranda anlamlıdır. Unutulmamalı ki, büyük nehirler küçük derelerin toplamıdır.

Kuşkusuz kamu emekçileri mücadelesinin yüzüze bulunduğu dezavantajlar bunlarla sınırlı değil. Devlet eliyle yükseltmek istenen şovenizm dalgası da mücadelemiz

ve gelişmemiz önünde ciddi bir engeldir. Bu nedenlerle belirtmeliyim ki; sendikal yapılarda küçük çaptada olsa görülen şovenizm, Kürt kamu emekçilerinin ayrı örgütlenmeye yönelmeleri için yeterli neden değildir. Zira şovenizm dalgasını kırmak, her iki kesim için de birarada olmayı gerektirir. Unutmamalıyız ki, sendikamız tüm kesimleri kucakladığı ölçüde etkili olabilir. Ayrı örgütlenme ancak herkes için kaçınılmaz bir sonuç olduğu ve genel çıkarlara uygun düştüğü ortamda tartışılmalıdır.

Refahiyol Rejimin Yeni Bir Makyajıdır

Gerek muhalefette, gerek hükümet kurma aşamalarında büyük söylemlerle ortaya çıkan Refahiyol hükümeti, daha iktidara geldiği günlerde asıl yüzünü göstermeye başladı. Bunun en çarpıcı örneği de cezaevi sürecinde yaşandı. Oniki devrimci yiğidin ölümüne seyirci kalanlar, Sivas Katliamı'nı yapanlar, bunlara destek verenler bu hükümetin bakanlarıdır. Rejimin yedeklediği Refah Partisi de kendisinden öncekiler gibi düzene sadık kalacağını daha ilk icraatlarıyla gösterdi. Değişim ve yenilenme yönündeki çabalara kulak tıkayan Refahiyol, manevra üzerine manevra yaparak tam bir ikiyüzlülük örneği sergilemiştir. Emekçilere kaşıkla veren bu iktidar, fazla gecikmeden verdiklerini kepçeyle almayı amaçlamaktadır. Daha bugünden enflasyon üç haneli rakamlara doğru gitmektedir.

Refahiyol iktidarında da emekçiler, çalışanlar ve Kürt-

ler açısından yine berşey değişmedi. Refahiyol hükümeti de diğer hükümetler gibi ülkenin hiçbir sorununu çözmeyeceğini göstermiştir. Karşılıklı dosyalar savaşı ve pazarlıklar ürünü olan bu iktidarın halka güven vermesi beklenemez. Bu nedenle toplumsal muhalefetin sesini kısmak, yolsuzlukları gözden kaçırmak için diğer hükümetlerin yaptığı gibi Refahiyol hükümeti de şiddet ve baskı yöntemini devam ettirecektir.

Önerilerimiz

- KESK yönetimi oluşturulurken dar grupçu ve tasviyeye dayalı anlayışlar ortadan kaldırılmalı; bu türden yaklaşımlar mahkum edilmelidir.

- KESK, Kürt sorunu konusunda programında yazılanları hayata geçirmek için daha büyük çaba harcamalıdır.

- KESK, işçi sınıfıyla birliktelikleri sağlayıp ortak mücadeleye zeminleri yaratmalıdır.

- KESK bünyesinde bulunan sendikalara yeterince temsil olanağı sağlanmalıdır.

- KESK, kamu emekçilerine toplu sözleşme ve grev hakkının en kısa sürede sağlanması için çalışmalıdır.

- Egemenlerin sebep olduğu sorunlara emekçi kesimleri ortak etmek amacıyla ortaya atılan **Ekonomik ve Sosyal Konsey** gibi oluşumlara karşı duyarlı davranılmalı, bu konuda işçi sendikaları ve diğer emekçi kurum ve kuruluşlarla birlikte ortak tavırlar tesbit edilmelidir.

**YAŞASIN HAKLI
MÜCADELEMİZ
YAŞASIN KESK**

Almanya'nın İran politikası

Dr. Golmorad MORADI

Federal Almanya'da çalışmalarını sürdüren Dr. Golmorad Moradi'nin dergimize gönderdiği, 14/15 Ekim 1995'te vermiş olduğu konferans notlarını, İran ile ilgili çok yönlü tartışmaların gündeme geldiği şu sıralar, okuyucularımızın ilgisine sunuyoruz. Güncelliğinden fazla bir şey yitirmeyen seminer notları Ziya Laçın tarafından Türkçeleştirilmiştir.

E ndüstri ülkeleri ile kimi durumlarda İran'ı da sayarsak Üçüncü Dünya ülkeleri olarak adlandırılan ülkeler arasındaki politik, ekonomik ve kültürel ilişkiler hakkında konuşmak, konunun karmaşıklığından ötürü oldukça güçtür.

Karmaşıktır çünkü, bu ilişkilerin biçimi genellikle Batı demokrasisinin değerleri ve ilkelerine ters düşer. Bir yandan Üçüncü Dünya'nın değişik ülkelerindeki insan hakları ihlalleri, diğer yandan Avrupa'nın gelişmiş demokratik ülkeleri ve Amerika'nın bu ül-

kelerle olan ekonomik çıkarları...

İran diktatörlüğü gibi insan haklarının çok daha korkunç boyutlarda ihlal edildiği bir ülke söz konusuysa eğer, konu çok daha karmaşıklaşır: Konumuz Almanya'nın İran politikası. Son 50 yılın Almanya İran ilişkilerinin tarihine göz atacak olursak, Almanya'nın ekonomik çıkar ilişkileri açısından en imtiyazlı dönemi yaşadığını görürüz.

Bu politikayı daha iyi anlayabilmek için, Almanya ile İran arasındaki ortalama 150 yıllık ilişkiye kısaca bir göz at-

makta yarar var.

1857'de İran ile imzaladığı dostluk antlaşmasından sonra o zamanki Alman İmparatorluğu, Büyük Britanya ve Rusya'dan sonra üçüncü büyük gücü oluşturmaktaydı. İran'la olan bu ilişki, 1873 yılında imzalanan ticaret ve karasularından yararlanma anlaşması ile daha da genişletildi. Bu dönemde Amerika 4. büyük güç olarak ortaya çıkıyordu.

İran'da meşruti yönetimin başladığı 1906 yılında Alman İmparatorluğu 1873 ticaret antlaşmasının kendisine sağladığı imtiyazlara uygun olarak, tüm İran limanlarına ulaşmak için düzenli biçimde İran Körfezi'nden geçiş hakkına sahipti. İçinde bulunduğumuz yüzyılın ilk on yılında Almanya'nın İran'a olan ihracatı on misli artmıştı.

Örneğin İran'ın tüm Avrupa'ya sağladığı 32 imtiyazdan 6'sı Almanya'nın elinde bulunmaktaydı. Bu durumda Almanya, Büyük Britanya ve Rusya'dan sonra 3'üncü sırada bulunmaktaydı. (1)

Diktatör Şah Rıza'nın Hitler Almanya'sına olan sempatisinden ötürü söz konusu ilişkiler, günümüzde de geçerli olan, 1935 yılında imzalanan bir dostluk anlaşması ile daha da genişletilmiştir. Hitler rejimi, söz konusu ticaret anlaşması ile müttefik devletlere oranla İran ile olan ticaret ilişkilerinde daha elverişli koşullar sağladığından, anlaşma liberallelerin büyük bir bölümü tarafından alkışlandı. Bu sayede Hitler amacına ulaşmış, diğer endüstri ülkelerini geri bir konuma düşürmüştü ve İran'ı kısa va-

İran'da meşruti yönetimin başladığı 1906 yılında Alman İmparatorluğu 1873 ticaret antlaşmasının kendisine sağladığı imtiyazlara uygun olarak, tüm İran limanlarına ulaşmak için düzenli biçimde İran Körfezi'nden geçiş hakkına sahipti. İçinde bulunduğumuz yüzyılın ilk on yılında Almanya'nın İran'a olan ihracatı on misli artmıştı. Örneğin İran'ın tüm Avrupa'ya sağladığı 32 imtiyazdan 6'sı Almanya'nın elinde bulunmaktaydı.

deli de olsa eşit bir partner olarak kendi tarafına çekmiş ya da en azından görünüşte resmi olarak tarafsız bir konuma getirmişti. İran ile Almanya arasındaki ticari ilişkiler 1935-36 yıllarında İran'ın toplam dış ticaretinin yüzde 14'ünü oluştururken, bu oran 1940-41 yılları arasında yüzde 45,5'e ulaşmıştı (Siemens, AEG ve diğer büyük işletmeler en önemli ticaret partnerleriydi). (2)

İttifak güçleri 1941 Eylülünde İran'a yürüdüklerinde ve Şah Rıza diktatörlüğü tahtını bırakmak zorunda kaldığında, Almanya-İran arasındaki ticari ilişkiler kesilmiş ve 1949'a, yani savaştan 4 yıl sonrasına kadar her iki ülke arasında düşük yoğunlukta ticari ilişkiler kurulmuştu. İran ticaret sahnesinde Almanya'nın yokluğu, müttefik devletlere ülkenin toplam dış ticaretini tümüyle ele geçirme ve fırsatları aralarında bölüşme şansını sağlamıştı.

Ancak ne yazık ki sanayi ülkeleri arasındaki ekonomik rekabet her zaman gelişmekte olan ülkeler açısından sık sık söylendiği gibi yararlı sonuçlar vermeyebilir. İttifak devletleri de 2'inci Dünya Savaşı sırasın-

da tahttan indirilen Rıza Şah'ın yerine oğlu Muhammed Rıza Pehlevi'yi tahta çıkardılar.

1948 yılında Federal Almanya'nın kuruluşundan sonra, çok açık biçimde yeni şah yönetiminin tıpkı kendisinden öncekiler gibi temel insan haklarını gözardı ettiği ve yine demokrasinin Avrupa'da temel bir değer olmasının İran için hiçbir anlam taşımadığı bilinmesine rağmen, Alman yönetimi İran ile yeniden ekonomik ilişkiler kurma çabası içine girmişti

1949 yılında Alman hükümeti İran ile eşit koşullarda (ihracat-ithalat) öngörülen yeni bir ticaret anlaşması imzalamayı başarmıştı. Almanya, kendisini eski sömürgeci niyetlerden arındırması ve İran ile eşit koşullarda ticaret yapma çabasındaki bir ülke imajı çizmeye çalışıyordu. İzlenen bu politika ile Adenauer hükümeti, 1947-48 yıllarındaki İran ithalatındaki yüzde 0,14'lük payını ve endüstri ülkeleri arasındaki en son sıradaki yerini 1952 yılında Amerika'dan sonra 2'inci sıraya yükseltmeyi başaracaktı. Aynı yıl içerisinde İran'dan mal ihracatıyla ilk sırayı almaktaydı.

Bir başka istatistik: İran ile dış ticaret ilişkisi

Ülke	1949-50	1953-54	1956-57
Federal Almanya	yüzde 4,6	16,6	17,4
ABD	yüzde 35,3	16,2	16,7
Büyük Britanya	yüzde 24,3	8,2	10,4

Bu sayılar da gösteriyor ki, Alman yönetimi 1953'te CIA tarafından düzenlenen darbeden sonra, İran'ın politik konumunu ve insan haklarının durumunu dikkate almadan Şah rejimi ile ticari ilişkilerde ilk sırayı almıştır.

Mart 1957'de Başbakan Adenauer ve Maliye Bakanı Ludwig Erhard, bir grup mali delegasyon eşliğinde İran'ı ziyaret etmiş, Şah rejimine; askeri bir cuntaya gelişme yardımı (!) önerisinde bulunmuştu.

1968-69 yıllarında İran itihalatının yüzde 40'ı Avrupa ülkelerinden, bunun yüzde 20'si ise sadece Almanya'dan gelmekteydi. Bu sırada Almanya, Şah diktatörlüğü ile ilişkilerinin en sıcak dönemini yaşıyordu. Şah'ın Berlin ziyareti sırasındaki Şah karşıtı bir gösteride Benno Ohnesorg adlı bir öğrenci bu ilişkiye kurban edilmişti. Ne yazık ki bu politika, 1969-74 yılları arasındaki kısa bir süre dışında hep gündemde kaldı. Willy Brandt liderliğindeki sosyaldemokratlar 1969'da yönetime geldiğinde, İran'da insan haklarının durumu gözönüne alınarak Şah diktatörlüğüne kısmi olarak ekonomik yaptırımlar uygulandı. Bu durum, Brandt ve Schmitt hükümetleri dönemindeki ekonomik krizin büyümesinde etkili olmuştu. (3)

1973'ten sonra Şah dikta-

törlüğü silahlanma amaçlı yardıma daha büyük miktarda ihtiyaç duydu. Bu amaçla verilen siparişlerin büyük bir çoğunluğunu Amerikalı firmalar aldı. 1973'ten 1979'a kadar ABD sanayi kuruluşları ülkeye 8,3 milyar dolarlık silah ve diğer askeri malzeme gönderdi (toplam dışsatımının dörtte biri); bu süre içerisinde Şah, Amerika'ya toplam olarak 20 milyar dolardan fazla silah siparişinde bulundu. (4)

Aşağıdaki satırlar Almanya'nın İran ile geliştirdiği silah ticaretinin kapsamı ile ilgili olarak 1978'de yapılan bir açıklamadan: "En büyük havayolları firması olan Meerschmitt-Blkow-Blohm, İran Kraliyet Gücü'ne bağlı bir kuruluş ile ortak olarak Iranian Systes and Menagement Corporation' firmasını kurmuştur. Şirketin görevi Meerschmitt-Blkow-Blohm'un yüzde 35'ini almak ve ileri teknoloji, elektronik, sistem tekniği transferine kolaylıklar sağlamak." (5)

Şah, 1993'e kadar her biri toplam 23 bin megavat kapasiteli 20 nükleer enerji santrali kurmak istiyordu; çok büyük ölçekteki bu proje hemen hemen 100 milyar markı bulmaktaydı. Santralin beşte ikisi Almanya'dan sağlanmıştı.

Bu ticaretle iyi iş başarılmıştı: İki Alman Kraftwer-

kunion-KRW'dan ilerlemiş devrede dört nükleer enerji santrali. Yine dördü Almanya'dan olmak üzere yedi santral de daha sonraki dönemde yaptırıldı.

Petrol içinde yüzmesine rağmen açlık ve sefaletin hüküm sürdüğü bir ülkeye nükleer enerji santrali satışı akıl alacak bir iş değil. Bu konuda ne hükümetten ne de parlamentodan tek bir ses duyulmadı. Burada önemli olanın işyerleri olduğunu söylüyor Fred Halliday. (6)

Her yıl üretilebilen sekiz nükleer enerji santralinin dördü ihraç ediliyor. Bununla da büyüme hedeflerine ulaşılmaya çalışılıyor:

"KWU Export uzmanları yöneticisi Hildebrand, güvenilir uzmanlar grubuna, kısaca mevcut kapasitenin rasyonel biçimde kullanılması için yılda her biri bugünkü sipariş büyüklüğünde altı nükleer enerji ünitesinin gerekli olduğunu söylüyor. Girişimciler son yıllarda kendilerini su üstünde tutabilmelerini sadece İran ve Brezilya'nın ithalat siparişlerine borçludur." (7)

İran'daki devrimden sonra nükleer enerji ticareti artık yürümedi. "Milyonlarca işyerinin tehlikede" olduğu dönemdi bu dönem. (Hoffmann, not 15)

İran'ın 70'li yıllarda endüstri ülkeleri ile yaptığı dış ticaretin boyutu ve miktarları ile ilgili olarak İran Merkez Bankası'nın 1995 yılı dış ticareti ile ilgili aşağıdaki gümrük verilerine göz atabiliriz: "1975 yılı ithalatı geçen yıla oranla yüzde 77 artarak 11,7 milyar dolara ulaşmıştır. İhracat ise

petrol ve havagazı dışında 592 milyon dolardır.”

İran'ın toplam ihracatının yüzde 84,4'ünü oluşturan ve toplam 9,874 milyarı bulan bu ihracaatın yüzde 20'sini ABD, yüzde 17'sini Federal Almanya, yüzde 16'sını Büyük Britanya, yüzde 9'unu Fransa ve yüzde 4'lük bölümünü Japonya oluşturmaktadır. Yine Merkez Bankası verilerine göre İran'ın adı geçen ülkelere olan ihracat miktarı ise petrol ve havagazı dışında 241 milyon dolar civarında olup bir önceki yılın yüzde 14 oranında gerisinde bulunmaktadır.

İran'daki yabancı yatırımlarla ilgili olarak, Madenler ve Endüstri Bakanlığı Araştırma Kurulu Genel Sekreteri Amir Şahpur Şahin'in Ekonomist dergisinin mart 1977 tarihli sayısında yazdığına göre, toplam 21 milyar riyal yabancı sermaye yatırımı gerçekleşmiş olup bunda da ilk sırayı ABD, ikinci sırayı Büyük Britanya almakta, Federal Almanya ise 3'üncü sırayı işgal etmektedir.

Aslında Federal Almanya, 2'inci Dünya Savaşı'ndan 70'li yılların ortalarına dek İran'da herhangi bir yatırımda bulunmamıştır. İran'a ihracata hazır olmasına rağmen bu dönemde herhangi bir yatırım düşünmemiştir. Aksine Brandt ve Schmitt hükümetleri döneminde (1973-1975) İran için Alman yatırımı özellikle teşvik edildi. 1975'teki yatırım değeri ortalama 175 milyon mark dolayındaydı.

Burada dikkat edilmesi gereken, Almanya'nın İran'la olan silah ticaretinin provokatif bir amaç taşıdığıdır. Konu

İran'ın toplam ihracatının yüzde 84,4'ünü oluşturan ve toplam 9,874 milyarı bulan bu ihracaatı yüzde 20'sini ABD, yüzde 17'sini Federal Almanya, yüzde 16'sını Büyük Britanya, yüzde 9'unu Fransa ve yüzde 4'lük bölümünü Japonya oluşturmaktadır. Yine Merkez Bankası verilerine göre İran'ın adı geçen ülkelere olan ihracat miktarı ise petrol ve havagazı dışında 241 milyon dolar civarında olup bir önceki yılın yüzde 14 oranında gerisinde bulunmaktadır.

ile ilgili olarak Fred Halliday şöyle yazıyor:

“O, (zamanın federal başkanlarından Hans Friederichs) Ruhr Havzası, Brezilya ve İran arasında bir üçgen tasavvur etmiş. Friederichs, İran'a yapılan bir ziyaret dolayısıyla Brezilya'ya bir Alman-İran yatırımı önerisinde bulunmuştu. Alman tarafı teknoloji gönderecek, İran sermaye. Çünkü Brezilya'da sermaye, kapital ve teknoloji eksikliği egemendi.”

Bonn hükümeti, üçgeni oluşturan okların ikisinin ucunda hüküm süren diktatörlüklerden rahatsız olmaşa ben-

zemiordu.

Ticaret ilişkileri yıldırım hızıyla geliyordu (8). İnsan kendisine bu karlı ticaretten kimin kazançlı çıktığını sormadan edemiyordu. Şah'ın İran'da herhangi bir desteği kalmadığı ve süngünün gölgesinde iktidarını sürdürdüğü halde Alman Maliye Bakanı Graf Lambsdorff 1978 yılının ekim ayında mejesteleri Şah Rıza Pehlevi'yi ziyaret etmiş ve ona “istikrarlı ilişkilerimiz için İran'dayız” (majesteleri) ifadeleriyle destek güvencesi vermiştir.

Şah rejiminin selameti için sağlanan küçük yardımlar için şöyle yazıyor Frankfurter Rundschau: “1978 yılının kasım ayı sonlarında 15216 kelepçe ve 300 (3000) cop, Schwebe kenti Handschellen'den İran'a gönderildi.” (9)

Şah rejiminin desteklenmesi ile ilgili olarak Frankfurter Allgemeine Zeitung'un (FAZ) 18 Ocak 1978 tarihli sayısının 1'inci sayfasında Harald Vocke imzasıyla şöyle yazılıyordu: “Şah rejiminin çöküşü maalesef Batı için bir organın kesilmesi ile eş anlamlıdır.” (10)

Şah diktatörlüğü döneminde maalesef endüstri ülkeleri, en çok da Almanya ve ABD, bu rejim ile çok iyi ilişkiler içerisinde olmuş, ekonomik çıkarlardan ötürü insan hakları ihlallerini dikkate almamıştır.

Devrim sonrası İran ve Federal Almanya

Devrimden sonra Batı dünyasında, ülkenin komünistlerin eline geçeceği korkusu ve telaşı yaşıyordu. Önceleri Şah rejimi ile sıkı ilişkiler içerisinde olan ülkelerde panik ve ça-

resizlik hakimdi. Bunu yeni iktidar sahiplerinin anlaşmaları tek taraflı iptali izledi. Bu ise hepsinden önce Federal Almanya'nın kuşkularını güçlendirdi.

İran devriminden kısa bir süre sonra nükleer enerji ticareti durdu. Haftalık "Die Zeit" gazetesi milyonlarca işyerinin tehlikede olduğu yorumunu yaptı (11). İran Devrimi'nin üçüncü haftasında bir sabah Süddeutsche Rundfunk'un (Güney Almanya Radyosu) saat 07.00'deki

haberinde İran'da planlanan nükleer enerji santrali yapımının durdurulmasından ötürü Baden-Württemberg eyaletinde 60 bin işyerinin kaybedildiği bildirildi. Söz konusu işyerle-

ri doğrudan ya da dolaylı nükleer enerji santrali inşaatı ile ilişkilidir. Tüm bunlar, İran'da sosyalist bir yönetime doğru gidildiği düşüncesini pekiştiriyordu.

Ancak Mollalar yönetiminin köktendinci bir diktatörlük rotasına girmesi ve yeniden ticari ilişkiler kurmak istemesinden sonra Batı Avrupa hükümetleri, özellikle de Federal Almanya yeniden yoğun bir ticaret ilişkisi geliştirdi.

Böylece Federal Almanya'nın İran ile olan ticaret hacmi 1978 yılında, yani henüz Şah diktatörlüğü döneminde 4,7 milyar mark iken, 1984 yılındaki Körfez Savaşı sırasında

7,8 milyar marka yükselmiş ve 1992'de Almanya'nın İran'a olan salt ihracatı 8 milyar markı aşmıştı. (12)

Almanya'nın bu politikası korkunç bir hataydı. Mollalara verilen destek, 8 yıllık Körfez Savaşı'na rağmen köktendincilerin ekonomik olarak yaşayabilmesinin nedenlerinden biriydi.

Alman ve İran politikacıları arasındaki düzenli ziyaretler

Alman politikacılar, Humeyni'nin ölümü ve Rafsancani'nin Devlet Başkanlığı'na getirilmesinden sonra İran'ın Batıya açıldığını ve bunun desteklenmesi gerektiğini açıklamıştır.

Bu tarihten sonra yüksek derecedeki politikacıların ve mali delegasyonların karşılıklı ziyaretleri düzenli biçimde sürmüş, hatta gizli haberalma örgütleri yöneticileri Bonn ve Tahran arasında sürekli gidip gelmişlerdir.

Politikacıların aralarındaki ilişki tümüyle hiçbir zaman kopmadı. Alman politikacılar, 1988 yılı yazındaki Körfez Savaşı, Humeyni'nin ölümü ve Rafsancani'nin Devlet Başkanlığı'na getirilmesinden sonra İran'ın Batıya açıldığını ve bunun desteklenmesi gerektiğini açıklamıştır.

Böylece dönemin Dışişleri Bakanı Genscher, İran'da muhaliflerin yıldırım hızıyla keyfi biçimde katledildiği bir sırada, 1988 sonbaharında Tahran'daki Mollalar rejimini ziyaret etti. Ziyaret tam da cezaevindeki tutukluların "temizlendiği" ve kısa bir sürede gerçekleştirilen bir idam dalgasında binlerce siyasi tutuklunun ve çok sayıda

üst düzey muhalif politikacının idam edildiği bir dönemde gerçekleştirilmişti.

Bu tarihten sonra yüksek derecedeki politikacıların ve mali delegasyonların karşılıklı ziyaretleri düzenli biçimde sürmüş, hatta gizli haberalma örgütleri yöneticileri Bonn ve Tahran arasında sürekli gidip gelmişlerdir. Der Spiegel şöyle yazıyor:

"Schmiedbauer de sıkı bir ilişki içerisinde. Birçok kez İran gizli haberalma teş-

kilatı şefi Ali Fallahyan ile (Tahran ve Bonn'da) görüş alışverişi için buluşmuşlardır". (13)

Schmiedbauer, 1992 ağustosunda Tahran'da meslektaşını ziyaret etti. Bir yıl sonra da Safar Ali Fallahyan

Bonn'a geldi. İran Parlamentosu Başkan Yardımcısı Hasan Ruhani, parlamenterlerden oluşan bir delegasyonun başında 1993'ün nisan ayında Alman milletvekilleri ile bir araya gelerek, Alman hükümeti ile işbirliğini güçlendirme konusunda görüşmelerde bulundu. (14)

Kısa bir süre önce Baden-Württemberg eyaletinden bir mali delegasyon ise Tahran'da idi. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün.

Mykonos Davası ve Mollalar yönetiminin açmazı

Öğrenebildiğim kadarıyla Federal Hükümet ve savcılı-

ğın, 17 Eylül 1992'de Berlin'de öldürülen Kürt politikacıların ölümü ile önemli sorularda bugün de suçlu olarak kaldığı davanın, 1995 yılının eylül ayı sonuna dek 164'üncüsü yapılmıştı. O zamanki Federal Savcılık Sözcüsü Dr. Hans Jürgen Frster'in, suikastten sonra yaptığı ilk basın konferansında, rakip örgütlerden, Kürdistan İşçi Partisi ya da İranlı gruplardan şüphelendiklerini söylediğini hepimiz anımsıyoruz.

Bu arada Anayasayı Koruma Örgütü'nün raporları ve diğer kaynaklardan, Mykonos suikastinin hazırlanışı ve gerçekleşmesi olayına İranlı ajanların katıldığı ve suikastın elebaşı Kazım Darabi'nin İran gizli servisinin Bonn'daki ajanı olduğu biliniyor. (15)

Mykonos suikastinden üç hafta önce, yani 30 Ağustos 1992'de İran gizli haber alma teşkilatı şefi Ali Fallahyan, İran televizyonundaki bir röportajında **"Ülke içerisinde ya da sınırda birçok küçük grupları vurmada başarılı oluyoruz. Bildiğiniz gibi burada söz konusu olan küçük aktif gruplardan biri de Kürdistan Demokrat Partisi'dir. Geçen yıl onları ağır biçimde vurduk. Merkez ve yan kuruluşları (İKDP'nin) ağır yaralar aldı ve çalışmaları geriledi"** demişti.

Fallahyan bununla, Viyana'daki Dr. Kasımlı ile Türkiye ve benzeri yerlerdeki parti üyelerine yönelik birçok cinayetin ardındaki gerçekten bahsediyor. (16)

Eğer Alman makamları, herşeyden önce de Başbakan-

1994 yılı başlarında doğrudan Tahran'dan İranlı muhaliflere yönelik yeni bir tehdit geldi. Daha önce adı geçen İran Yüksek Ulusal Güvenlik Dairesi Sekreteri Hasan Ruhani, 29 Ocak 1994'te Ettelaat gazetesinde "devrim karşıtı" grupların yurtdışındaki merkezleri ve yöneticilerinin ortadan kaldırılacağı sözü vermişti ve bu durum Alman makamlarınca da biliniyordu.

lık Müsteşarı Bernd Schmiedbauer'in 1992 yazında meslektaşları Fallahyan'ı Tahran ziyaretinde (bakınız, Süddeutsche Zeitung 30/31 Ekim 1993 ve 8/9 Ocak 1994) söylediği gibi Berlin Eyaleti Anayasayı Koruma Dairesi Başkanı Heinz Annuek ile Federal Anayasayı Koruma Dairesi Başkanı Eckart Werthebach, İran istihbarat şefi Ali Fallahyan'ın televizyondaki sözkonusu konuşmasını ciddiye alıp o zamandan beri zan altında olan Almanya'daki Kazım Darabi ve diğer adamlarını izleselerdi, İKDP Genel Sekreteri ve diğerleri büyük bir olasılıkla bugün hayatta olacaktı. (17)

1994 yılı başlarında doğrudan Tahran'dan İranlı muhaliflere yönelik yeni bir tehdit geldi. Daha önce adı geçen İran Yüksek Ulusal Güvenlik Dairesi Sekreteri Hasan Ruhani, 29 Ocak 1994'te Ettelaat gazetesinde "devrim karşıtı" grupların yurtdışındaki merkezleri ve yöneticilerinin ortadan kaldırılacağı sözü vermişti ve bu durum Alman makamlarınca da biliniyordu. Aşağıdakiler, konu ile ilgili olarak Tageszeitung gazetesinin 4 Şubat 1994 tarihli sayısında yer almıştır:

"Rejim muhalifleri ve devrim karşıtları hem İran hem de yurtdışında sıkı bir biçimde izleniyor" ifadeleri Tageszeitung gazetesinde yayınlanan Alman Kriminal Dairesi'nin (BKA) raporundan alınmıştır (İran gizli servisinin Batı Avrupa'daki faaliyetleri hakkında.): (18)

Safar Ali Fallahyan, sonunda 1993 ekiminde, yani Mykonos davası ana mahkemesinden kısa bir süre önce Almanya'yı ziyaret etti. Ziyaret bu davayı etkileme ve suçlular ile arkasındakilerin bağımsız bir mahkemede yargılanmalarını engelleme amacı taşıyordu.

İlginç olan Alman hükümetinin Fallahyan'ın Bonn ziyaretini gizleme çabası içerisine girmiş olmasıydı. Oysa Fallahyan'ın bizzat kendisi bir basın toplantısına katılmış ve Tahran ile Bonn'un birlikte olumlu ilişkiler geliştireceğine dair resmi açıklamada bulunmuştu. Schmiedbauer daha sonra bu iyi ilişkileri teyit edecek ve Federal Almanya Parlamentosu Komisyonu'nda, Alman Heralma Teşkilatı'nın (BND) kısa süre önce 60 bin dolar değerinde haberalma amaçlı bilgisayar ve fotoğraf araçlarını

İran istihbarat servisine sattığını kabul edecekti. Açığa çıkan bir diğer şey de İran gizli servisi elemanlarından bir grubun Münih'te BND şoför okulunda insan takibi ve gözetleme sanatı adı altında eğitildikleridir. (19)

Muhafazakar politikacı ve hükümetlerin kafalarında sadece ekonomik çıkarlar, istihbarat yöneticilerinde ise kirli ilişkiler bulunmaktadır. Frankfurter Rundschau haklı olarak şunları yazmaktadır: "İstihbarat örgütlerinin vicdana ihtiyaçları yok. Bu, onların ölüm ve cinayet gibi kirli işlerle ilgili bölümleri için rahatsız edicidir." (20).

Sonuç olarak, Der Spiegel'in 1994'te yazdığı gibi Anayasayı Koruma Örgütü'nün, Alman hükümetine yazdığı ancak kamuoyuna açıklanmayan bir belgesinde kabul edildiği gibi İran Büyükelçiliği, İran gizli haber alma kuruluşunun Avrupa'daki merkezi durumundadır.

Mykonos olayı henüz sonuçlanmadı ve İran davayı etkileme çabasını devam ettirecek. Oysa Alman adliyesi, suçlulara ve suçlu sandalyesinde oturan devlete karşı adil bir yargılama için yeterli ölçüde kanıtlara sahiptir.

Son söz

Uzun vadede görülmesi gereken, sadece Federal Almanya'nın değil, tüm endüstri ülkelerinin, "Üçüncü" Dünya'daki diktatörlüklere karşı kendi politika ve ekonomik stratejilerini önemli ölçüde değiştirmelerinin daha yararlı olup olmayacağını düşünmeleridir. Burada sadece Alman

hükümeti suçlanamaz, aksine Avrupa'daki tüm gelişmiş demokratik ülkeler, bu diktatörlükler altında yaşayan insanlara karşı sorumluluk taşımak zorundadırlar. Eğer sadece İsviçre, Avusturya, Fransa ve Federal Almanya gibi topraklarında İranlı muhalif politikacılar yönelik terör eylemlerinin gerçekleştirildiği devletleri

Uzun vadede görülmesi gereken, sadece Federal Almanya'nın değil, tüm endüstri ülkelerinin, "Üçüncü" Dünya'daki diktatörlüklere karşı kendi politika ve ekonomik stratejilerini önemli ölçüde değiştirmelerinin daha yararlı olup olmayacağını düşünmeleridir. Burada sadece Alman hükümeti suçlanamaz, aksine Avrupa'daki tüm gelişmiş demokratik ülkeler, diktatörlükler altında yaşayan insanlara karşı sorumluluk taşımalıdır.

incelersek, tüm bu ülkelerin belirli nedenlerden ötürü İran'ı hesaba kattıkları söylenebilir.

Amerikan haftalık dergisi Time, 21 Mart 1994 tarihli sayısında şöyle yazıyor:

"Batılı ülkeler İran devlet terörüne karşı olmalarına

rağmen, bununla ilgili olarak birşeyler yapma konusunda oldukça ağır davranıyorlar."

Time, bu devlet terörüne karşı ciddi bir mücadeleden kendilerini alıkoymalarının bir dizi ekonomik gerekçelerini sıralıyor. Resmi olmayan, özel çevrelerde sorunla ilgili konuşulduğunda, **"Eğer birkaç suikastten ötürü İran'a karşı ekonomik yaptırımlara başvursak, onunla olan tüm sözleşmelerimizi yitiririz ve kesinlikle bizim yerimizi bir başka ülke alacaktır"** deniliyor. Bu kaybetme korkusu, aşağıdaki örneği açıklamaya yeter:

Avusturya Parlamentosu Yeşiller milletvekili **Peter Pilz**, ZDF televizyonunun Viyana'daki 1'inci stüdyosunda, 13 Haziran 1989 günü yaptığı bir söyleşide şunları söylemişti: **"Avusturya, 8 yıldan bu yana İran'ın ekonomik tehditleri ile karşı karşıyadır. İran 8 yıl önce Avusturya'ya gayet açık bir biçimde şu sinyali verdi:**

Ya isteklerimizi yerine getirirsin ya da Avusturya ile milyarları bulan ticareti gözden çıkarırsın.

Her cinayet birkaç saat içinde aydınlanabilir. Ancak sözkonusu olan herhangi bir İranlının işlediği cinayet değil, İran rejiminin emriyle gerçekleştirilmiş bir cinayet olması. Avusturyalı yüksek derecedeki bir yetkili Time dergisine şunları söylüyordu: **"Hiçbir devlet bu terör olaylarının peşinden gitmek, araştırmak istemiyor; çünkü devletin güvenliği, ülkenin**

**Sorun, köktendinci İslami hareketin dünya
çapında etkinlik kazanmasına destek olmanın
akıllı bir politika olup olmadığıdır.**

hukuk güvenliğini tehdit ediyor'." (21)

24.4.1990 tarihinde Cenevre'de Dr. Kazım Recavi'nin öldürülmesiyle bağlantılı olarak Fransız polisi 15 Kasım 1992 günü şüpheli iki İranlıyı gözaltına almıştı. 1993 ağustosunda İsviçre hükümeti, sanıkların İsviçre makamlarına gönderildiği haberini verdi. 29 Aralık 1993'te ise Fransız Başbakanı Edward Balladour, sözkonusu iki sanık, **Muhsin Şerif İsfahani** ve **Ahmed Taheri'nin**, İran tarafından kendilerine gösterilen ilgiden ötürü Tahrana gönderildikleri beyanında bulundu. Time yorumunda devamla;

"Mykonos cinayetine bağlı olarak Alman polisi oldukça hızlı bir biçimde 8 sanıktan 5'ini yakaladı ve 1992 ekiminde yargıç önüne çıkardı. Olayla ilgili yeterli derecede kanıt olmasına rağmen bu cinayet İran gizli servisinin bir eylemi olduğundan, İran'ın cinayetin elebasısı olarak yargılanıp yargılanmaması konusunda henüz bir karar verilmedi" diyor.

Time yorumuna daha sonra şu şekilde devam ediyor: **"Eğer Fransız hükümeti İran ile gizli politik pazarlıklar; Avusturya ise İslam Cumhuriyeti'nin cinayetlerine kendi güvenliği ile ilgili duyduğu korkulardan ötürü gözlerini kapamasa, büyük bir olasılıkla Helmut**

Kohl hükümeti çok sayıdaki ticari sözleşmenin tehlikeye girmemesi için İran'ın bu cinayetlerini engelleyecekti."

Bonn'un İran ile politik ve ticari ilişkilerinin sürdürülmesini savunan politikacılar, böylelikle İran üzerindeki etkilerinin artacağını ve İran'ın Batıya karşı sorumlu davranmasının sağlanabileceğini iddia ediyorlar.

1988 sonlarından bu yana ortaya çıkan gelişmeler bunun aksini kanıtıyor ve bu politikanın hiç de istenilen etkiyi göstermediğini ortaya koyuyor.

İran muhalefeti ülke içinde ve dışında pervasızca katlediliyor, Salman Rüşdi için verilen ölüm fermanı hala gündemde duruyor. Batı Avrupa ülkelerinin İran politikası sadece İran'ın politik ve ekonomik arenada değerinin artmasına katkıda bulundu. Bu politika, İran'ın Hamas ve Hizbullah gibi İslamcı-köktendinci örgütlere daha fazla yardımda bulunmasını sağladı.

Sözkonusu politikanın sonuçları üzerinde yeniden düşünülmesi gerektiği inancındayım. Aksi durumda Batı Avrupa ülkeleri, ekonomik çıkarlar için bu politikanın bilinçli olarak sürdürüldüğünü açıkça kabul etmelidir.

Sorun, köktendinci İslami hareketin dünya çapında etkinlik kazanmasına destek olmanın akıllı bir politika olup olmadığıdır.

(1) Hamit Safari, İran'da Almanya'nın ekonomik ve politik konumu, İntişarat Tudeh, S. 6, 1356 (1978).

(2) age, S. 8

(3) Brockhaus Ansiklopedisi, cilt 2, S. 261

(4) Aviation Week/Space technology, 18 Aralık 1978, S. 10 (Fred Halliday'ın age'den alıntı S. 281)

(5) Entwicklungspolitik, No 21/1978, S. 3

(6) Fred Halliday, S. 282

(7) Wolfgang Hoffmann, Die Zeit, Nr. 6, 2.2.1979, S. 17

(8) Journal de Teheran, 6.5.1974, Fred Halliday'dan alıntı.

(9) Frankfurter Rundschau, 21.12.1978

(10) Fred Halliday, age, S. 278

(11) Hoffmann, Not 15, Fred Halliday, S. 282, 300.

(12) Fred Halliday, S. 280 ve Spiegel, Nr.41/1994 S. 21, Frankfurter Rundschau, 29 Nisan 1993.

(13) Der Spiegel, Nr.41/1994 S. 21.

(14) Frankfurter Rundschau, 29 Nisan 1993.

(15) Tageszeitung, 28. Mayıs 1993, S. 4

(16) Tageszeitung, 16 Ekim 1993, S. 3

(17) Tageszeitung, 20 Aralık 1993, S. 5

(18) Tageszeitung, 4 Şubat 1994

(20) der Spiegel, 41/1994

(21) Frankfurter Runds

Derheqa rastnuştena Kirdki (kirmançki) de Kombiyayişê Stockholmi

Mûnzûr ÇEM

Roja diyina aşma tebaxe (menga agosto-se) de, Stockholm de, kirdki (kirmanc-ki, dimilki, zazaki) ser o kombiyayişê dest pêkerd û hirê roji (2-3-4ê tebaxe) ramit. Komeleya Nuştexanê Kurdan-Swêd de (Komeleya Nivîskarên Kurd Lî Swêdê) no kombiyayiş amade kerdbi. Kombiyayişê Stockholmi de nê pancêş kesi amade biy:

Sait Aydoğmuş (Piran)
Osman Aytar (Sêwregî)
Mûnzûr Çem (Dêrsim)
Memo Darrêz (Bongilan)
Haydar Diljen (Sêwregî)
Nihat Eli (Sêwregî)
J. Espar (Piran)
Cemil Gündoğan (Dêrsim)
Lerzan Jandil (Gimjim)
Çeko Kocadağ (Gimjim)
M. Malmisanij (Piran)
Selim Mûrat (Palu)
Kamer Söylemez (Dêrsim)
Kazım Temürlenk (Dêrsim)
Harun Turgut (Palu)

Bêguman no kombiyayiş wareyê zıwanê kurdki de û hina zaf zi wareyê lehçeya kirdki/kirmancki de gamêda muhim a. Nê kesen no kombiyayiş de rastnuştena kirdki ser o meylê xwî tesbit kerdî. Nê kombiyayiş de meselanê cêrinan ser o yew bî yew û derg û dila munaqesey biy. Şima nê nuştî de neticeyanê nê munaqeseyan û meylan wanenê. Neticeyê ke ze meyl tesbit biyê, fikrê vêşaneyê (zafaneyê) nê kesen ifade kenê. Nê, ze tewsiye û teklifi yê. Keso ke

bîwazo şîno zey nê meylan binuso.

Tani çeku (kelime) yan zi formê çekuyan ê ke ma no nuşte de ze nimûne nuştê, tani mintaqayan de cîya yê.

1) Herfî

Herfê elfaba ewroyî a kurdki nê 31 herfî yê:

A B C Ç D E Ê F G H Î J K L M N O P Q R S
Ş T U Ú V W X Y Z

a b c ç d e ê f g h i j k l m n o p q r s ş t u v w x y z

Tani nuştoci nuşteyanê xwî de herfanê zey “Ü” û “Ğ” nusenê yan zi herinda herfa eyn a erebki de îşaretê apostrofi (') ronanê. Madem ke elfaba kurdki de çini yê, gani nê herfî û îşareti nêrê nuştene. Ma vaji, gani herinda “ğêrib”î de “xerib”, herinda “Hezretê ‘Eli” de “Hezretê Êli” binusiyo (bêro nuştene).

2)-an

Kirdki de, tani cayan de, herinda “-an”î de “-ûn”, “-on”, “-û” yan zi “-o” vajiyêno. Herinda “-am”î de zi tani cayan de “-ûm” yan zi “-om” vajiyêno. Labelê nuştene de gani ebe formanê “-an” û “-am”î binusiyo. Çend nimûney:

Meylê kombiyayişî: mangan, dewan, banaan, zanayan

Formê bini: mûngûn/mongon/mûngû/mon-go, dewûn/dewon/dewû/dewo, bûnûn/bonon/bûnû/bono, zûnayûn/zonayon/zûnayû/zo-nayo

3)-am

Meylê kombiyayişî: cam, dame, lamba, name, tam, tamam, zama

Formê bini: cûm/com, dûme/dome,

lûmba/lomba, nûme/nome, tûm/tom, temûm/temom, zûma/zoma

4) Tarixi

Tani nuştexi nuştêna tari-xan de îşaretê - yan zi apostrof (') xebitnenê (gurênenê). Meylê kombiyayîşî aw o ke tarixî bê nê îşaretan binusiyê.

Meylê kombiyayîşî: 25ê aşma nisane/25ê aşma nisanî, lê gulane, 17ê temmuze

Formê bini: 25-ê aşma nisane, 1-ê gulane, 17-ê temmuze

5'ê aşma Nisane, 1'ê Gulane, 17'ê Temmuze

5) Kılmuştene (abraviation)

Çekuyan yan zi nameyanê kılmerdeyan dım a apostrof esto. Labelê herfane kılmerdeyan dım a nuqta nêronêna. Nîmûne:

Meylê kombiyayîşî: Kesê welatperwerî lejê YNK'î û PDK'î nêwazenê.

Formê bini: Kesê welatperwerî lejê Y.N.K.-î û P.D.K.-î nêwazenê.

Kesê welatperwerî lejê YNK.-î û PDK.-î nêwazenê.

Kesê welatperwerî lejê Y.N.K.-î û P.D.K.-î nêwazenê.

1-NAME

Nuştexê kurdan/kırmancan ewro tani nameyan ebi forman û çekuyanê cıya-cıyayan nusenê. Cêr ra ma derheqê tani nameyan de meylê kombiyayîşî nusenê:

1) nameyê rojan

Nameyê rojan ebi herfa werdi (qıce) dest pêkenê û wina nusiyênê:

Kirdki/kırmancki: şeme, yewşeme, dişeme, sêşeme, çarşeme, panşeme, ine

Tırki: cumartesi, pazar, pa-

zartesi, salı, çarşamba, perşembe, cuma

2) nameyê mewsıman

Nameyê mewsıman wina nusiyênê:

Kirdki/kırmancki: wısar, hamnan, payız, zimıstan

Tırki: ilkbahar, yaz, sonbahar, kış

3) nameyê qıtayan (kontinentan)

Nameyê qıtayan ebi herfa gırde dest pêkenê û wina nusiyênê: Asya, Ewropa, Amerika, Afrika, Awıstralya, Antarktika

4) nameyê şarıştanê (bacaranê) Kurdistani

Ze prensip, nameyê şarıştanê Kurdistani, zey vatışê şarê aw (ay) şarıştani nusiyênê. Nîmûne: Dêrsim, Gimgım, Bongılan, Dıyarbekır, Mêrdin. 5) nameyê zıwanan û lehçeyan

Nameyê zıwanan û lehçeyan ebi herfa werdi dest pêkenê.

Nîmûne: kirdki/kırmancki/dımılki/zazaki, kurdki, tırki, farıski, frenski, ingilizki

6) nameyê dinan û mezheban

Nameyê dinan û mezheban ebi herfa werdi dest pêkenê.

Nîmûne: mısılmaniye/mısilmaney, xırıstıyaniye/xırıstıyaney, yahudêni/cıhudey, elewiyêni/elewıyey, katolikêni/katolıkey

7) nameyê mensûbanê mîletan

Nameyê mensûbanê mîletan ebi herfa werdi dest pêkenê. Nîmûne:

O kurd o

A tırk a.

No lajek Salman o.

Nê keyneki ereb ê.

Sıfet û zêrfê ke nameyanê mîletan û dewletan ra vıraziyênê zi ebi herfa werdi dest pêkenê. Nîmûne:

Keyneka kurde (kurdı) kirdki wend keyneka tırke (tırki) tırki wend.

Tani xortê kurdperweri ewro zindanan de yê.

Gelek universiteyan de iranoloji esto labelê kurdoloji ç i n ê y o .

8) nameyê mensûbane şarıştanan

Nameyê kesan ê mensûbanê şarıştanan, mensûbanê dewletan û mîletan ebi herfa werdi dest pêkenê. Nîmûne:

O piranj o.

A Dêrsımij a.

No lajek İranij o.

Nê keyneki Gurcistanij ê.

Seyid Rıza Dêrsımij (dêrsımız) bi.

Ehmedê Xasi yo ke kitabo kirdkiyo verên nuştê hezanij bi.

Not: Herında "-ıj"î de tani cayan de "-ıc" yan zi "-ız" zi vajiyêno. Nîmûne: dêrsımız, piranıc, çewligıc/çoligıc.

Sıfet û zêrfê ke nameyanê şarıştanan ra vıraziyênê zi ebi herfa werdi dest pêkenê. Nîmûne:

Gedeyiya mı de mûndiya lawure Piran de bıqımet bi. (Çekuyê "lawure", nameyê şarıştanê "Lahor"î ra yena.)

Ma hete camêrdan dı tewır şalwarê sıyay xwı pay kerdênê, tewıro yew qeremendû aw bin zi awrûpa bı; labelê awrûpa hina vay bı.

9) nameyê kesan ê xerıban

Nameyê kesan ê xerıban ke orijinalê xwı ebi elfabeya latini nusiyênê -ma vaji nameyê ew-

ropayîjan û amerikayîjan-, zey orijinalê nê nameyan nusiyênê, teleffuzê yini parantezan miyan de nusiyênê.

Nimûne: Renê Descartes (Rêne Dekart), Shakespeare (Şekspir), George Bush (Corc Bûş)

Nameyê kesan ê orisan, ereban, farisan... ke orijinalê xwî ebî elfabeya krilki, erebki/fariskî... nusiyênê, zey teleffuzê nê nameyan nusiyênê.

Nimûne: Gorbaçov, ibnî Xeldûn, Sediye Şirazi

Nameyê kesanê mısılmannan û şarê Rojhelatê Miyanîni (Ortadoğu) zey teleffuzbîyayena nê naman nusiyênê. Hafîz Esed, Seddam Huseyn, Mehmûd Derwîş, Xumeynî, Muhemmed iqbâl.

Eger imkanê nuştêna orijinalê naman ê xeriban-hetê herfan ra- çinê bo, aw wext herfê nîzdiyê nê herfanê xeribanê tercîh benê. Ma vaji herinda "Kungsträdgirden"-i -ke nameyêdo İsveçki (Swêdki) yo- de merdîm şîno binuso "Kungsträdgarden". Çimki herfê "ä" û "å" Kurdki de çiniyê û beno kî daktîloyê Kurdan de zî çinê bî.

10)nameyê kitabên û nuştêyan

Her herfa verin a her çekuyê kitabên yan zî nuştêyan (yazîyan) gird nusiyêna, labelê nê nameyan de herfa verin a edatan û konjunksiyonan (conjunction, bağlaç) gird bunusîyo zî beno, werdî binusîyo zî beno. Ma vaji nameyê kitabên Mûnzûr Çem, J. êspar û Qemerê Ali wîna nusiyênê: Hotay Serra Usîfê Qurzkîzî, Tani êstanîkî û Deyîrê Ma, Adîr û Asme.

n-Fiil

Kirdki de yew fiil esto ke temam nîyo, zek erebki de vajiyêno "fiilo naqîs" o yanî "fiilo nêmcet" o, tena demeyê nîkayîne (prêsent) de ancîyêno. Nameyan, zemîran yan zî sîfetan dîm a yeno, menayêda newa dano yîni. Muqabilê nê fiilî frenskî de "être", Îngîlîzkî de "to be" yo.

Ganî nuştîx xwî virî nêko ke fiilo corin zemîran, sîfetan û nameyan ra cîya nusiyêno. Tîya de ma çend nîmûneyan nusenê:

ez a

tî yî

tî ya

o yo

a ya

ma yê

şîma yê

ê yê

Ez Kurd a.

Tî Kurdî.

Tî Kurd a.

O/yû Kurd o.

A/ya Kurd a.

Ma Kurd ê.

Şîma Kurd ê.

Ê/yê Kurd ê.

Ez gird a.

Tî pil î.

Aw/ay defter o.

A qelem a.

Ma zaf ê.

Şîma tani yê.

Ê zanaye yê.

Menfiyê (negation) nê fiilî

ez nîya, ez nêbiya, ez nêbibiya

tî nîyî, tî nêbî, tî nêbibi

tî nîya, tî nêbiya, tî nêbibiya

nêbibiya

o nîyo, o nêbî, o nêbibi

a nîya, a nêbî, a nêbibi

ma nîyê, ma nêbiyê, ma nêbibi

şîma nîyê, şîma nêbiyê, şî-

ma nêbibi

ê nîyê, ê nêbiyê, ê nêbibi

Ganî ma naye zî vaji ke hîm zemîrê şexsî hîm zî antîşê (conjugaison) nê fiilî ca ra ca ferq kenê. Ma vaji şîweya Dêrsimî de wîna yê:

ez ûne/ez o/ez û/ez a

tî ya

o wo

a wa

ma yimê

şîma yê/şîma yê

ê/yê

Ez Kurd ûne.

Tî Kurd a.

O Kurd o.

A Kurd a.

Ma Kurd ime.

Şîma/şîma kurd ê.

Ê/yê Kurd ê.

Ez gird ûne.

Tî pil a.

O defter o.

A qelem a.

Ma zaf ime.

Şîma/şîma senik ê.

Ê zanaye yê.

Menfiyê (negation) nê fiilî

ez nîyûne, ez nêbiyûne, ez nêbivi

nîyûne

tî nîya, tî nêbiya, tî nêbiviya

nêbiviya

o nîyo, o nêbî, o nêbivi

a nîya, a nêbiye, a nêbivi

ma nîme, ma nêbime, ma nêbivime

şîma/şîma nîyê, şîma/şîma nêbiyê, şîma/şîma nêbivi

ê/yê nîyê, ê/yê nêbiyê, ê/yê nêbivi

nîyê

Herçiqas ke no fiilo corin

fiilê "biyene"/biyayene mane-

no zî no "biyene"/"biyayene"

nîyo, yewna fiil o. Muqabilê

fiilê "biyene"/"biyayene"

fremskî de "devenî", Îngîlîzkî

de "to become" o û wîna

ancîyêno:

biyene/biyayene/biyayîş

ez bena/ez beno

tı beni

tı bena

o/yû beno

a/ya bena

ma benê

şima benê

ê/yê benê

Şiweya Dêrsimi de

ez benû/ez beno/ez bena/ez

ben

tı bena

o beno

a bena

ma beme

şima/şima benê

ê/yê benê

Fiilo piyabeste

Fiilo piyabeste (verbe composê bileşik fiil) çend tewirî yo. Cêr ra ma meylê kombiyayîşî gore nuştêna nê tewirran nusenê:

1-prefikso yewheceyin + fiil

Gege yew prefiks (önek) û yew fiil piya yewna fiilê newi virazenê. Yani prefiks + fiil = fiilo piyabeste.

Çend prefiksê yewheceyîni: a-, cı-, de-, ra-, ro-, we-, pa-, pê-, po-, tê-, to-.

Fiilê ke hina zaf nê prefiksan dim a yenê û fiilêdo newe virazenê nê fiili yê:

ameyine/ameyiş, dayene/dayiş, guretene/girewtiş, kerdene/kerdiş, kewtene/kewtiş, mendene/mendiş, fiste-ne/vistiş.

Prefikso yewheceyin û fiil, mesder (infinitif) de piya nusiyênê.

Nimûne (hetê Dêrsimi de): rabiyyane, rakerdene, rasayene, raverdene, wekerdene, wedardayene

Nimûne (hetê Pirani de): akardiş, dekerdiş, dekewtiş,

padayiş, pakardiş, pêşanayiş, pokerdiş, radayiş, rodayiş, ronayiş, têşanayiş, tokerdiş, wekerdiş

Nê fiili cayan gore dı tewirî ancıyênê. Tani cayan de fiil ke ancino, prefiks fiili ra ver yeno.

Nimûne: **akerd**, rakerd, dekerd, pakerd, wekerd, rona

Tani cayan de zi fiil ke ancino, prefiks fiili ra pey yeno:

Nimûne: **kerd a**, kerd ra, kerd de, kerd pa, kerd we, na ro.

Zeke nimûneyanê corinan de zi aseno, eke antena fiili de prefiks fiili dim a bêro, fiil û prefiks -antene de- ciya nusiyênê. Labelê eke antene de prefiks fiili ra ver bêro, prefiks û fiil piya nusiyênê.

2-prefikso zafheceyin + fiil

Eke prefiks (önek) zafheceyin, yani yew hece ra zafêr bo, prefikso zafheceyin û fiil ciya nusiyênê. Yani prefikso zaf heceyin ze yew çeku, fiil zi ze yew çeku nusiyênê. Bêguman nê her dı kelimey fiilêdo newi virazenê.

Çend prefiksê zafheceyîni: bîder-/bere-/bede-, cıra-, tıra-/dıra-, pede-, pêra-, pêro-, pıra-, pıro-/pero-, tede-/tedi-, têra-, têro-, tiro-.

Nimûne (hetê Dêrsimi de): **pêra biyayene**, pıra guretene, pıro dayene, pıro gıneyene, pıro kerdene, têra çarnayene, têra kerdene, têro cinıtene

Nimûne (hetê Pirani de): **pêro dayiş**, bere şanayiş/bede şanayiş, tıra kerdış/dıra kerdış, pede kerdış, pêra nayiş, pıra kerdış, pıro şanayiş, tede mendış, tiro kerdış

Nê fiili cayan gore dı tewirî ancıyênê. Tani cayan de fiil ke

ancino, prefiks fiili ra ver yeno.

Nimûne: **pêro da**, dıra kerd, têra kerd, tede mend

Tani cayan de zi fiil ke ancino, prefiks fiili ra pey yeno:

Nimûne: **da pêro**, gına pıro, na pêra

Her dı tewirran de zi prefiks û fiil ciya nusiyênê.

3)name/sıfê + fiil

Gege name û yew fiil yan zi sıfê û yew fiil fiilêdo newi (fiilê piyabesti) virazenê. Nê tewir fiilan de name û fiil zi sıfê û fiil zi ciya nusiyênê.

name û fiili ra

aw dayene/aw dayiş, bare biyayene, bawer kerdene, ca ardene, dawet kerdene, pars kerdene, pers kerdene

sıfê û fiili ra

berz kerdene/berz kerdış, derg biyayene, gırd (gırs) kerdene, pak biyayene, siya kerdene, sûr kerdene, weş kerdene

4)fiil + fiil

amayine kerdene, amayine vatene, dayene guretene, dayene kıştene, dayene vatene, dayene wendene, dayene zanayene

Fiilan de menfiyey (negation)

Kirdki/kirmancki de fiili ebe “nê-”, “nı-” û “me-” menfi benê. Fiil û “nê-”, “nı-”, “me-” piya nusiyênê. Nimûne:

nê-: nêweno, nêzano, nêva, nêkerdo, nêweşenê, nêwanena, nêşimeno, nêantbi, nêşutbi,

nêdekerdbi/denêkerdbi,

nêrakerd/ranêkerd,

nêrakerwto/ranêkerwto

nêda pêro/pêro nêda, pıra nêguret, pıro nêgına

weş nêkerd, sûr nêkerd, bawer nêkerd, nêard ca, nêramıt ser, nêda wendiş/wendiş nêda, veng cı nêda/veynda yê nêda

ni- nişno/nişke-
no/nêşkeno, nızono

me- mebere, meke, meva-
je, mewane, merake/rameke,
meagêre/megêr a, meraşane/
rameşane, wa nêraşano, wa
nêdeko/wa denêko, wa
nêagêro/wa nêgêro a, meake,
cıra mevaje/tıra mevaje, sûr
meke, bawer meke, meşo war,
venga cı mede/veynda yê me-
de, mede wendene, rameke-
we/merakwı, wa nêrakewo/wa
ranêkwo, mewene, wa nêwano

ni-Edati (Prepozisyon û Postpozisyonî)

Kirdki/kırmancki de edati
hirê tewırî yê û çekuyanê binan
ra ciya nusiyênê. Cêr ra şıma
çend nımûneyan wanenê:

1-Prepozisyonî

be ... /ve ...

Ez şêna be Diyarbekır.

Xatır be to./Xatır ve to bo.

Êno ve dewe.

Mı iman ve pirê xo ardo.

bı ... /ebı ... /ebe ... /eve ...

Bı peranê xo erinawo.

Ebı des camêrdan rayir
kewt.

Eve dest werd.

bê ...

Bê to ma nêşinê.

Bê wendene menusênê.

pey ...

Pey peran gurey xo viraşt.
ver bı ...

Mêrdek ver bı hêgay şı.

Not: êke "bê-" çekuyê ra
ver bêro û sifetê virazo, "bê-" û
çekuyo ke dim a yeno piya
nusiyênê. Na "bê-"ya ke sife-
tan virazena rolê prefiksi vine-
na. Nımûne: bêaqıl, bêbext,
bêcare, bêhêş, bêhêvi, bêkar,
bêkes, bênamûs, bêsol,
bêşeref, bêveng.

2-Postpozisyonî

... de/...dı/...der/...dır

Lajek tenge de wo./Lajek
tenge der o./Lajek tengı dı
wo./Lajek tengıdır o.

Çanteyê mı dı qelemlî çını
yê.

Dewe de çı esto çı çin
o?/Dewı dı çı esto çı çinê yo?

... ra/... a/... ya

Mı ra pey ame.

To ra gırewt.

Ma ra va.

Ez semedê şıma ra ameya.

Lajeki lewı keynekı ra
day./Lajeki lew keynek a day.

Ez semedê şıma ra ame-
ya./Ez semedê şıma ya ameya.

... ro

Şıwani bızê xwı ko ro
berdê, deşte ro nêberdê.

... ya

Mêrdek dı xızmekaran zi
kênay xwı ya şaweno.

3-Prepozisyonî û postpo- zisyonî piya

a ... ra

Lajek çınayanê xo dano a
xo ra.

beynatey ... dı/beyntarê ...
dı

Beynatey mın û to dı çı
çinê bı./Beyntarê mın û to dı
çiyeki çinê bı.

bı ... a/bı ... ya

Mêrdek bı yew ceni ya
amewo.

bı ... bê/ebı ... bê

Keynekı bı fek bê xwı va-
to./Keynekı ebı fek bê xwı va-
to.

ede ... de/dı ... de

"Xidê Momid, ede raya
trêna Êrzingan de tasaron bi."

"Tayê cêni, cûwamêrd, do-
mon, eskeronê şıwarû day arê,
ede Korta Hêmez de bêrd."

"Hen eve o qêyde ede dustê
bononê Çê Ferê Bîlêj de bi vind
şı."

"Çiqas bon, ede o Estemol

de, cawonê binû de, hemêgê
ma ra amê virastene nino he-
savkerdene."

"Naye ser o ez niştûne ro
taxsi, tekıt û şûne Hêyder Pasa
(Haydar Paşa), mı ede trêne de
pêguret." (Mûnzûr Çem, Ho-
tay Serra, Usîfê Qurzkızı, r. 83,
96, 104, 205, 209)

pey ... ra

Mêrdek pey beri ra vejıya.

ve ... ra/bı ... ra

Ez ve to ra piya some.

IV-Hûmari

Kirdki/Kırmancki de vatışê
tani hûmaran de ca ra ca ferq
esto. No kombıyayış de ma hi-
na zaf vist hûmaranê verinan
ser o vindertê.

Hûmaranê "yew" ra heta
"des"i (1-10) ser o meylê kom-
bıyayışi: yew, dı, hirê, çar,
panc, şeş, hewt, heşt, new, des.

Formê bini: yo/jew/jû/zû,
dıdı, hirê, çeher/çihar/çor,
panj/ponc/ponz, ses, hawt/hot,
heşt, no, des.

Hûmaranê "yewen-
des"/"des û jû" ra heta visti (1-
20) ser o dı meyli biy. Meylê
nêmeyê amadebıyayoxan
(kesanê hazıran) û nêmeyê bini
ciya bı.

Meylo yewın: yewendes,
dıwês/duyes, hirês, çarês,
pancês, şıyês, hewtês, heştês,
newês, vist.

Meylê diyini gore, merdım
şino ebı nê her dı formanê
cêrinan binuso:

a) yewendes, diwês/duyes,
hirês, çarês, pancês, şıyês,
hewtês, heştês, newês, vist.

b) des û jû/des û jew, des û
dıdı, des û hirê, des û çar, des û
panc, des û şeş, des û hewt, des
û heşt, des û new, vist.

Küçük Asya'da Dini Bir Tarikat: **Kızılbaşlar (1904) ***

M.F.Grenard

Küçük Asya'da, üyeleri Erzurum'dan Aydın'a kadar yayılmış olan, kabaca "**Kızılbaş**" diye adlandırılan, ancak kendilerine "**Alevi**" diyen önemli bir dini tarikat vardır. Dini inanç ve görevlerini son derece **gizlilik** içinde yerine getirirler. Bunlardan bazıları Kürt'tür. Ancak çoğunluğu Türk'türler ve sadece Türkçe konuşurlar.

Küçük Asya'da, üyeleri Erzurum'dan Aydın'a kadar yayılmış olan, kabaca "**Kızılbaş**" diye adlandırılan, ancak kendilerine "**Alevi**" diyen önemli bir dini tarikat vardır. Dini inanç ve görevlerini son derece **gizlilik** içinde yerine getirirler. Bunlardan bazıları Kürt'tür. Ancak çoğunluğu Türk'türler ve sadece Türkçe konuşurlar. Dış görünüşü olarak Müslüman Türkler'den farkları saçlarının ve sakallarının kesiminden belli olur. Kafalarını traş etmezler, sakallarını kesmez, uzatırlar. Kendilerine Müslüman derler, "**Kızılbaş**" ya da "**Alevi**"

olduklarını söylemekten çekinirler. Mecbur tutulurlarsa Peygamber Muhammed'in müritlerinden daha az sadık olmadıklarını söylerler. Müslümanların yanında, Kuran'da yazılı ibadetleri açıkça yaparlar. Bunların arasında, kaybedecek şeyleri olanlar, şefler ve zenginlerdir. Bunlar usup ve davranışlarında ihtiyatlıdır. Bir gün, Divriği ile Darendede arasında bulunan Korulcak köyü ağası **Kızılbaş Ahmet Efendi**'ye "**Alevi**" olup olmadığını sordum. Kendisi bana aynen şu cevabı verdi: "*Oh, haftanın günlerine göre değişir.*"

Normalde, korkacak bir şeyleri olmadığı zaman, Kızılbaşlar ne namaz kılar ne oruç tutar ne gusul abdesti alırlar. Camileri yoktur, hükümetin köylerine zorla inşa ettiği camilere ya kullanmadıkları eşyalarını ya da büyükbaş hayvanlarını koyarlar.

Kızılbaşların dörtte üçü önceden sünnet olmazlar, genç askerler kışlaya geldiklerinde, yani askerde sünnet edilirler.

Bektaşiler

Bektaşiler Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde ve özellikle Rumeli'de sayıca fazladır. Onlar da **Kızılbaşlar** gibi Ali'ye büyük hayranlık duyarlar. Ali'nin Muhammed'den ayrılmayacağını, onun canından bir can, son peygamber ve son halife olduğunu söylerler. Ali'nin şehit iki oğlu Hasan ve Hüseyin için, Muharrem'in ilk günle-

rinde yas ve oruç tutarlar. Bununla birlikte Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ı yasal halife kabul ederek, Sünnilerle aynı görüşü paylaşırlar. Ancak düzenli olarak beş vakit namaz kılmanın, günlük abdest almanın ve Ramazan orucunu düzenli olarak tutmanın gerekliliğine inanmazlar ve kendilerini şu şekilde ifade ederler: *"Tanrı'ya karşı olan görevlerimizden belli bir saatte, topluca namaz kılarak kurtulamayız. Ona kendimizi tanıtmak için uzun bir zaman boyunca hazırlanmak gerekir. Onun bizim namazımıza ihtiyacı yoktur. Eğer bunları yapıyorsak, yalnızca kendimiz için, ruhumuzu, gönlümüzü güçlendirmek içindir. Önemli olan formaliteler değil, yürek temizliği ve iyi niyettir"* derler.

Bu halleriyle İslam dininin Protestanları sayılırlar. Onları Müslüman Ortodokslardan ayıran farklılıklar ne kadar derin görünürse görünsün, bunlar İslam'ın güçlü ve yumuşak birlikteliğini zedelemeyiz. Peygamberin yeşil pelerini aynı şekilde Bektaşileri ve diğer inananları da kapsar.

Kızılbaşlar

Oysa ki Kızılbaşlar'ın durumu böyle değildir. Müslümanlar onları kardeş olarak tanımazlar, onlar hakkında çok az, belli-belirsiz bilgi sahibi oldukları halde, onlardan nefret ederler. Kızılbaşlar'ı mümkün olduğunca resmi görevlerden uzak tutarlar. Kızılbaşlar'a aşırı kötü davranmamalarının nedeni, onların çekingen ve

yumuşak başlı olmalarındandır. Kızılbaşlar arasında, Dersim'in dik başlı, boyun eğmeyen şeflerinin önemli sosyal bir pozisyonları vardır. Yani Kızılbaşlar İslam alemine ait değildirler.

Kişisel araştırmalarım so-

Müslümanlar
Kızılbaşları kardeş olarak tanımazlar.
Kızılbaşlar'ı mümkün olduğunca resmi görevlerden uzak tutarlar.
Kızılbaşlar'a aşırı kötü davranmamalarının nedeni, onların çekingen ve yumuşak başlı olmalarındandır.
Kızılbaşlar arasında, Dersim'in dik başlı, boyun eğmeyen şeflerinin önemli sosyal bir pozisyonları vardır. Yani Kızılbaşlar İslam alemine ait değildirler.

nucunda, Kızılbaşlar'ın Suriye'nin Nusayriiler'ine çok benzeyen Hristiyanlıktan bozma bir tarikatın mensubu olduğu kanısına vardım. Pers Müslümanlarından isimlerini ve Ali'nin efsanesini aldılar ve kendilerini bu şekilde gizlediler. Şiiler

gibi onlar da Muharrem ayının ilk 12 gününde oruç tutarlar ve Hasan ile Hüseyin'in ölümüne ağıt yakarlar. Aşırı Şiiler gibi Ali'yi Tanrı olarak kabul ederler. Ama ondan önce, farklı zamanlarda Tanrı, dünyada, insan kılığında kendisini göstermiştir, kıyamette kendisini yeniden gösterecektir.

Bu hipotezlerin çokluğu gerçek imana ulaşmaya bir engel teşkil eder. Bu konuda Kızılbaşlar, büyük ihtimalle kendi dini kitaplarından alınmış olan şu beyitleri anarlar: (1)

*Binbir kisvetden başgösterdi
Bir kisvetde başgösterse idi
Cümlesi gelecek idi imama*

"O kendisini bin bir kılıktan gösterdi; eğer o kendisini tek bir kılıkta gösterseydi; herkes gerçek imana gelirdi"

Tanrı'nın bu başlıca görünümü İsa'dır. İsa Tanrı'nın oğlu, dünyanın kurtarıcısı, günahkar insanlık için Baba'dan af dileyen ve yardıma çağrıldığına gelen, hazır olandır.

Kızılbaşlık-Hristiyanlık ve Nusayrilik

Kızılbaşlar da Hristiyanlar gibi Tanrı'nın üç kişinin içinde olduğuna inanırlar. Görünüşe bakılırsa, Kızılbaşlar'a göre Ali, Baba'nın yeryüzündeki temsilcisi, İsa ise Oğlu'nun temsilcisidir. Aralarından bir kaçını bana Muhammed'i gözüyle gördüklerini söylediler. (2) Ancak, Kızılbaşlar'ı biraz şıkıştırdığınızda, Muhammed'i ne Tanrı ne Peygamber olarak görürler ve Kuran'ı da oku-

büyük yer tutan bu dinle ilgili olarak çok önemli kalıntılar bulunacaktır.

Herkes **Kızılbaşlar**'ı gece yaptıkları ayinlerden dolayı sözbirliği etmişcesine suçlar. Ancak ben bu konuda iddiaları ispatlayıcı bir şey göremedim.

Tokat Mutasarrıfı Bekir Paşa, bir gün bana birkaç **Kızılbaş**'ı getirttiğini ve onların da ortada dolaşan bu söylentileri doğrulayan itiraflarda bulunduklarını söyledi. Ben kendisine, "Bu kişiler dayaktan korktukları için böyle söylemişler?" diye sorduğumda,

güldü ve birşey söylemedi. Ben de bu garip tutum karşısında şaşırıp kaldım.

Sonuç

Özet olarak bu tarifden anlaşılacağı üzere **Kızılbaşlık, esas olarak Hristiyanlığa Ali sembolünü, Ali efsanesini getiren, Nusayriliğe pek çok yönüyle benzeyen bir Hristiyan tarikatıdır.** Zaten kendileri de kendilerini Hristiyanlığa bağlayan benzerliklerin farkındadırlar.

Hristiyanlar'a, benim de kişisel olarak hiettiğim bir güven ve sevgi duyarlar. Beni

her zaman içtenlik ve misafir-severlikle karşıladılar.

Kadınları Ermeniler'in yanında yüzlerini örtmezler ve onlarla evlenebilirler. Kars yakınında iki ya da üç köyleri vardır.

Bu köyler savaştan sonra Rusya'ya bağlanmıştır. Bu köylerde yaşayanlar Rus yetkililerine, nüfus kayıtlarında "yarı Hristiyan" ibaresiyle yazılmak istediklerini belirt-

Özet olarak bu tarifden anlaşılacağı üzere Kızılbaşlık, esas olarak Hristiyanlığa Ali sembolünü, Ali efsanesini getiren, Nusayriliğe pek çok yönüyle benzeyen bir Hristiyan tarikatıdır. Zaten kendileri de kendilerini Hristiyanlığa bağlayan benzerliklerin farkındadırlar.

mişlerdir. Ancak bu ifade tümüyle resmen kabul edilmedi. **Kızılbaşlar Müslümanlar'dan nefret ederler ve onları "Şeytan'ın askerleri" diye adlandırırlar.** Müslümanlar'la alış-verişi, onlarla aynı yerde oturmayı kirlenme olarak görürler; askerden dönenleri kendi dini ayinlerine tekrar katılabilmeleri için temizliğe tabi tutarlar.

Kızılbaşlar'ın toplam nüfusu 1 milyondan fazladır. Batı'daki bütün Kürtler bu tarikata mensupturlar. Yani **Der-sim**'in hepsi, **Malatya Sanca-**

ğı nın pek çok yeri (Mamuretül-Aziz Vilayeti), **Tercan** kazası, Erzurum'un **Kığı** kazası, **Zara** ve **Sivas** vilayeti çevresinde pek çok kaza. **Bitlis** vilayetinde, **Varto**'da 2 binden fazla Kızılbaş'a rastlanır. Türkler'in pek çoğu ya da kendilerine Türk diyen **Mamuretül-Aziz** (Elazığ Y.N.) vilayetindekilerin pek çoğu Kızılbaş'tır. Bu Türkler'in pek çoğu **Erzurum** vilayeti-nin kazası olan **Bayburt**'ta, **Sivas**'ta, **Divriği**, **Kangal**, **Yıldızeli**, **Hafik**, **Zile**, **Mecidözü**, (**Gümüş Y.N.**) **Hacıköy**'de yaşırlar. Hesaplarımıza göre bu son

vilayette toplam 365 bin Kızılbaş var. **Erzurum**'da 107 bin, **Mamuretül-Aziz**'de ise 300 bin. Yine Kızılbaşlar'ın Samsun çevresinde, **Ankara** çevresinde yaygın olduklarını biliyorum.

Bu araştırmanın daha çok eksiklikleri olduğunu biliyorum. Ancak yine de bu **ilginç tarikat** üzerine ana hatlarıyla bilgi vermesi açısından yararlı olacağını düşünüyorum.

Umarım bu çalışmam, bu konuda, gelecekte yapılacak çalışmaları kolaylaştırır. (3)

Kaynak: M. F. Grenard; "Une secte religieuse d'Asie Mineures Les Kyalbachs", Journal Asietique 10 seri, 3 (1904).

Fransızcadan çeviren: *Devrim Bayrak*

* Bu yazı, Mehmet Bayrak'ın yayına hazırlanan "Kürtlerde Dinler: Kızılbaşlık, Alevilik, Ehl-i Hak, Yezidilik" adlı kitabından alınmıştır.

(1) **Kızılbaşlar** bana kendilerine ait bir kitapları olduğunu söylediler. Ancak bu kitabın ne adını duydum ne de kendisini gördüm.

(2) Hristiyanlık'ta Tanrı'nın "**Baba, Oğul ve Ruh**" olarak anılması gibi; Alevilik'te de bu üçleme (üçte-birlik) "**Allah-Muhammed-Ali**" biçiminde yapılır. (M.B.)

(3) Ara başlıkları ben ekledim. (M.B.)

Kızılbaş Kürtler*

(1857)

Dr. Jewett'in mektubu (16 Aralık 1857-Sivas)

Bu mektup, Sivas'ta dini birliğe (kardeşliğe, Ç.N.) yolaçan şartları ve Kızılbaş Kürtler için birşeyler yapılması gerektiğini anlatıyor.

Daha sonra Harput'ta dini birliğe kabul edilen ve halkın arasında doğal bir yardımcı gibi çalışan adamdan bahseden Bay Dunmore'nun mektubu da Ali Gako'nun köyünde onun (Baron Kırkor'un Ç.N.) öğretmen olarak yaptığı çalışmaların ümit verici şartlarından bahsediyor.S (**)

Kızılbaş Kürtler eğitim istiyor

Önceki mektuplarda da bahsedilmiştir bu olaydan. 1856 Eylül'ünde 50-60 kilometre uzaktaki köylerde oturan Kızılbaş Kürtler'den birkaçı, misyonerliği ziyaret etmek, bizden dinsel eğitim ve siyasi karizma almak için Sivas'a geldiler. **"Biz protestanız, bu yüzden de zulüm görüyoruz"** dediler. Müslüman olarak bilinen ve öyle kabul edilmiş birisinin Hristiyan olduğunu iddia etmesine, çok yeni ve yabancı-sı olduğumuz birşey olduğundan zorlukla inanabil-

dik. Bu yeni din değiştirenlere (dindaşlar Ç.N.) ne gibi bir öğüt vereceğimizi bilemeyecek kadar şaşırdık. Bu bölgede din değiştirmiş bir Müslümanı korumaya çalışmak hiç yapılmamış bir şeydi. Hatta, hiç bir yabancı konsolosun olmadığı, başkentten bu kadar uzak bir şehirde böyle bir şeye girişmek tehlikeli bile olabilirdi.

Üstelik bu adamlar bize yabancıydı ve samimiyetlerinden tam emin olamıyorduk. Kesinlikle cahillerdi. Sahtekar olmalarından ya da en azından kendi kendilerini aldatmalarından korktuk.

Kürtler'in ilk ziyaretlerin-

den sonraki ay; Türk Misyonerliği Kurumu Sekreteri H. Jones ve Righter, Sivas'ta birkaç gün geçirdiler. Dinini bırakmış insanlarla uzun bir konuşma yaptılar. Onların terkettikleri eski ve yeni inançlarıyla derinden ilgilendiler.

Sivas'tan ayrılırken, Kürtler'in zulme uğradıkları bölgenin Müslüman yetkilisini özel bir amaçla ziyaret ederek, onlar (Kızılbaş Kürtler) adına birkaç şey söylemek için büyük zahmete girdiler. Sayıları az ve cahil olan bu insanların, zeki ve güçlü (nüfuz sahibi Ç.N.) dostlara sahip olduklarını gösterdiği için, bir bakıma

memura gözdağı veren bu ziyaretin iyi bir etkiye sahip olduğuna inanıyoruz.

Sonraki zamanlarda da Kürtler bizi görmek ve konuşmak için sık sık geldiler. Birkaç kez Sebat'daki Türk Servisi'mizde bulundular. Kutsal kitaptan vaazlara büyük bir saygı gösterdiler ve dikkatle dinlediler. İbadetleri sürdürdükçe davranışları git gide daha doğru bir hale geldi. Bizden dinsel eğitim istemeyi sürdürdüler. **"Bir din öğretmeni gönderin bize. Sadece biz değil daha birçok insan da Hakikat'i dinlemeye ve bağrına basmaya hazır"** dediler. **Şaşkınlık**

Bu şartlarda dini birlik sağlamıştı. Böyle bir alanda faaliyet için uygun biri nereden bulunacaktı? Bulunsa bile onu oraya göndermek güvenli bir şey olur muydu? Kendi güvenlikleri tehlikeye girmiş olmayacak mıydı? En azından sözde Müslüman olan Kızılbaşlar arasında çalışmalara başlanırsa, Ermeniler arasındaki çalışmalar tehlikeye düşmeyecek miydi? Onlar arasında güvenlik içinde ve büyük bir cesaretle çalışma yapabilecekler, Ermeniler'e gönderilmişti; Müslümanlar'a değil.

"Beri yandan, doğrudan, Tanrı'dan (İsa'dan Ç.N.) gelen kitabımıza baktığımızda şunu okuruz" diyor Dr. Jewett: **"İncil'i her canlıya oku."** Kitaptaki yetkinin, diğer herhangi bir şeyden daha üstün olduğunu düşünerek, Kızılbaşlar'ın isteğini yerine getirmek için; onların arasına

gitmeye hazır, uygun birini bulmak amacıyla araştırmaya karar verdik.

Aranan adam bulundu

Böyle bir adam bulundu: Baron Kirkor; Antepli dinini değiştirmiş bir Müslüman. Bebek'teki papaz dostunda birkaç ay geçirmişti. Küçük-lüğünden beri Arap dilinde us-taydı. İslam inancıyla ilgili herşeyi biliyordu. Özelliklerini iyi bildiği Kürtler arasında büyük bir hevesle ve gönüllü olarak çalışacağını da söyle-mişti.

Buna uygun bir biçimde, temmuz sonlarında, bu bölgenin Kızılbaşlar'ı arasında, onların Hristiyan dinini anlama ve kabul etme hazırlıklarına ilişkin varolan gerçekleri objektif bir biçimde araştırmak amacıyla bir keşif turu yapmaya karar verdi.

Baron Kirkor, temmuzun son haftası bir Protestan olarak başkentte düzenli bir biçimde kayıtlı olduğunu gösteren bir pasaport veya resmi bir belgeyle İstanbul'dan Sivas'a geldi. Kürtler'in arasına gitmeden önce Sivas'ta; bu şehirdeki Müslümanlar arasında çalışarak biraz zaman geçirdi. **Bu şehirde kalışı, Kürtler'in arasına gitmesinden daha önemsiz olmayan bir deneydi. Dinini değiştirmiş ve vaz veren bir müslümanın hatırı sayılır uzun bir zaman diliminde, bu uzak şehirde, kişisel bir tehlike ile karşılaşp karşılaşmayacağı ya da şiddete uğrayıp uğramaya-cağı hala çözülmemiş bir sorundu.**

Sivas'taki Müslümanlar arasındaki çalışmaları

Önce şehrin merkezi yerlerine gitmedi. Çünkü birkaç ay önce Müslüman kılığında Sivas'tan geçtiği için tanınabileceğinin farkındaydı. Biraz zaman geçtikten sonra, gittikçe daha çok halkın arasına girmeye başladı. Ve hergün, bizim çarşıdaki kitapçı dükkanımızda, bazan kısa bazan uzun süre oturup, her fırsatta Türklerle, Ermeniler ve Rumlar'la konuştu. Daha sonra Türkler de onu çağırmak için geldiler. Yaptıkları birçok tartışma ve incelemede yer aldı. Sonra Kirkor, konuşmaya niyetli ve dost canlısı olarak görülen Türkler'in dükkanlarını ziyaret etmeye başladı. Özellikle saat tamircisi bir Müslümanın dükkanında, sadece bu dükkanın sahibiyle değil, bu yeri sık sık ziyaret eden Müslümanlar'la uzun ve kimi zaman heyecanlı tartışmalar yapıldı. Bu konuşmalarda Kirkor, bizzat Kuran'dan aldığı örneklerle İslam inancının çelişkilerini, tutarsızlıklarını gösterdi.

Bir yandan, görüşlerini kabul ettirmek için **Kitab-ı MukaddeS'ten** bölümler okur ya da tekrar ederdi. Diğer yandan çok büyük bir yetenekle Kuran'dan harfi harfine alıntılar yapardı. Arapça bilmedeki ustalığı, hatırı sayılır hazırlığı ve Kuran'dan okuduğu ezbere bölümlerle, Müslüman dinleyicilerin kafasını karıştırıp onları hayretler içinde bıraktı. Çünkü genel bir kural olarak İslamiyete inancı

tam gerçek Müslümanlar dışında, hiç kimse Kuran'ı böyle güzel okuyamaz ve alıntı yapamazdı. Ve Kirkor bölüm üstüne bölüm okurken onlar da sanki "eskiden Müslüman olan bu adamın şimdi Hristiyanlığın savunucusu olması mümkün mü?" der gibi, şaşkın ve seizlikle birbirlerine bakıyorlardı. Çoğu böyle hayretler içinde baktıkları halde, hiç biri açıkça ona "Ne yani sen İslam'dan dönmüş biri misin?" demeye cesaret edemedi.

Kızılbaşlara ziyaretleri

Şehirde birkaç hafta fazla rahatsız edilmeden kalarak yaptığı çalışmalardan sonra, azımsanmayacak uzunlukta üç ziyaret yaptı kızılbaş Kürtlere. Çalışmalarını bir günlüğe kaydetti. Bu günlükten yer kaldığı ölçüde bazı ilginç bölümleri verebileceğim.

Ziyaret ettiği insanlarca candan bir şekilde karşılandı. Söyledikleri, her yerde büyük bir dikkat ve açık bir ilgiyle dinlendi. Kürtler'in arasında konukseverlik ve ilgiden başka birşeyle karşılaşmadı. O İncil'i okurken ve anlamını açıklarken, büyük bir hevesle onu dinlemek için, kimi zaman gece, kimi zaman gündüz onun etrafında toplandılar. Dualar okudular bu şekilde. İbadetlere katıldılar. Sayıları bazen yirmiye bazen de daha fazlasına ulaşan erkekler, kadınlar ve çocuklar, tarladaki çalışmalarından döndükten sonra, akşamları dikkatli bir dinleyici topluluğu oluşturdular. Sabahları, günlük zah-

metli işlerine gitmeden önce, Kutsal Kitap'ın okunmasını ve yorumunu dinlemek için bir daha toplanırlar, ibadete katılırlardı.

Günlüğünden özetler

Ben, Baron Kirkor'un günlüğünden aşağıdaki özgün bölümleri vermek istiyorum:

"Eylül-3: Kangal'dan döndükten sonra üç saat uzaklıktaki bir köye geldim. Fakat bütün erkekler köyün dışındaki tarlalarındaydılar. Sonra başka bir köye geldim. Buradaki dost canlısı Kürtler tarafından sefkatle karşılandım. Tanrı'dan nasıl geldiğini açıklayarak onlara İncil'i okudum. Hz. İsa'nın sözleriyle, zulme uğramış olanları teselli etmeye çalıştım. 'Doğruluk (Hakikat Ç.N.) için zulme uğrayan kutsaldır.' Hepsini dikkatlice dinlediler. Ve çok iyi göründüler. Akşamleyin Şeyh Süleyman'ın evine gittim. Önemli bir dinsel konuşma yaptık." (Şeyh, dinsel bir topluluğun liderine verilmiş bir isimdir. Yaşlı adam anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Şeyh Süleyman, Baron Kirkor'un ziyaret ettiği Protestan Kürtler arasında kabul edilmiş bir liderdir.)

"Eylül-4: Bu sabah 10-20 kişi vardı. XIII 2-b. bölümden bahsettim. Bu bölüm alçakgönüllü ve yumuşak başlı çocuklar gibi olan dönenler (dini değiştirenler Ç.N.) üzerinedir. Zengin İsa'nın uğrumuza nasıl fakir hale geldiğini, bizim de onun fakirliğiyle ebedi zenginlikler elde edeceğimizi anlatan (VIII. 9-2

COR) bölümden de bahsettim. Buradan sonra başka bir yere gittim. Konuşmak için hazır birkaç kişi buldum. Akşamleyin ibadetin gerekliliği ve özellikleri üzerine (Luke XVIII, 1)'den bahsederken birkaç dinleyicim vardı."

"Eylül-5: Sabahleyin birkaç kişi geldi. Yolunu kaybetmiş günahkarların tek umudu olan İsa'ya ilişkin olarak bir saat konuştum. Sonraki gün diğerleri geldi. Yine İsa'nın alçakgönüllülüğü ve göğe yükselmesi üzerine konuştum."

"Bundan sonra Şeyh Süleyman'la konuşmamda, bana uğradığı zulmü anlattı. Ben de ona karımın nasıl gittiğini, tek oğlumdan nasıl ayrı düştüğümü anlattım. Sonra birlikte ağladık ve dua ettik."

"Eylül-6: Süleyman'ın oğlu Veyis'le birlikte başka bir köye gittik. İsa'nın ölümü ve alçakgönüllülüğü üzerine konuştum. Veyis ağladı. Gizli bir yere gelerek atlarımızdan indik. Ben dua ettim. Sonra neşe içinde yolumuza devam ettik. Akşamleyin birkaç kişi hep birlikte geldiler. Onlara Joseph'in tarihini okudum ve açıkladım. Bazıları ağladı ve hepsi 'bu Hakikat'tır, Tanrı Kitabı'dır' dediler."

Doğru göstergeler

Bu bölümler, bu adamın çalışmalarının karakteristik özünü ve ulaştığı başarının derecesini göstermede yeterlidir. Onun, tekrar tekrar yaptığı ziyaretlerin menfaat vadiyle ilgisi olmadığı da açıktır.

Şimdi şunu biliyoruz ki;

Kızılbaş Kürtler arasında, eski inancının yanlışlığına kanaat getirmiş kaç kişi olduğunu kesin olarak bilemiyoruz. Ama birçok kişi, İncil'in hakikatlerini dinlemeye ve şimdiye kadar anladığı ölçüde İsa'nın dinini kabul etmeye tamamiyle hazırdır. Doğru uğruna aylardır katlandıkları zulme gösterdikleri sebat çok önemli bir gerçektir. Bize, haksızlığa uğradıklarını anlatırlarken, üzgün ve mırıldanır bir tarzda olmamıştır bu. Aksine büyük bir istekle eğer gerekirse tamamem dinlerinden ayrılacaklarını söylemişlerdir.

"Biz İncil ve İsa'nın uğruna bütünüyle İslam'ı bıraktık" diyorlar. **Haklarının zalimce çiğnendiğini biliyorlar ve yalnızca gerçek bir adaletin onları koruyabileceğini söylüyorlar. Topraklarından ve evlerinden hala sürgün oldukları halde, bir yıl öncesine göre çok daha az şiddetli davalara maruz kaldıklarını kendi ağızlarından duyduğumuz için mutluyuz.**
Kirkor'un valiyle görüşmesi

Baron Kirkor, Kürtler'in sürgün edildiği bölgede uğradıkları zulümden sorumlu Türk valinin bir gecelik konuguydu. Dr. Jawett, Kirkor'un günlüğünden, valiye, Kuran'daki **"Diğer dinlerden nefret etme"** emrini hatırlattığı ve Kürtler'in uğradığı zulme ilişkin şeyler sorduğu konuşmasından bazı önemli alıntılar yapıyor. Vali de ona, şimdiye kadar herhangi bir Müslüman'ın Hristiyan olup

olmadığını, böyle bir olay bilip bilmediğini sormuş.

Kirkor, ona böyle bir olay bildiğini söyledi. Ona (Hebrews VIII. 10-11)'u okuyarak bu konuya değinen sözler aktardı. Birkaç soruya verdiği yanıttan sonra, dili dolaşan ve şaşırılmış olan valiye, **"Dostum, bu dünya geçicidir, öbür dünya ebedidir. Terk edelim bu hayatı. Bu Kürtler'in evlerine tekrar dönmelerine izin vermeniz için size yalvarıyorum"** dedi.

Vali; **"Söylediğiniz şeyler bütünüyle doğru ve güzel şeyler. Ancak şu anda isteğinizi yerine getirmek mümkün değil"** diye cevapladı. Biraz daha konuştuktan sonra dostça birbirlerinden ayrıldılar. Vali, Baron Kirkor'u daha önce görmüştü. Ve onun önce bir Müslüman olduğunun farkındaydı. Belki de ona bu kadar yakınlık göstermesinin nedeni buydu.

Güzel bir değişim

Bu konuşmada, kısa bir zaman öncesine kadar başka peygamberin takipçileri olan ve şimdi Hristiyan olduğunu iddia eden Kürtler'e yapılanlarda, Türk imparatorluğunda yeni bir dinsel hoşgörü çağının başlatıldığının kanıtlarını görüyoruz.

Kuşkusuz **Kürtler hala evlerinden ve topraklarından yoksun, çocuklarının evlerinden zorla alınıp askere götürüldüğü bir yaşama katlanıyorlar.** Ama Hristiyanlığı kabul ettiğini söylemeye cesaret eden Müslümanların İstanbul'da alçakça ve acımasızca bir cezaya katlan-

malarından bu yana çok zaman geçmemiştir.

Baron Kirkor'un bizim korkularımızın aksine, kendisi Hristiyan bir Türk olarak hiç zarar görmeden, açıkça İncil'i hem şehirlerde hem köylerde, gece gündüz, İslam inancını kabul etmiş kişiler arasında yayması, kalbimizi Tanrı sevgisiyle, aklımızı da uzakta olmayan daha güzel günlerin nesheli önsezisiyle dolduruyor.

Baron Kirkor'un günlüğünde bahsedilen Şeyh Süleyman'ın oğlu Veyis'ten bahsetmeyi ihmal etmemeliyim. Bebek'e gidip orada eğitim görmeye heveslidir. 25 yaşlarında çok zeki ve akıllı bir gençtir. Belki de bu bölgedeki Kürtler arasında okuyabilecek tek kişidir. O muntazam olarak hem yazabilir hem okuyabilir.

Ona niçin bir eğitim almak istediğini sordum. Amacın nedir dedim. **"Eğer hakikate erişirsem ulusumdan insanlara Tanrı'nın sözlerini açıklayabilirim. Bu nedenle İsa'nın bir papazı olmak istiyorum"** diye yanıt verdi.

İngilizceden çeviren

Zafer Avşar

Kaynak, Dr. F. Jewett, "Kuzzelbash Koords" (Kızılbaş Kürtler), American Missionary Herald içinde, sayı LIV, 1858

* Bu yazı, Mehmet Bayrak'ın yayına hazırlanan **"Kürtlerde Dinler: Kızılbaşlık, Alevilik, Ehl-i Hak, Yezidilik"** adlı kitabından alınmıştır.

** *Bakınız Kürt papazları arasında belirgin hareketler, Deng, sayı 35.*